

4

DOORGANGSCELLEN EN
BEWAARKAMERS BIJ DE POLITIE

DOORGANGSCELLEN EN BEWAARKAMERS BIJ DE POLITIE

Cahiers Vast Comité P

Giles L. Bourdoux et al.

COMITÉ P

Vast Comité P

**DOORGANGSCELLEN EN
BEWAARKAMERS BIJ DE POLITIE**

DOORGANGSCELLEN EN BEWAARKAMERS BIJ DE POLITIE

Giles L. BOURDOUX et al.

Cahiers vast Comité **P**

politeia

Met dank aan alle leden van de Dienst Enquêtes van het Vast Comité P die aan de verschillende onderzoeken hebben deelgenomen. Wij danken in het bijzonder Jean-Marc Heuskin, Laurent Van Doren en Astrid Brûls voor hun redactionele bijdrage tot het huidig cahier. Een dergelijk werk kan immers enkel tot stand worden gebracht dankzij de voortdurende inzet en het niet aflatend engagement van alle leden van onze instelling.

Verantwoordelijke uitgever: Stefaan Janssens
Kolenmarkt 7 te 1000 Brussel
© 2006, Uitgeverij Politeia nv
Kolenmarkt 7
1000 Brussel
Tel: 02/289.26.10
Fax: 02/289.26.19
E-mail: info@politeia.be
www.politeia.be

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch of welke andere wijze ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

De auteurs en de uitgeverij streven naar betrouwbaarheid van de gepubliceerde informatie waarvoor ze echter niet aansprakelijk kunnen worden gesteld.

Wettelijk depot: D / 2006 / 8132 / XXXX

INHOUDSTAFEL

WOORD VOORAF	9
INLEIDING	11
HOOFDSTUK 1	
ONDERZOEKSMETHODOLOGIE 2002	17
1. Aankondiging van het onderzoek	17
2. Bezochte plaatsen	18
HOOFDSTUK 2	
VASTSTELLINGEN	19
1. Algemeen	19
2. Amigo's en veiligheidskamers – de norm	20
3. Algemene opmerkingen over de bezochte plaatsen	25
4. Opmerking	30
5. Infrastructuur van de cellen	30
6. Richtlijnen, voorschriften, enz.	35
7. Vaststellingen betreffende de opgesloten personen	39
HOOFDSTUK 3	
BIJZONDERE GEVALLEN: GEESTESZIEKEN	41
HOOFDSTUK 4	
EVOLUTIE VAN DE SITUATIE	43

HOOFDSTUK 5	
BESLUITEN VAN HET ONDERZOEK	47
1. Algemeen	47
2. Opmerkelijk goede praktijken	48
3. Te weren praktijken	50
 HOOFDSTUK 6	
ENKELE BESCHOUWINGEN OVER DE VASTSTELLINGEN, CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN VAN HET EUROPEES COMITÉ TER VOORKOMING VAN FOLTERING EN ONMENSELIJKE OF VERNEDERENDE BEHANDELING OF BESTRAFFING (CPT)	53
1. Inleiding	53
2. Over het begrip mishandeling naar aanleiding van vrijheidsberovingen en opsluitingen	57
3. Over de bevoegdheden en procedures van onderzoek inzake foltering, onmenselijke of vernederende behandelingen	61
4. Enige toelichting	62
5. Democratie, verantwoordelijkheid, transparantie en ... toezicht ..	72
 HOOFDSTUK 7	
AANBEVELINGEN	81
1. Infrastructuur	81
2. Opleiding	85
3. Vóór de opsluiting	86
5. Na de opsluiting	117
6. Materiaal ter beschikking stellen van de ambtenaren belast met de bewaking van opgesloten personen	118

7.	Verantwoordelijkheid van de officieren van gerechtelijke politie en van bestuurlijke politie	119
8.	Toezicht op de aanhoudingen	120
9.	Statistieken	120

HOOFDSTUK 8		
VERFIJNING VAN DE AANBEVELINGEN NAAR AANLEIDING VAN DE BEZOEKEN VERRICHT IN 2005		121

HOOFDSTUK		
BESLUIT(EN)		123

BIJLAGE I		
LIJST VAN DE BEZOCHTE PLAATSEN IN 2002		125

BIJLAGE II		
LIJST VAN DE BEZOCHTE PLAATSEN IN 2005		129

BIJLAGE III		
VERDELING VAN DE BEZOCHTE PLAATSEN PER GEWEST		131

BIJLAGE IV		
MODEL VAN INSCHRIJVINGSFORMULIER IN EEN AANHOUDINGSREGISTER		133

BIJLAGE V		
CHECKLIST		135

BIJLAGE VI:		
SAMENVATTENDE TABEL VAN DE AANBEVELINGEN EN VRAGEN OM INFORMATIE DIE HET CPT HEEFT GEFORMULEERD NAAR AANLEIDING VAN ZIJN VERSCHILLENDE PERIODIEKE BEZOEKEN IN BELGIË		143

WOORD VOORAF

Meermaals heeft het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten aan zijn Dienst Enquêtes de opdracht gegeven een gericht onderzoek te voeren (of dit te verfijnen) naar een specifiek fenomeen dat rechtstreeks raakt aan de fundamentele rechten en vrijheden van de burger in België. Binnen het kader van de onderzochte problematiek moest deze studie een zeker inzicht verschaffen in de bestaande situatie.

Elke politiechef en -verantwoordelijke kan uit het onderzoek de nodige lessen trekken, door zijn praktijken te vergelijken met die van anderen, zich te doorringen van de filosofie die de Raad van Europa of de Algemene vergadering van de Verenigde Naties voorstaat en rekening te houden met de aanbevelingen die iedereen aanbelangen. Dit kan hem bovendien helpen om de aandacht van de bevoegde plaatselijke overheden te vestigen op de dwingende noodzaak zijn lokalen (opnieuw) in te richten zodat deze voldoen aan de elementaire behoeften met het oog op de bescherming van de rechten van de mens, waarbij de federale overheid indien nodig de knoop zal doorhakken.

INLEIDING

Met de helderheid en nauwkeurigheid die vandaag nog sommige wetteksten en reglementaire bepalingen kenmerken, voorzag artikel 10 van de *Code de déontologie de la police nationale française*¹ sinds 1986² dat: *“Toute personne appréhendée est placée sous la responsabilité et la protection de la police ; elle ne doit subir de la part des fonctionnaires de police ou de tiers, aucune violence ni aucun traitement inhumain ou dégradant. [...] Le fonctionnaire de police ayant la garde d’une personne dont l’état nécessite des soins spéciaux doit faire appel au personnel médical et, le cas échéant, prendre des mesures pour protéger la vie et la santé de cette personne”*.

Deze bepaling was duidelijk geïnspireerd op Resolutie 690 (1979) van de Parlementaire vergadering van de Raad van Europa betreffende de Verklaring over de politie³. Aangezien de politie een essentiële rol vervult in alle lidstaten, ze vaak dient tussen te komen in hachelijke situaties en haar taken nog ingewikkelder worden wanneer de gedragsregels die van toepassing zijn op haar leden onvoldoende duidelijk zijn bepaald, oordeelde de Parlementaire vergadering van de Raad van Europa, in 1979, dat het Europees systeem voor de bescherming van de rechten van de mens zou worden versterkt indien aan de politie deontologische regels zouden worden opgelegd die rekening houden met de fundamentele rechten en vrijheden van de mens. Bijgevolg heeft deze Parlementaire vergadering terzake een duidelijke verklaring goedgekeurd, die in haar artikel 1 stelt dat: *“Elke politieambtenaar dient zich te kwijten van de taken die de wet hem toekent door zijn medeburgers en de gemeenschap te beschermen tegen geweldsdaden, plunderingen en andere schadelijke daden, bepaald door de wet”*. Artikel 3 stelt al even duidelijk dat: *“[...] foltering en andere onmenselijke of ontorende behandeling in alle omstandigheden verboden zijn. Elke poli-*

¹ Zie o.a. LECLERC, M., “L’éthique policière lorsque le recours à la force est requis” , in BOURDOUX, Gil. L. en CUMPS, G., Policing, ethics and corruption, Politeia, Brussel, 2004, p. 301 e.v.

² Décret n° 86.592 du 18 mars 1986 portant le Code de déontologie de la police nationale.

³ Resolutie 690 (1979) betreffende de Verklaring inzake de Politie, zoals aangenomen door de Parlementaire vergadering van de Raad van Europa op 8 mei 1979 (2de zitting van de 31ste zittingsperiode).

*tieambtenaar heeft de plicht om elk bevel dat of elke instructie die deze handelingen inhoudt niet uit te voeren of naast zich neer te leggen*⁴.

In het domein dat ons in het kader van deze analyse aanbelangt, omvatte artikel 14 van deze verklaring, toen reeds, de aanbeveling dat: *“Een politieambtenaar die instaat voor de bewaking van een persoon die medische zorgen nodig heeft, moet een beroep doen op medisch personeel en, indien nodig, maatregelen nemen om het leven en de gezondheid van die persoon veilig te stellen. Hij dient de instructies van de artsen en andere gekwalificeerde vertegenwoordigers van het medisch korps te volgen, indien zij menen dat een opgesloten persoon onder medisch toezicht moet worden geplaatst”*.

Aanbeveling Rec(2001)10 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa⁵ gaat nog verder in op deze verschillende problemen. Wij zullen deze problemen aanroeren in het verlengde van onze aanbevelingen.

Reeds in zijn rapport over zijn bezoek aan België in 1993 schreef het Europees Comité ter preventie van foltering en onmenselijke of vernederende bestraffing of behandeling (afgekort CPT): *“20. We willen er onmiddellijk op wijzen dat de CPT-delegatie geen enkele verklaring heeft ontvangen over ernstige slechte behandelingen die overeenkomsten vertonen met folteren van opgesloten personen bij de Belgische politie [...]. Voorts werden tijdens het bezoek van de delegatie in België geen aanwijzingen van folteren gevonden. Niettemin verzamelde de delegatie een aantal verklaringen over andere vormen van slechte behandelingen door de ordediensten. Deze verklaringen betroffen zowel de gemeentepolitie als de rijkswacht en maakten in hoofdzaak gewag van oorvegen, vuistslagen en schoppen die zouden zijn toegediend bij interpellaties of ondervragingen, meer bepaald aan personen van vreemde oorsprong*⁶.

⁴ *Nota bene*: dit citaat is een vrije vertaling aangezien de verslagen en andere documenten van de Raad van Europa, net als die van het Europees Comité ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing, doorgaans enkel in het Frans en het Engels worden gepubliceerd. Vele van de hierna volgende citaten zijn dus niet-officiële vertalingen.

⁵ Aanbeveling Rec(2001)10 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa aan de lidstaten met betrekking tot de Europese Code inzake politie-ethiek, aangenomen door het Comité van Ministers op 19 september 2001, tijdens de 765de vergadering van de Afgevaardigden van de Ministers.

⁶ Rapport aan de Belgische regering over het bezoek van het Europees Comité ter preventie van foltering en van onmenselijke of onterende bestraffing of behandeling (CPT) in België van 14 tot 23 november 1993, Straatsburg, 14 oktober 1994, CPT/Inf (94) 15, p. 16.

Op het einde van deze inspecties in 1997 formuleerde datzelfde CPT opnieuw de volgende aanbeveling: *“De Belgische autoriteiten moeten blijf geven van een grotere waakzaamheid en een betere controle met betrekking tot de behandeling van personen die door de ordediensten van hun vrijheid worden beroofd”*⁷.

In zijn jaarverslag van 1995 betreurde het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten van zijn kant reeds sommige tekortkomingen inzake vrijheidsberovingen: *“Bij de Dienst Enquêtes P werden concrete gevallen aangebracht waarin sprake is van een duidelijke wanverhouding tussen het plegen van een klein feit en de daaropvolgende vrijheidsberoving, ongeacht de bepalingen van artikel 31 van de wet op het politieambt waarin de absolute noodzaak wordt geëist”*⁸ en herinnerde het aan de voorschriften die de eigenlijke aanhoudingen van bestuurlijke en van gerechtelijke politie regelen, alsook de behandeling van aangehouden personen tot ze worden vrijgelaten of ter beschikking worden gesteld van de gerechtelijke overheid: *“Uit verschillende gerechtelijke dossiers die de Dienst Enquêtes P heeft behandeld, blijkt dat nogal wat wettelijke of reglementaire bepalingen in verband met het beheer van de aanhoudingen werden miskend of overtreden”*⁹. Voorts werd in dit jaarverslag benadrukt dat het meer dan waarschijnlijk ging om alleenstaande gevallen aangezien het aantal klachten waarvan de Dienst Enquêtes kennis had gekregen, beperkt was in verhouding tot het grote aantal aanhoudingen dat de diverse politiediensten van het land jaarlijks verrichten.

In het verlengde van deze eerste vaststelling nam het Vast Comité P het initiatief een diepgaander onderzoek te voeren naar de manier waarop politieambtenaren aanhoudingen verrichten. Het Comité belastte zijn Dienst Enquêtes met een algemene onderzoeksopdracht op het terrein in correlatie met twee andere onderzoeken en analyses omtrent aanverwante problematieken. Deze opdracht had in de eerste plaats tot doel de infrastructuur van de cellen bij de diverse politiediensten in het land te onderzoeken en na te gaan in welke omstandigheden de aangehouden werden opgesloten. Vervolgens moest worden onderzocht of de politieambtenaren de wettelijke normen (duur van de

⁷ Rapport aan de Belgische regering over het bezoek van het Europees Comité ter preventie van foltering en van onmenselijke of onterende bestraffing of behandeling (CPT) in België van 31 augustus en 12 september 1997, Straatsburg, 3 april 1998, CPT/Inf (97) 75, p. 89.

⁸ Jaarverslag 1995 van het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten, p. 97.

⁹ *Ibidem*, p. 102.

aanhoudingen, registratie van de gegevens, verwittigen van de familie, enz.) of simpelweg de sociale normen (voedsel, gezondheidszorg, enz.) naleefden.

Het eerste luik van dit onderzoek vormde dus een aanvulling op de inspecties van het CPT in 1993 en 1997 in België en een voorbereiding op het bezoek van het CPT in 2001. Over dit onderzoek verscheen een eerste tussentijds rapport dat in 1998 werd afgesloten en waarnaar in het jaarverslag 1998 werd verwezen¹⁰.

Sindsdien is het Vast Comité P voortgegaan met zijn onderzoek naar de werkmethodes van de politiediensten inzake geweld en vrijheidsberoving. Dit onderzoek werd gevoerd op basis van de dossiers die het Comité te behandelen kreeg, alsook aan de hand van zijn eigen vaststellingen.

Zoals aangekondigd in zijn jaarverslag 2001¹¹ wilde het Vast Comité P de inplaatsstelling van het nieuwe politielandschap aangrijpen om opnieuw aandacht te besteden aan het probleem van de vrijheidsberovingen door de politie. Bijgevolg werden er door zijn Dienst Enquêtes nieuwe bezoeken gebracht aan plaatsen waar mensen (voorlopig of tijdelijk) opgesloten werden. Niet alleen de infrastructuur van de cellen werd onderzocht, er werd ook aandacht besteed aan de eigenlijke omstandigheden van de opsluiting, onder meer door te praten met mensen die van hun vrijheid waren beroofd.

In juli 2002 heeft het CPT aan de Belgische regering zijn verslag bezorgd over het bezoek dat het van 25 november tot 7 december 2001 in België heeft afgelegd¹². Hier en daar zullen we *infra* naar dat rapport verwijzen¹³.

Tot slot heeft het Vast Comité P, in 2003-2004, deze problematiek aangestipt als voorwerp van een opvolgingsonderzoek. Zo worden naar aanleiding van andere controles of onderzoeken nog steeds specifieke bezoeken afgelegd, onderzoeken gevoerd en gegevens ingezameld met het oog op exploitatie en om

¹⁰ Jaarverslag 1998 van het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten, p. 90 tot 99.

¹¹ Activiteitenverslag 2001 van het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten, *Parl. St.*, Kamer, 2001-2002, nr. 2041/001 en Senaat, 2001-2002, nr. 2-1277/1, p. 30 en 31.

¹² Rapport aan de Belgische regering over het bezoek van het Europees Comité ter preventie van foltering en van onmenselijke of onterende bestraffing of behandeling (CPT) in België van 25 november tot 7 december 2001, Straatsburg, 5 juli 2002, CPT (2002) 27.

¹³ Op het ogenblik van de redactie van dit Cahier is het verslag van het laatste bezoek van het CPT in België (van 18 tot 27 april 2005) nog niet beschikbaar.

deze te kunnen vergelijken met de eerder geformuleerde conclusies en aanbevelingen.

In 2004-2005 is het Vast Comité P, net als de vorige jaren, nagegaan in welke omstandigheden de politie aangehouden personen opsluit. Terwijl deze controles eind 2003 en in 2004 sporadisch werden verricht, gebeurde de toetsing in 2005 opnieuw op meer systematische wijze.

HOOFDSTUK 1

ONDERZOEKSMETHODOLOGIE 2002

1. AANKONDIGING VAN HET ONDERZOEK

Het Vast Comité P streeft voortdurend naar een zo groot mogelijke transparantie van zijn activiteiten en stuurde daarom naar aanleiding van het onderzoek in 2002 een brief aan de chefs van de 196 politiezones van het land en aan de commissaris-generaal van de federale politie, teneinde hen te melden dat ze in de loop van het jaar 2002 een bezoek van de Dienst Enquêtes konden verwachten. Dezelfde brief werd verzonden aan de gerechtelijke overheden van elk arrondissement.

Er werd in twee fasen te werk gegaan: (1) een onaangekondigd nachtelijk weekendbezoek in twaalf politieposten in grote steden gekozen in functie van hun demografisch belang én hun geografische ligging; (2) naar aanleiding van andere opdrachten in een zone, een bijkomend onderzoek naar de cellen.

Teneinde voor elke bezochte plaats hetzelfde type inlichtingen te verkrijgen, werd een checklist met verschillende vragen opgesteld. Een model van deze checklist is als bijlage V opgenomen.

De eerste nachtelijke weekendbezoeken werden tussen 20 maart en 30 juni 2002 afgelegd in de geselecteerde politieposten en op twee andere plaatsen die niet van tevoren waren uitgekozen. De overige bezoeken vonden plaats tussen 20 maart en 31 oktober 2002. In het verlengde daarvan werden begin 2003 sommige verificaties verricht en in 2003-2004, werden verschillende installaties die door de federale politie worden beheerd, bezocht.

Dezelfde methodologie werd gehanteerd – hoewel lichtjes aangepast op enkele minder belangrijke punten, zoals bijvoorbeeld het tijdstip van de bezoeken, namelijk vroeg in de ochtend in plaats van 's nachts, enz. – voor de bezoeken afgelegd in 2004-2005. In deze analyse werd rekening gehouden met de gegevens die waren ingezameld tot en met 15 september 2005. Zij zullen worden aangevuld en geverifieerd in 2005-2006.

2. BEZOCHTE PLAATSEN

In 2002 werden de politieposten zowel 's nachts als in het weekend bezocht (overdag of 's nachts) volgens een vooraf opgesteld programma. Andere sites werden overdag bezocht naar aanleiding van de uitvoering van andere opdrachten van de Dienst Enquêtes P.

In het Vlaamse Gewest werden 31 politiediensten bezocht, in het Waalse Gewest waren dat er 24 en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 7.

Bij de 62 in 2002 gecontroleerde politiediensten werden 265 cellen geïnspecteerd, waarvan 15 voor minderjarigen (we merken op dat de infrastructuur in deze laatste cellen nauwelijks verschilt van die in de cellen voor meerderjarigen).

Een vijftiental cellen werd sporadisch bezocht zowel in 2003 als in 2004. In 2005¹⁴ hebben 45 cellencomplexen gelegen in de commissariaten van lokale politie – zijnde 25 in het Vlaamse Gewest, 15 in het Waalse Gewest en 5 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – het onverwachte bezoek gekregen van enquêteurs die, nog steeds op basis van een standaardformulier, zijn overgegaan tot verschillende vaststellingen met betrekking tot de celleninfrastructuur, de uitrusting, de gevolgde procedures en de eerbiediging van de rechten van de aangehouden personen.

De lijst van de in 2002 bezochte sites is opgenomen als bijlage I, die van de in 2005 bezochte sites als bijlage II en de verdeling per gewest van de bezochte sites als bijlage III.

¹⁴ Van 1 januari tot 15 september 2005.

HOOFDSTUK 2

VASTSTELLINGEN

1. ALGEMEEN

Bij vergelijking van de rapporten die het CPT en het CAT (Comité tegen foltering van de Verenigde Naties)¹⁵ in het verlengde van hun inspectiebezoeken in verschillende Europese lidstaten opstelden, stellen we vast dat België behoort tot de landen die tot op zekere hoogte aandacht hebben voor de rechten en vrijheden van de mens tijdens opsluitingen in de gevangenis en in doorgangscellen.

Niettemin zouden het CPT en het CAT liever zien dat de rechten van de van zijn vrijheid beroofde burger beter zouden worden nageleefd. In zijn laatste rapport van 5 juli 2002 schrijft het CPT: *“Net als tijdens zijn vorige periodieke bezoeken heeft de CPT-delegatie geen verklaringen ontvangen over het folteren van personen die door de Belgische ordediensten werden opgesloten en verzamelde ze geen andere aanwijzingen in die zin. Dit gezegd zijnde, ontving de delegatie tijdens haar bezoek toch een beperkt aantal klachten over mishandeling door de ordediensten. Er werd meer bepaald gewag gemaakt van schoppen, vuistslagen, misbruik van traangas en matrakslagen, voornamelijk tijdens interpellaties. In sommige gevallen verzamelde de CPT-delegatie medische gegevens die overeenkomen met de afgelegde verklaringen”*¹⁶.

Het CPT vroeg dat de Belgische overheden hun ‘waakzaamheid’ op dit gebied niet zouden laten verslappen. Bovendien benadrukte het CPT het belang van de uitdrukkelijke waarborg aan een van zijn vrijheid beroofde persoon van het

¹⁵ Het Comité tegen foltering opgericht door het Hoog Commissariaat voor de rechten van de mens van de Verenigde Naties dat is samengesteld uit onafhankelijke experts en als taak heeft toe te zien op de toepassing van het Verdrag van de Verenigde Naties tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing door de ondertekenende lidstaten.

¹⁶ Rapport aan de Belgische regering over het bezoek van het Europees Comité ter preventie van foltering en van onmenselijke of onterende bestraffing of behandeling (CPT) in België van 25 november tot 7 december 2001, Straatsburg, 5 juli 2002, CPT (2002) 27, p. 9.

recht om een naaste of een derde van zijn keuze in te lichten van bij het begin van zijn vrijheidsberoving alsook van het recht op juridische en medische bijstand. Aan de aangehouden persoon dient ook een document te worden overhandigd waarin zijn rechten zijn uiteengezet.

De wet van 5 augustus 1992 op het politieambt komt ten dele tegemoet aan de aanbevelingen van het CPT. Niettemin moeten sommige wetten nog worden aangepast, in het bijzonder het Wetboek van Strafvordering (in zekere mate, bijstand van een advocaat, maar ook recht op verzorging, een arts, enz.). Dit gezegd zijnde, komt het er echter ook en misschien vooral op aan dat de mentaliteit in de goede richting evolueert.

Talrijke politieambtenaren, zowel leidinggevend als mensen van het terrein, die we hebben ontmoet, hechten duidelijk belang aan de omstandigheden waarin mensen die van hun vrijheid zijn beroofd, worden opgesloten, met name met respect voor de menselijke waardigheid en de fundamentele rechten en vrijheden. Helaas vinden anderen nog al te vaak dat doorgangscellen geen hotel zijn en dat men niet moet overdrijven.

2. AMIGO'S EN VEILIGHEIDSKAMERS – DE NORM

2.1 Historiek

In de 'Pandectes belges' vinden we een definitie van doorgangscellen in politiepостen: *“Onder amigo's of stedelijke bewaarhuizen of doorgangsbuizen of bewaarhuizen of arrestantenlokalen verstaat men de gevangenis bestemd voor het opsluiten van personen die door de gewone politierechtbank worden veroordeeld en die tegelijk dienen als huis van bewaring voor de beklaagden, de beschuldigen en de veroordeelden die van de ene naar de andere gevangenis worden overgebracht, of tegen wie nog geen aanhoudingsbevel werd uitgereikt. Ze vormen een van de vier categorieën gevangenis. De amigo's waren aanvankelijk georganiseerd door de artikelen 4, 8 en 13 van het besluit van 20 oktober 1810 over de gevangenis”*¹⁷. P. Van Hoonacker, eredirecteur Juridische zaken van de Stad Gent, definieerde de amigo's als volgt: *“Het stedelijk bewaarhuis, ook amigo, huis van bewaring, huis van arrest en, ten onrechte, ge-*

¹⁷ Pandectes belges, volume 7 (van 'agrégation' tot 'annexe'), 1882, p. 878.2.

*meentegevangenis of gemeentelijk doorgangshuis genoemd, is een lokaal dat in hoofdzaak is bestemd om er personen onder te brengen die door de politie bestuurlijk werden aangehouden of in afwachting van hun verschijning voor de procureur des Konings, de onderzoeksrechter of een andere gerechtelijke overheid; bijkomstig kan dit lokaal voor andere doeleinden worden bestemd die de gemeentelijke overheid bepaalt. [...] Stedelijke bewaarhuizen zijn geen gevangenissen, aangezien de personen die men er moest ophouden krachtens artikel 168 van de (opgeheven) wet van 28 germinal jaar VI, niet in de gevangenis kunnen worden opgesloten. Ze worden gevat om voor de magistraat te worden gebracht, maar niet als gevangenen. Krachtens artikel 106 van het vroegere Wetboek van Strafvordering worden ze gelijkgesteld met personen tegen wie geen aanhoudingsbevel maar een bevel tot medebrenging werd uitgereikt*¹⁸.

Tot op heden en in tegenstelling tot wat sommige auteurs op de een of andere manier, zelfs recentelijk nog, beweerden, legt, in de huidige stand van zaken, geen enkele regelgeving aan steden en gemeenten de verplichting op over een *amigo* te beschikken. Interne richtlijnen bepaalden wel een aantal normen voor de bouw van doorgangscellen in de posten of brigades van de voormalige rijks-wacht, maar deze richtlijnen steunden op geen enkele specifieke wetgeving en hebben daarenboven niet meer de minste wettelijke of reglementaire waarde.

Tot slot dient opgemerkt dat in 2002 een koninklijk besluit hieromtrent werd voorbereid op het toenmalige Ministerie van Binnenlandse Zaken. Een werkgroep boog zich in 2005 nog steeds over deze kwestie.

2.2 Juridische context in 2005

Tot op heden werd er niets bepaald, op wettelijk noch op reglementair vlak. Bovenvermeld ontwerp van koninklijk besluit, waarvan de redactie verscheidene jaren in beslag heeft genomen, zou in de loop van deze legislatuur moeten worden goedgekeurd en gepubliceerd.

¹⁸ VAN HOONACKER, P., "Le dépôt communal de police", *gemeentelijk woordenboek*, letter D, Die Keure, 1963, p. 3 § 1 en 2.

Uit de analyse van het ontwerp van koninklijk besluit blijkt dat verschillende definities worden voorgesteld:

- (1) De cellen worden gedefinieerd als: *“de lokalen die gebruikt worden door de politiediensten in hun gebouwen, alsook de lokalen die hen als opsluitmogelijkheden door andere diensten als dusdanig ter beschikking worden gesteld voor het weerhouden van één of meerdere personen die bestuurlijk of gerechtelijk van hun vrijheid worden beroofd overeenkomstig de bepalingen van de wet op het politieambt, de besluitwet op de beteugeling van de dronkenschap en de wet op de voorlopige hechtenis”*.
Een opsluitcel wordt gedefinieerd als: *“een lokaal voor de opsluiting van één persoon voor een duur van maximaal 24 uren”*.
- (2) Een wachtcel wordt gedefinieerd als: *“een lokaal voor de opsluiting van één persoon voor een maximale duur van 3 uren”*.
- (3) Een mobiele cel wordt gedefinieerd als: *“een verplaatsbare infrastructuur voor de opsluiting van een of meerdere personen. De maximale duur van opsluiting, het aantal op te sluiten personen en de minimum vloeroppervlakte wordt bepaald zoals voorzien in artikel 4 van dit besluit en overeenkomstig de finaliteit van de opsluiting”*.
- (4) Een collectieve bewaarcel wordt gedefinieerd als: *“een lokaal voor de opsluiting van meerdere personen voor de maximale wettelijke duur afhankelijk of het gaat om een bestuurlijke of gerechtelijke aanhouding”*.
- (5) Een cellencomplex wordt gedefinieerd als: *“een geheel van opsluitcellen van zodra er meer dan 5 opsluitcellen in éénzelfde gebouw gegroepeerd zijn”*.
- (6) Een toezichtlokaal wordt gedefinieerd als: *“een lokaal dat speciaal ingericht is voor het onder toezicht houden van minderjarigen voor de maximale wettelijke duur afhankelijk of het gaat om een bestuurlijke of gerechtelijke aanhouding”*.

Het lijkt ons op slag duidelijk dat sommige elementen van deze definities redundant zijn. Volgens ons ware het beter geweest gewoon het begrip ‘cel’ te definiëren en daarbij aan te duiden dat een cel verschillende vormen kan aannemen, met name een individuele cel, een collectieve cel, een wachtcel en, in voorkomend geval, een toezichtlokaal voor minderjarigen. In een tweede fase zouden de specifieke kenmerken van al deze types van cellen verder kunnen worden uitgewerkt.

Herinneren aan de maximale duur van de vrijheidsberoving is, ons inziens, geen gegeven dat dient opgenomen te worden in de definitie van een lokaal.

Het ontwerp van koninklijk besluit bespreekt tevens: (1) de modaliteiten met betrekking tot het aantal cellen, hun ligging, de minimale afmetingen van de fouilleringsruimten en de gangen en de vereisten om de discretie te waarborgen tegenover de voor het publiek toegankelijke zones; (2) de voorwaarden in verband met minimale plafondhoogte, verlichtingsniveau, verluchting, verwarming, sanitair, oppervlakte, rustbank, veiligheid (in het gebruik van bepaalde materialen), de mogelijkheid van externe bewaking, de eventuele installatie van bewakingscamera's.

Het te 'technische' karakter van het ontwerpbesluit is te betreuren, vooral omdat niet wordt omschreven hoe een opgesloten persoon moet worden behandeld (menselijkheid, respect, wijze om over te gaan tot een opsluiting in de cel, enz.) in het verlengde van de aanbevelingen *ad hoc* van het CPT en het CAT.

Wij merken in dit opzicht nu al op dat deze strikte technische specificiteiten slechts in alle politiediensten zullen kunnen worden gewaarborgd op de datum van inwerkingtreding van dit besluit (nog niet bepaald). Dit besluit voorziet niet in een overgangsmaatregel, die de verantwoordelijken van de politie-infrastructuur in staat stelt de nodige investeringen en verbouwingen te plannen, in voorkomend geval gespreid over verschillende jaren.

Ondanks de karige kritiek hierboven geuit, ook gegeven het feit dat het slechts om een ontwerp van koninklijk besluit gaat dat nog talrijke wijzigingen kan ondergaan, kan de bepaling van normen terzake alleen maar gunstig zijn voor de implementatie van een politiedienst die gericht is op respect en bijdraagt tot de bescherming van de individuele rechten en vrijheden, alsook tot de democratische ontwikkeling van de maatschappij.

Voor het overige merken wij op dat de wetgever een normatief proces op gang heeft getrokken met het oog op het waarborgen van de rechten van de personen die zijn opgesloten in penitentiaire instellingen. De basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden van 12 januari 2005¹⁹ bevat immers een geheel van bepalingen die, *mutatis mutandis*, kunnen worden toegepast op de vrijheidsberovingen door de politiediensten.

¹⁹ B.S. van 1 februari 2005.

De principes die toepasbaar zijn op personen opgesloten in een penitentiaire instelling werden ingeschreven in een wet, meer bepaald om hun fundamentele rechten en vrijheden te waarborgen. In de meeste gevallen werden de opgesloten personen aanvankelijk van hun vrijheid beroofd door een politiedienst en in de amigo geplaatst. Zou het bijgevolg niet opportuun zijn (in zekere mate, rekening houdend met de korte duur van de politionele opsluiting) bepaalde van deze wettelijke principes ook toe te passen op de 'politionele' vrijheidsberovingen, ook al zijn deze tijdelijk?

Bij wijze van voorbeeld halen wij enkele principes aan die de vrijheidsberoving regelen en zijn bekrachtigd in de nieuwe basiswet van 12 januari 2005:

(1) *“Art. 5. § 1. De vrijheidsstraf of de vrijheidsbenemende maatregel wordt ten uitvoer gelegd in psychosociale, fysieke en materiële omstandigheden die de waardigheid van de mens eerbiedigen, die het behoud of de groei van het zelfrespect van de gedetineerde mogelijk maken en die hem aanspreken op zijn individuele en sociale verantwoordelijkheid.*

§ 2. Bij de uitvoering van de vrijheidsstraf of vrijheidsbenemende maatregel wordt er zorg voor gedragen dat de orde en de veiligheid worden gevrijwaard.

(2) *Art. 10. § 1. Verdachten worden geacht onschuldig te zijn zolang zij niet veroordeeld zijn door een veroordeling die in kracht van gewijsde is gegaan.*

§ 2. Bij de omgang met verdachten moet elke schijn vermeden worden dat hun vrijheidsbeneming het karakter heeft van een straf.

(3) *Art. 13. § 1. Bij de uitvoering van de vrijheidsbenemende maatregel wordt het regime aangepast aan de vereisten inzake de eerbiediging van het beginsel van het vermoeden van onschuld.*

(4) *Art. 19. § 1. De gedetineerde wordt bij zijn onthaal geïnformeerd over zijn rechten en plichten, over de in de gevangenis of afdeling geldende regels, over de rol van het personeel en over de aldaar bestaande of van daaruit toegankelijke mogelijkheden van medische, juridische, psychosociale, familiale hulpverlening, van morele, levensbeschouwelijke of godsdienstige ondersteuning en van maatschappelijke hulp- en dienstverlening.*

(5) *Art. 42. De gedetineerde krijgt voldoende voedsel dat voldoet aan de normen van de moderne hygiëne en zo nodig aangepast is aan de vereisten van zijn gezondheidstoestand.*

(6) *Art. 108. § 1. De gedetineerde mag wanneer dit in het belang van de handhaving van de orde of de veiligheid noodzakelijk is, aan zijn kledij onder-*

zocht worden door daartoe door de directeur gemandateerde leden van het bewakingspersoneel, overeenkomstig de door hem gegeven richtlijnen.

Dit onderzoek heeft tot doel na te gaan of de gedetineerde in het bezit is van voorwerpen of substanties die verboden of gevaarlijk kunnen zijn.

§ 2. Indien er individuele aanwijzingen zijn dat het onderzoek aan de kledij van de gedetineerde niet volstaat om het doel, zoals omschreven in § 1, tweede lid te bereiken, kan de directeur, bij afzonderlijke beslissing, een fouillering op het lichaam bevelen, zo nodig met ontkleding en het uitwendig schouwen van de openingen en de holten van het lichaam.

De fouillering op het lichaam mag enkel plaatsvinden in een gesloten ruimte bij afwezigheid van andere gedetineerden en moet uitgevoerd worden door minimum twee daartoe door de directeur gemandateerde personeelsleden van hetzelfde geslacht als de gedetineerde.

§ 3. Het onderzoek aan de kledij en de fouillering op het lichaam mogen geen tergend karakter hebben en dienen te geschieden met eerbiediging van de waardigheid van de gedetineerde.

§ 4. Indien bij een onderzoek aan de kledij of de fouillering op het lichaam van de gedetineerde voorwerpen of substanties worden aangetroffen die niet in het bezit van de gedetineerde mogen zijn, kunnen deze in beslag genomen worden en onder afgifte van bewijs van ontvangst ten behoeve van de gedetineerde worden bewaard, hetzij met diens toestemming vernietigd worden, hetzij ter beschikking gehouden worden van de bevoegde overheden met het oog op de voorkoming of vaststelling van strafbare feiten”.

3. ALGEMENE OPMERKINGEN OVER DE BEZOCHTE PLAATSEN

3.1 Enkele vastgestelde praktijken

Verscheidene bevraagde zonechefs zijn de mening toegedaan dat de vrijheidsberoving een maatregel is die bijzondere aandacht verdient. Om in de mate van het mogelijke elk initiatief te vermijden dat steunt op verworven gewoontes – die niet altijd conform zijn aan de toepasbare normen –, hebben ze vanaf het begin van hun mandaat een preventief onderzoek ingesteld naar de moeilijkheden waartoe een dergelijke maatregel kan leiden. Tevens stelden ze te volgen procedures op die ze met behulp van interne nota's verspreidden onder al hun personeelsleden. In de meeste gevallen beantwoorden deze richtlijnen grotendeels aan de aanbevelingen geformuleerd door het CPT.

Sinds de inplaatsstelling van het nieuwe politielandschap worden aangehouden personen bijna steeds overgebracht naar het hoofdcommissariaat van de zone, waar ze de nacht doorbrengen. De kleinste politiezones maken afspraken met een grotere naburige zone, die bereid is de aangehouden personen over te nemen in ruil voor een financiële vergoeding of een terbeschikkingstelling van personeel. In geval van aanhouding buiten de kantooruren moet een personeelslid dat thuis kan worden opgeroepen naar het bureau komen om de aangehoudene(n) te bewaken. Niettegenstaande er cellen werden ingericht in alle commissariaten (of alle voormalige rijkswachtbrigades), worden ze dus nauwelijks gebruikt of dienen ze alleen als tijdelijke opsluitingsplaatsen, aangezien aangehouden personen doorgaans in de hoofdpst van de zone worden opgesloten.

We stelden tevens vast dat sommige politiediensten – meer bepaald die van een grote stad²⁰ – die worden geconfronteerd met een toename van de criminaliteit doordat vreemde (vooral Oost-Europese) minderjarigen zomaar wat rondhangen en regelmatig zakkenrollen of andere soortgelijke misdrijven plegen, deze rondlopende minderjarigen preventief als mikpunt nemen. Eigenlijk worden deze minderjarigen opgepakt voor ze ook maar enig misdrijf plegen. Ze worden geïnterpelleerd en gefouilleerd, waarna ze voor verscheidene uren in de cel worden opgesloten. Aangezien hen niets ten laste kan worden gelegd, worden deze minderjarigen op het einde van de dag vrijgelaten, zonder enige begeleiding. Ze worden op straat achtergelaten. Hun familie wordt niet op de hoogte gebracht omdat ze in de meeste gevallen niet gekend is. Op andere plaatsen werden minderjarigen van vreemde afkomst geïntercepteerd, meegenomen, weggebracht en achtergelaten op verscheidene kilometers afstand van de plaats waar ze waren opgepakt. Het Vast Comité P heeft aanbevelingen geformuleerd ten behoeve van de betrokken politiediensten, opdat dergelijke willekeurige praktijken verboden zouden worden. Er werd in die zin een oproep gedaan tot de mensen die aan het hoofd staan van de diensten intern toezicht en tot de korpsversten.

In een extreem geval hoorde een persoon die van zijn vrijheid was beroofd gedurende meer dan twee hele dagen van niemand iets. Tijdens een avondlijk bezoek aan de wachtdienst van een grote stad werd vastgesteld dat de personeelsleden van wacht, die net hun dienst hadden aangevat en niet op de

²⁰ Dossier nr. 11372/1998 van het Vast Comité P.

hoogte waren gebracht door hun collega's die hun dienst hadden beëindigd, zelfs niet wisten dat er iemand in de cel zat. Bovendien duurde het wel vijftien minuten voor men de gegevens vond van de officier met wachtdienst die thuis kon worden opgeroepen.

In heel wat bezochte politiekorpsen bestaat er geen officieel 'overname- en afgiftesysteem' dat in werking treedt telkens als de persoon aan het hoofd van de wachtpost de leiding overdraagt. Dit heeft tot gevolg dat een aangehouden in de cel kan blijven zitten zonder dat men dit tijdens de wettelijke termijnen merkt (bij een politiekorps in het Brusselse Gewest bleef een zwerver die min of meer onderdak voor de nacht had gevraagd, drie dagen opgesloten vóór men hem ontdekte)²¹. Hierbij dient opgemerkt dat er tot op heden geen (gerechtelijke of tuchtrechtelijke) maatregel werd genomen ten aanzien van de verantwoordelijken.

In sommige commissariaten is het aanhoudingsregister een boek waarin de aangehouden personen de ene na de andere worden genoteerd. Aangezien de aangehouden persoon dit register moet tekenen bij aankomst en vertrek²², kan hij kennis nemen van de identiteit van al wie voor of na hem werd aangehouden. Er kan dus een probleem inzake vertrouwelijkheid rijzen. In andere commissariaten bestaat het verplichte register uit losse bladen (per aangehouden persoon wordt een afzonderlijk blad ingevuld). Vaak zijn deze bladen niet genummerd en bevatten ze geen inventaris van de bezittingen die aan de aangehouden worden ontnomen vóór hij wordt opgesloten.

De wet voorziet nergens in het type register dat moet worden gebruikt. Het zou daarom nuttig zijn dat dit register bijvoorbeeld in een ministeriële omzendbrief wordt beschreven, teneinde het gebruik ervan te harmoniseren.

In de loop van dit onderzoek kwam er een praktijk aan het licht – die trouwens eind 2005 nog gangbaar was – waarbij sommige politieambtenaren, die op de openbare weg door een particulier worden beledigd, de betrokkene stelselmatig meenemen naar het commissariaat waar hij onder het voorwendsel van passief verzet wordt opgesloten. Het parket wordt nooit verwittigd. Toen de betrokken ambtenaren werden ondervraagd over deze onregelmatigheid, beweerden ze dat het ging om aanhoudingen van bestuurlijke politie. Hier en daar

²¹ Dossier nr. 5508/2002 van het Vast Comité P.

²² Artikel 33, laatste lid van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt.

hebben korpschefs hiertegen gereageerd en richtlijnen uitgevaardigd om een eind te maken aan dergelijke willekeurige praktijken. Eens te meer werd in negen van de tien gevallen geen tuchtmaatregel genomen tegen de politieambtenaren die zich schuldig maakten aan zulke praktijken.

Het gebrek aan schriftelijke richtlijnen in tal van politiekorpsen is opvallend. Hierover ondervraagd, antwoorden de leidinggevendenden dat alle politieambtenaren worden geacht de wet op het politieambt te kennen en dat specifieke instructies over het aanhouden, fouilleren en opsluiten van personen overbodig zijn²³. In het licht van onze vaststellingen zou het niettemin zinvol zijn dat algemene instructies op papier worden gezet. Men moet immers vermijden, zoals vandaag soms nog het geval is in verschillende politiediensten, dat een gebrek aan duidelijke instructies ertoe leidt dat politieambtenaren bijvoorbeeld geen eten of drinken geven aan aangehouden personen, wanneer ze bijvoorbeeld geen geld hebben²⁴.

Naast de problematiek van de repatriëringen, werd ook het probleem van de uitwijzingen per boot ter sprake gebracht. Er bestaan richtlijnen voor uitwijzingen per vliegtuig maar niet per boot. De politieambtenaren die de uitgewezen persoon moeten begeleiden, weten dus niet hoe ze moeten reageren indien de betrokkene de opgelegde maatregel weigert uit te voeren²⁵.

Artikel 38 van de wet op het politieambt bepaalt: “*De officier van bestuurlijke politie die een bestuurlijke aanhouding verricht of handbaaft, doet die aanhouding registreren en brengt hiervan zo spoedig mogelijk de burgemeester op de hoogte [...]*”²⁶. Dit gebod wordt heel ruim geïnterpreteerd. De burgemeesters van sommige gemeenten hebben immers gevraagd dat ze slechts eenmaal per

²³ Zie ook Activiteitenverslag 2003 van het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten, *Parl. St.*, Kamer, 2003-2004, nr. 1267/001 en Senaat, 2003-2004, nr. 3-782/1, p. 62-66.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Dossier nr. 29389/2002 van het Vast Comité P.

²⁶ Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, artikel 33, 2de lid, *B.S.* van 22 december 1992; Zie ook BOURDOUX, Gil. L., DE RAEDT, E., DE MESMAEKER, M. en LINERS, A., *La loi sur la fonction de police, Le manuel de la police*, Brussel, Politeia, 2002, 394 p. (in het bijzonder p. 279 e.v.); DE VALKENEEER, Chr. en BOURDOUX, Gil. L., “De arrestatie of de vrijheidsberoving van politionele aard” in DEJEMEPPE, B. en MERCKX, D., *De voorlopige bechtens*, p. 49 e.v.; BOURDOUX, Gil. L. en DE VALKENEEER, Chr., *La loi sur la fonction de police*, Brussel, Larcier, 1993, 354 p. (in het bijzonder p. 245 e.v.); FIJNAUT, C., HUTSEBAUT, F. e.a., *De nieuwe politiewetgeving in België*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1993, 282 p. (in het bijzonder p. 227 e.v.).

maand van dit soort aanhoudingen op de hoogte zouden worden gebracht! Eens te meer moet het personeel met wachtdienst zelf de beslissing nemen of het de burgemeester kennis moet geven van de bestuurlijke aanhouding van een 'eigenaardig' figuur.

Bij gebrek aan personeel verzekeren niet alle bezochte zones een permanentiedienst op het commissariaat 's nachts of in het weekend. In die gevallen hebben de directies van deze zones ofwel protocolakkoorden ondertekend met grotere zones aan wie de aangehouden personen worden toevertrouwd om er de nacht door te brengen, ofwel staan ze zelf in voor deze taak door personeelsleden terug te roepen. Wanneer er 's nachts of in het weekend in de zones waar er twee mobiele permanentieploegen rondrijden, geen daadwerkelijk onthaal op het commissariaat is verzekerd, blijft één van beide ploegen op het commissariaat om de opgesloten perso(o)n(en) te bewaken. Indien er slechts één mobiele permanentieploeg is, wordt een beroep gedaan op een personeelslid dat thuis 'bereikbaar en terugroepbaar' is.

De meeste zones die ten bate van andere zones toezicht houden op aangehouden personen, vragen hiervoor geen wederdienst, maar sommige zones houden nauwgezet het aantal in dit verband gepresteerde uren bij en vragen aan de zones die van deze dienst gebruik maken in ruil een gelijkwaardige dienstverlening door hun personeel (voor opdrachten van ordehandhaving naar aanleiding van voetbalwedstrijden of om het politiebested te versterken in de hoven en rechtbanken).

3.2 Toestand van de bezochte plaatsen

De Dienst Enquêtes P stelde in 2002 op vele plaatsen vast dat de doorgangscellen perfect waren ingericht, dat er orde en netheid heerste, dat de aangehouden personen een passende slaappleats hadden en de nodige verzorging kregen.

Op andere plaatsen echter is een houten plank op de grond nog steeds het enige 'meubelstuk' waarover de opgeslotene kan beschikken; de betrokkene zit in het schemerduister en krijgt als maaltijd niet meer dan een wafel, als men er al aan denkt die te geven. De hygiëne laat soms te wensen over: de cellen worden niet overal elke dag schoongemaakt en sporen van braaksel, bloed of urine zijn zichtbaar. In de meeste gevallen zijn er moderne individuele toiletten (toiletspot van inox); elders is er geen toilet in de cel of beschikken de 'bezoekers' slechts

over een hurktoilet (acht gevallen) of over niet meer dan een emmer (twee gevallen).

Waar de slaappleats in de cel in een hard materiaal is opgetrokken (een blok beton of een houten onderstel), krijgt de opgesloten persoon geen matras.

4. OPMERKING

Alvorens verder te gaan met de bespreking van de diverse vaststellingen die het heeft gedaan, wil het Vast Comité P de nadruk leggen op een feit dat werkelijk met verstomming slaat: de amigo van de politie van Brussel, die echter lang niet de enige is, biedt nog regelmatig onderdak aan bedelaars en zwerfers die een slaappleats voor de nacht vragen en krijgen.

In het begin van de 21ste eeuw is er een groot aanbod aan de meest verscheiden sociale diensten. Het is dan ook opmerkelijk dat arme sloebers er nog de voorkeur aan geven tijdelijk onderdak te krijgen bij de politie dan zich te richten tot een centrum *ad hoc*.

Overigens blijft het Vast Comité P bijzondere aandacht besteden aan dit fenomeen.

5. INFRASTRUCTUUR VAN DE CELLEN²⁷

5.1 Ligging

Op 15 plaatsen die we hebben bezocht, lagen de cellen in de kelderverdieping. Op 47 andere plaatsen bevonden zij zich op de gelijkvloerse verdieping. Op 60 plaatsen waren de cellen bereikbaar via de wachtdienst of de garage van de politie; in 2 gevallen bevond de wachtdienst zich op een andere verdieping.

²⁷ Deze resultaten vloeien voort uit controles van en bezoeken aan 62 cellencomplexen in 2002.

5.2 Afmetingen

De afmetingen van de meeste bezochte cellen zijn voldoende voor een verblijf van korte duur. De gemeten oppervlaktes variëren van 2,50 m² tot 30 m². Meestal zijn de cellen 5 tot 8 m² groot.

Niettemin bestaan er zogenaamde 'lokalen van voorlopige hechtenis' of 'veiligheidsboxen' die nauwelijks 1 m² groot zijn. Wie hierin wordt opgesloten, kan niet anders dan op de grond gaan zitten, met de knieën tegen een afgerasterde deur. Van houding veranderen is uitgesloten.

Het blijkt dat deze lokalen of boxen niet worden gebruikt om mensen op te sluiten, maar uitsluitend om personen die van misdaden of wanbedrijven worden verdacht gedurende één of twee uur in onder te brengen. Men laat er echter ook mensen wachten die werden opgenomen omdat ze geen identiteitsbewijs bij zich hadden of die in het kader van een dossier moeten worden verhoord. Als uitleg voerde men aan dat deze personen onder toezicht moeten blijven staan en dus niet in de wachtzaal bij het onthaal kunnen verblijven. Hierover werden opmerkingen gemaakt om dergelijke praktijken uit te roeien.

5.3 Toegangsdeuren

Van de 62 cellencomplexen die in 2002 werden bezocht, hadden er 60 gepantserde deuren met een kijkgat; sommige hadden een afgerasterde deur voor opsluitingen van korte duur.

5.4 Verlichting

In 21 cellencomplexen waren er geen vensters. Met uitzondering van vier bezochte plaatsen, was er in elke cel verlichting en waren de lampen beschermd om beschadiging tegen te gaan.

5.5 Verluchting

In 12 cellencomplexen was er helemaal geen ventilatiesysteem.

5.6 Slaapplaats

In de meeste cellencomplexen waren de cellen voorzien van een bed in een hard materiaal (steen of hout, aan de vloer bevestigd), al dan niet met een matras. In sommige complexen deed een gewone houten verhoging, aan de grond bevestigd, dienst als slaapplaats. In 57 complexen waren er dekens beschikbaar. Deze dekens worden echter slechts zelden gereinigd.

5.7 Gevaren vastgesteld in het ontwerp van de cellen

Tot de gevaren die we het vaakst hebben vastgesteld, behoren: scherpe kanten (hoeken van bedden of muren, tralies), deuren die naar binnen opengaan, aan de muren bevestigde radiatoren, kijkgaatjes die geen zicht bieden op de hele cel, matrassen die niet brandvrij zijn, slecht beschermde verlichtingstoestellen, enz.

5.8 Toiletten

In 43 cellencomplexen zijn de cellen zelf uitgerust met een toilet. Op 29 plaatsen zijn er toiletten buiten (in sommige gevallen zijn er zowel binnen als buiten de cellen toiletten). Telkens als een opgeslotene naar het toilet buiten zijn cel wil gaan, moeten politieambtenaren hem vergezellen. Natuurlijk leidt dit tot problemen in kleine of middelgrote politiekorpsen, waar slechts één ambtenaar belast is met de bewaking van een opgeslotene (bovendien kan deze man ook belast zijn met andere taken). Om veiligheidsredenen mag deze ambtenaar de opgeslotene niet alleen uit zijn cel halen, maar moet hij daarvoor een beroep doen op een buitendienst. In zulke omstandigheden wordt slechts zelden onmiddellijk gehoor gegeven aan het verzoek van de opgeslotene.

5.9 Aanwezigheid van elementaire verzorgingsproducten

Aan sommige gedetineerden een rol toiletpapier geven, kan een risico vormen dat men beter uit de weg gaat. Toiletpapier wordt dus alleen gegeven indien de gedetineerde daarom vraagt.

5.10 Intercom

In 22 bezochte complexen is er een intercom aanwezig, waardoor de opgeslotene in geval van nood een politieambtenaar kan oproepen.

5.11 Bewakingscamera

Op 20 bezochte plaatsen werden bewakingscamera's aangetroffen. In 4 gevallen geven de camera's een gewoon beeld van de gang die naar de cellen leidt; op 17 plaatsen toont de camera de binnenkant van de cellen. In 8 gevallen komen alleen de beelden op een scherm; in 12 gevallen is er niet alleen beeld, maar ook geluid. Op 12 plaatsen filmt de camera niet de hele cel (dode hoek naast de ingang en/of op de plaats waar het toilet staat); in 5 gevallen is het interieur van de cel helemaal zichtbaar op het scherm.

In 2001 reeds had het Vast Comité P de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer bevraagd over het gebruik van camera's in cellen. Een stellingname van de Commissie terzake laat nog steeds op zich wachten.

Registratie:

In 2 gevallen worden de opgenomen beelden geregistreerd en worden de tapes twee maanden lang bewaard.

Advies van de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer:

In slechts één geval heeft de Commissie een advies verstrekt.

Afficheren van het nummer van het advies van de Commissie in de opsluitingszone:

Dit advies hangt slechts op één plaats uit.

Afficheren van een bericht om aan de opgeslotenen te melden dat ze worden gefilmd:

Nergens.

Geïnstalleerde monitoren:

De monitoren bevinden zich niet altijd op dezelfde plaats: (1) aan het onthaal (wachtdienst): in 8 gevallen; (2) bij de dispatching: in 10 gevallen; (3) elders

(bureau van de officier van wacht, enz.): in 2 gevallen; (4) op 2 plaatsen zouden de monitoren zichtbaar kunnen zijn voor het publiek.

Beambte belast met het toezicht op de cellen:

Op 18 plaatsen houdt een beambte de monitoren in het oog, maar deze persoon is ook belast met andere taken. Op 15 plaatsen worden er ook visuele controles verricht in aanvulling op de camerabewaking. In 27 gevallen is er een beambte aangesteld die belast is met het toezicht op de cellen. De frequentie van de rondes schommelt van 15 minuten tot 2 uur. Gewoonlijk is deze beambte niet verplicht deze rondes in een register te noteren.

5.12 Netheid

In 50 gevallen werd vastgesteld dat het cellencomplex in goede staat van onderhoud verkeerde; op 5 plaatsen was de staat van onderhoud gemiddeld aanvaardbaar en op 7 plaatsen was de staat van onderhoud onaanvaardbaar (sporen van bloed, braaksel, urine of gewoon vuil). Op 21 plaatsen worden de cellen dagelijks onderhouden door schoonmaaksters, of ten minste na gebruik ervan. Op 11 plaatsen worden de cellen wekelijks schoongemaakt. In 13 gevallen worden ze schoongemaakt als dat nodig is. In 6 gevallen worden ze zelden schoongemaakt. Op 11 plaatsen konden de politieambtenaren deze vraag niet beantwoorden.

5.13 Overname- en afgiftesysteem

Slechts op 25 plaatsen wordt een 'overname- en afgiftesysteem' van de opgesloten personen gehanteerd.

5.14 Quid bij incident?

Naargelang van de omstandigheden worden op de meeste bezochte plaatsen rapporten en processen-verbaal opgemaakt. Slechts op 2 plaatsen worden statistieken bijgehouden van de incidenten die zich hebben voorgedaan.

5.15 Controle van de maatregelen genomen bij aanhouding

Op 60 bezochte plaatsen wordt een register van bestuurlijke aanhoudingen bijgehouden. Dit register wordt ingevuld, maar niet altijd even correct (onleesbaar handschrift, doorhalingen, geen handtekening van de betrokkene of van de politieambtenaar, geen vermelding van het uur van vrijlating, enz.). De gerechtelijke aanhoudingen worden in hetzelfde register of in een specifiek register genoteerd. Slechts in 40 gevallen is een handtekening van een officier van gerechtelijke politie of een officier van bestuurlijke politie geplaatst. De kennisgeving aan de bestuurlijke overheid is slechts in 38 gevallen gebeurd.

5.16 Verboden voorwerpen²⁸

Gewoonlijk worden deze voorwerpen weggeborgen in de buurt van de cellen, in een daartoe bestemde kast of lade; soms worden ze in een enveloppe gestopt. Er wordt echter niet altijd een inventaris opgemaakt in aanwezigheid van de partijen.

6. RICHTLIJNEN, VOORSCHRIFTEN, ENZ.²⁹

6.1 Kennisgeving aan de familie

Op 28 plaatsen geldt er een interne richtlijn inzake kennisgeving aan de familie. Krachtens deze richtlijn moet de familie worden verwittigd, ambtshalve indien een minderjarige wordt aangehouden en, in geval van bestuurlijke aanhouding, op verzoek van de betrokkene indien hij meerderjarig is.

6.2 Oproepen van een dokter

Op 25 plaatsen bestaat er een interne richtlijn krachtens dewelke een dokter moet worden opgeroepen. In het Brusselse Gewest schrijven sommige richtlijnen voor dat de aangehouden persoon naar een ziekenhuis moet worden gebracht vóór hij wordt opgesloten.

²⁸ Bezittingen die van de aangehouden persoon worden afgenomen vóór zijn opsluiting.

²⁹ Resultaten van de controles en bezoeken verricht in 2002.

6.3 Verstrekken van eten en drinken

Op negentien bezochte plaatsen werden in dit verband geen interne richtlijnen uitgevaardigd. In sommige zones bepalen de richtlijnen dat de aangehouden personen op de gebruikelijke etensuren voedsel en drank moeten krijgen, met uitzondering van wie in de cel zit wegens openbare dronkenschap. Op de meeste plaatsen waar er schriftelijke richtlijnen bestaan, werden akkoorden gesloten met de *mess* van het politiebureau, met het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) of met een plaatselijk ziekenhuis. Op de plaatsen waar geen voorzieningen zijn getroffen, moeten de politieambtenaren naar goeddunken handelen (met eigen geld eten en drank kopen voor de opgeslotene en/of, indien deze laatste geld heeft, wordt met zijn toestemming het vereiste bedrag genomen om levensmiddelen te kopen; soms ook wordt zijn familie opgeroepen met de vraag hem iets te eten te brengen, enz.). In een grote stad krijgt een opgeslotene alleen maar een wafel. Het feit dat een opgeslotene geen voedsel en drank krijgt, is volledig in strijd met artikel 3 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en van de fundamentele vrijheden³⁰ en met artikel 123 van de wet tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus³¹.

Op 3 januari 2003 heeft de minister van Binnenlandse Zaken de omzendbrief betreffende de bevoorrading van personen in arrest, met uitzondering van diegenen die het voorwerp uitmaken van een opsluiting in een strafinrichting ingevoerd³².

Een werkgroep bestaande uit vertegenwoordigers van de Federale Overheidsdiensten Binnenlandse Zaken en Justitie en van de geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus heeft de voorstellen ter verbetering van de wet-

³⁰ Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en van de fundamentele vrijheden van 4 november 1950, goedgekeurd door de wet van 13 mei 1955 (B.S. van 19 augustus 1955), artikel 3.- *“Niemand mag worden onderworpen aan folteringen of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen”*.

³¹ Wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus (B.S. van 5 januari⁹1999), artikel 123.- *“De politieambtenaren dragen te allen tijde en in alle omstandigheden bij tot de bescherming van de medeburgers en tot de bijstand die deze laatsten mogen verwachten, alsook, wanneer de omstandigheden het vereisen, tot het doen naleven van de wet en tot het behoud van de openbare orde. Zij nemen de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden in acht en verbinden zich ertoe die te doen naleven”*.

³² B.S. van 28 januari 2003.

telijke en bestuursrechtelijke teksten inzake aanhoudingen door de politiediensten of -ambtenaren bestudeerd, geëvalueerd en uitgewerkt. De problematiek van de maaltijdkosten die moeten worden bezorgd aan de door de politiediensten aangehouden personen, werd in dit kader eveneens grondig herzien. In afwachting van de resultaten van deze werkgroep, heeft de minister van Binnenlandse Zaken evenwel de dringende noodzaak ervaren om reeds een initiatief te nemen teneinde de terug te betalen bedragen te indexeren en de referenties aan te passen aan de wettelijke bepalingen die van kracht zijn naar aanleiding van de politiehervorming. De volgende bepalingen zijn voortaan van toepassing.

De aangehouden personen moeten te drinken en te eten krijgen, krachtens de bepalingen van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van 4 november 1950, van het Europees Verdrag ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen van 14 november 1993 en van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt. De verantwoordelijkheid om hierop toe te zien, berust duidelijk bij de politiedienst die tot de aanhouding is overgegaan.

Een gepaste maaltijd moet zowel worden aangeboden aan de bestuurlijk aangehouden personen als aan degenen die het voorwerp uitmaken van een gerechtelijke aanhouding.

Voor de gerechtelijke aanhoudingen zijn de kosten voor rekening van de FOD Justitie, terwijl voor de aanhoudingen van bestuurlijke politie het volgende onderscheid moet worden gemaakt:

- (1) aanhoudingen uitgevoerd in een politiezone naar aanleiding van een gebeurtenis die in deze zone plaatsvindt: indien de opsluiting in deze zone plaatsvindt, dan worden de kosten gedragen door deze laatste, ongeacht of de aanhoudingen nu werden uitgevoerd door politieambtenaren van de betrokken zone, door politieambtenaren van een andere zone die ter versterking zijn tussengekomen of nog door federale politieambtenaren;
- (2) aanhoudingen uitgevoerd in een politiezone naar aanleiding van een gebeurtenis die in deze zone plaatsvindt: indien de aangehouden persoon, om welke reden dan ook, wordt opgesloten in een cel van een politiepost van een andere zone, dan worden de kosten naar de zone gestuurd op het grondgebied van dewelke de aanhouding gebeurde;
- (3) aanhoudingen uitgevoerd door het personeel van een politiezone in het kader van een federale opdracht uitgevoerd door de lokale politie krachtens

een dwingende richtlijn (art. 64 WGP): de kosten zijn ten laste van de politiezone;

- (4) aanhoudingen uitgevoerd door het personeel van een politiezone in het kader van een federale opdracht op vordering van de minister van Binnenlandse Zaken (art. 64 WGP): de kosten zijn ten laste van de zone op het grondgebied van dewelke de opdracht gebeurde;
- (5) aanhoudingen uitgevoerd door het personeel van de federale politie in het kader van een federale opdracht: de kosten zijn ten laste van de federale politie.

Tot slot, wat de terug te betalen bedragen betreft, worden de personen aangehouden bij gerechtelijke en bestuurlijke politiemaatregel voortaan, wat de maaltijdskosten betreft, aan een identiek stelsel onderworpen.

Wanneer de overheid die de maaltijdskosten van de aangehouden personen heeft gedragen, niet diegene is die geacht wordt deze te dragen (zie *supra*), kan de terugbetaling van de volgende bedragen (index van de maand augustus 2001 bedraagt 110.91) worden gevraagd: ontbijt: 1,65 EUR, middagmaal: 3,25 EUR, avondmaal: 2 EUR.

6.4 Uithangen van richtlijnen voor de politieambtenaren/aangehouden personen

Op 15 bezochte plaatsen waren de richtlijnen voor de politieambtenaren belast met de bewaking van de opgesloten personen uitgehangen. Slechts op 5 plaatsen waren deze richtlijnen zichtbaar voor de aangehouden personen.

6.5 Formulier voor de aangehouden personen met een beschrijving van hun rechten

Op twee bezochte plaatsen was een formulier geafficheerd met een beschrijving van de elementaire rechten van de aangehouden personen.

7 VASTSTELLINGEN BETREFFENDE DE OPGESLOTEN PERSONEN

7.1 Toestand

De meeste van de 25 aangetroffen personen bevonden zich in duidelijke staat van dronkenschap, anderen sliepen of deden alsof en deden niet de moeite te antwoorden. Er werden geen letsels vastgesteld. In twee gevallen hadden de opgesloten personen klachten over de slechte behandeling (aanleggen van handboeien, hardhandig optreden bij interpellatie). Het gebruik van dwang werd in die gevallen evenwel voldoende beschreven in het proces-verbaal (dat steeds werd geraadpleegd).

7.2 Kledij

Alle personen die we hebben ontmoet, waren volledig gekleed (met uitzondering van schoenveters en riem). Niettemin wijzen we erop dat, recentelijk, de Dienst Enquêtes P naar aanleiding van één van de toezichtsonderzoeken heeft vastgesteld dat een persoon herhaaldelijk was gefouilleerd waarbij betrokkene zich telkens opnieuw helemaal had moeten uitkleden en werd gedwongen door zijn knieën te gaan. Daarna werd betrokkene in zijn ondergoed in de cel opgesloten.

7.3 Dekens

Op 21 plaatsen waren er dekens beschikbaar. Op 4 andere plaatsen volstond de omgevingstemperatuur in de cel.

HOOFDSTUK 3

BIJZONDERE GEVALLEN: GEESTESZIEKEN

Artikel 18 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt stelt *“De politiediensten houden toezicht op de geesteszieken die hun gezondheid en veiligheid ernstig in gevaar brengen of die een ernstige bedreiging vormen voor het leven en de lichamelijke integriteit van anderen. Zij beletten dat zij rondwalen, vatten hen en lichten onmiddellijk de procureur des Konings in. Zij vatten degenen die hun gemeld zijn als ontvlucht uit de psychiatrische dienst waar zij in observatie waren gesteld of waren weerhouden overeenkomstig de wet en houden ze ter beschikking van de bevoegde overheden”*.

Niettegenstaande de lezing van de wet duidelijk lijkt, dient te worden vastgesteld dat de gecombineerde lezing van voornoemd artikel en van het koninklijk besluit van 18 juli 1991 ter uitvoering van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke praktische problemen oplevert die men op het eerste gezicht niet zou vermoeden. Zo hebben sommige korpschefs het Vast Comité P spontaan kennis gegeven van moeilijkheden die hun diensten ondervinden bij het aanhouden en overbrengen van geesteszieken die krachtens een beslissing van de procureur des Konings dringend ter observatie moeten worden opgenomen³³.

In tegenstelling tot de nochtans nogal expliciete bepalingen van het koninklijk besluit³⁴ blijkt dat het parket nog vrij geregeld de politie vordert om zich te ontfemen over de geesteszieken, in te staan voor hun bewaking en vervolgens, samen met de dienst 100, voor de overbrenging naar de aangewezen observatie-instelling. Natuurlijk kan de politie worden gevorderd om het gekwalificeerde personeel bij te staan of te beschermen bij de vrijheidsberoving en de overbrenging van geesteszieken. Er zou echter geen sprake mogen van zijn dat

³³ Artikel 9 van de wet van 26 juni 1990 (B.S. van 27 juli 1990).

³⁴ Koninklijk besluit van 18 juli 1991 ter uitvoering van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke (B.S. van 26 juli 1991), artikel 2 § 1: *“De procureur des Konings vordert de directeur van de instelling de zieke in bewaring te nemen, zijn vervoer of zijn overbrenging te laten uitvoeren en tot zijn opname over te gaan”*.

de politie een geesteszieke geboeid en met een politievoertuig vervoert of in haar eigen lokalen bewaakt totdat de betrokkene naar een instelling kan worden gebracht. *“Het vervoer en de overbrenging van de geesteszieke worden verzekerd door de dienst 100 of, in voorkomend geval, door een andere gespecialiseerde dienst. Tijdens het vervoer of de overbrenging kan de aanwezigheid van agenten van de openbare macht zich opdringen (eerste uitvoeringsbesluit, art. 10, § 1)”*³⁵.

Overeenkomstig de bepalingen van voornoemd koninklijk besluit vinden wij dat het de taak van de directeur van de observatie-instelling is om gespecialiseerd personeel van zijn instelling (de ambulanciers van de dienst 100 beschikken volgens ons jammer genoeg niet altijd noch noodzakelijkerwijs over de vereiste vaardigheden) aan te stellen om de geesteszieke te gaan halen en hem met of zonder bijstand van de politie over te brengen.

³⁵ Omzendbrief van de procureur-generaal bij het hof van beroep van Brussel nr. 10/92 van 13 februari 1992 waarin hij de omzendbrief nr. 36/91 van de procureur-generaal bij het hof van beroep van Antwerpen overneemt, p. 7.

HOOFDSTUK 4

EVOLUTIE VAN DE SITUATIE

In 2004-2005 vonden de controles door de Dienst Enquêtes P overdag plaats, soms vroeg in de ochtend, om de aangehouden personen te kunnen treffen voordat zij voor de gerechtelijke overheid worden gebracht of worden vrijgelaten. Er werd geen enkele klacht geregistreerd over de omstandigheden waarin deze personen werden opgesloten.

Deze controles hadden tot doel na te gaan of de directies van sommige eerder bezochte politiezones rekening hadden gehouden met de aanbevelingen die het Vast Comité P in het verleden had geformuleerd. Meer algemeen gesproken, wenste het Comité ook na te gaan of er, na vier jaar werking binnen de nieuwe politiestructuren³⁶, een evolutie merkbaar zou zijn in de benadering van deze problematiek, in de zin dat de nadruk meer zou liggen op het menselijke aspect.

De conclusie die kan worden getrokken uit deze controles is bemoedigend, maar had veel beter kunnen zijn indien de plaatselijke politieke en politionele overheden een nog meer aanhoudende aandacht hadden besteed aan deze problematiek.

In vergelijking met de eerder verrichte controles, konden we in 2004-2005 vaststellen dat heel wat korpschefs zich intussen bewust zijn geworden van deze problematiek. Ze hebben namelijk interne richtlijnen verspreid die tot doel hebben te herinneren aan het wettelijk kader dat de aanhoudingen regelt³⁷ en de procedures voorschrijft die moeten worden gevolgd bij de opsluiting van aangehouden personen. Wanneer ze betrekking hebben op het volledige proces (van de fouillering van de aangehouden persoon, over de opsluiting tot zijn vrijlating of zijn terbeschikkingstelling van het parket), zijn deze richtlijnen een on-

³⁶ De geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus werd in plaats gesteld in 2001.

³⁷ Met name: de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt; de besluitwet van 14 november 1939 betreffende de beteugeling van de dronkenschap; de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen; de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke.

misbaar geheugensteuntje voor de celbewakers. Wie de richtlijnen kent, weet in principe immers welke houding hij moet aannemen of welke handelingen hij moet stellen in de verschillende gevallen die zich kunnen voordoen.

Toch fronsst men bij de lezing van sommige interne richtlijnen de wenkbrauwen. In tegenstelling tot de bepaling van artikel 33 van de wet op het politieambt³⁸, voorzien interne richtlijnen van een bezochte zone dat aan de officier van bestuurlijke politie pas de volgende ochtend wordt gemeld dat in de loop van de nacht werd overgegaan tot een bestuurlijke aanhouding!

Andere korpschefs lijken nog niet het nut te hebben ingezien van interne nota's en houden het bij mondelinge instructies of vertrouwen op de verworven kennis en ervaring van hun medewerkers.

Wanneer er wel interne richtlijnen gelden, stellen we vast dat deze niet altijd worden toegepast. Het aanhoudingsregister bijvoorbeeld laat niet altijd nazicht of controle toe: soms is enkel de identiteit van de aangehouden persoon ingeschreven, het uur van opsluiting in en vrijlating uit de cel, of, wanneer het register verschillende bladen bevat met verschillende rubrieken (zoals de kennisgeving aan de officier van gerechtelijke politie of aan de officier van bestuurlijke politie, de toestand van de aangehouden persoon, de inventaris van de goederen die hem werden ontnomen, de verstrekking van voedsel of drank, het bezoek van een arts, enz.), vullen de ambtenaren niet alle rubrieken in.

Weinig van de commissariaten die in 2004-2005 werden herbezoekt, waren gerenoveerd. Sommige korpschefs die overwegen om hun lokalen te vernieuwen of om een nieuw gebouw op te trekken, vragen zich af wat de beste manier is om een cellencomplex te ontwerpen omdat er, behalve de aanbevelingen van het CPT, geen Belgische normen zijn die deze materie regelen.

Dit gebrek aan wetgeving of reglementering is nadelig, zowel voor de aangehouden personen als voor het politiepersoneel dat op hen toezicht dient te houden. Nog te vaak wordt immers vastgesteld dat de hygiënische omstandigheden

³⁸ Art. 33. *“De agent van bestuurlijke politie die een bestuurlijke aanhouding verricht, ver-wittigt hiervan zo spoedig mogelijk de officier van bestuurlijke politie onder wiens gezag hij ressorteert. De officier van bestuurlijke politie die een bestuurlijke aanhouding verricht of handhaaft, doet die aanhouding registreren en brengt hiervan zo spoedig mogelijk de burgemeester (van de betrokken gemeente) of, in voorkomend geval, de speciaal bevoegde bestuurlijke politieoverheid op de hoogte. [...]”*

niet te verzoenen zijn met de aard van de plaats (wij komen hier later op terug): de afvoer is geregeld verstopt zodat de cellen en de aangrenzende lokalen bijna onder water staan; er is geen WC aanwezig in de cellen of dit is nog steeds een hurktoilet; de cellen worden onvoldoende of niet verlucht; de scherpe randen aan het bed of de wanden van de cel zijn gevaarlijk; er zijn geen dekens ter beschikking hoewel de temperatuur in de cel niet hoog genoeg is; de dekens die ter beschikking zijn, zijn vuil, enz., zijn slechts enkele voorbeelden van gebrekkige hygiënische omstandigheden.

Bij dit gebrek aan onderhoud, dat in het verleden meermaals werd aangehaald, of het uitblijven van betere opsluitingsomstandigheden, komt nog dat de aangehouden personen, eens ze zijn opgesloten, onvoldoende in de gaten worden gehouden. In minder dan de helft van de bezochte commissariaten³⁹ hangen er camera's die gericht zijn op de binnenkant van de cellen of op de gang die naar de cellen leidt. De alarmknoppen of de intercomsystemen die in de meeste cellen voorhanden zijn, zijn vaak defect. Zelfs indien ze zijn voorgeschreven in interne richtlijnen, worden de modaliteiten van de rondes overgelaten aan het soevereine oordeel van de ambtenaren die met permanentie zijn. Hieruit kunnen soms dramatische incidenten voortvloeien, die uitgebreid worden besproken in een ander Cahier gewijd aan *'incidents in custody'*⁴⁰.

Tot slot werd vastgesteld dat de aangehouden personen in de bezochte zones in het Vlaamse Gewest vaker in gunstige omstandigheden zijn opgesloten, zelfs in zeer goede omstandigheden, in vergelijking met de omstandigheden die gelden in de twee andere gewesten, enkele uitzonderingen niet te na gesproken⁴¹.

Voor de inplaatsstelling van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, verplichtten sommige gemeentepolitieën uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hun politieambtenaren die iemand hadden aangehouden om met die persoon langs te gaan in het ziekenhuis voor een medisch onderzoek voorafgaand aan de opsluiting. Deze praktijk is momenteel nog gangbaar in sommige

³⁹ In 2004-2005 zijn er camera's geïnstalleerd in 14 bezochte zones in het Vlaamse Gewest, 3 in het Waalse Gewest en 4 in het Brusselse Gewest.

⁴⁰ CUVELIER, Chr. en BOURDOUX, Gil. L., *Incidenten met personen onder politietoezicht*, Brussel, Politeia, 2005.

⁴¹ In het Vlaamse Gewest, in 13 van de bezochte zones, verdient de netheid van de cellen en van het aan de aangehouden personen ter beschikking gestelde materiaal te worden onderstreept. Dezelfde staat van netheid wordt slechts in 3 cellencomplexen in het Waalse Gewest vastgesteld en in één enkel geval in het Brusselse Gewest.

zones van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In de praktijk beperken de urgentieartsen zich tot een onderzoek van de persoon en leveren ze geen eigenlijk medisch attest af. Ze vermelden enkel “gezien” of “gezien en verzorgd” op een standaarddocument. De medische kosten worden later van de aangehouden persoon teruggevorderd. In één van de bezochte zones uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, bepaalt een recent besluit van het politiecollege dat de politiezone 20 EUR voor haar rekening neemt van het bedrag voor de medische tussenkomst indien het medisch advies enkel de mogelijkheid tot opsluiting staft. Indien er medische zorgen worden toegediend, dienen deze te worden vergoed door de onderzochte persoon⁴².

De *supra* geciteerde omzendbrief betreffende de bevoorrading van personen in arrest⁴³ wordt nog niet overal toegepast. De overgrote meerderheid van de bezochte politiezones heeft een akkoord afgesloten met het OCMW voor de levering van maaltijden. Maar buiten de openingsuren van dit centrum, ontvangt de aangehouden persoon vaak slechts een wafel of helemaal niets indien hij geen geld heeft om de sandwich of de portie frieten die hem wordt voorgesteld, te betalen.

⁴² Er wordt een administratieve vordering gericht aan de arts van het gekozen ziekenhuis. De arts onderzoekt de aangehouden persoon en verklaart of hij of zij al dan niet mag worden opgesloten in een cel voor een maximale duur van 24 uur. Dezelfde vordering vermeldt dat de kosten voor het medisch onderzoek ten laste zijn van de politiezone en dat alle kosten met betrekking tot de eventuele noodzakelijke zorgen, andere dan het eigenlijke onderzoek, ten laste zijn van de betrokkene.

⁴³ Omzendbrief van 3 januari 2003 (B.S. van 28 januari 2003) van de Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken.

HOOFDSTUK 5

BESLUITEN VAN HET ONDERZOEK

1. ALGEMEEN

Het Vast Comité P en zijn Dienst Enquêtes hebben zich tot taak gesteld een aantal gegevens te verzamelen op basis waarvan zij door middel van extrapolatie, gelet op het aantal bezochte plaatsen, de balans konden opmaken van de staat van de opsluitingsplaatsen bij de politiediensten in ons land van 2003 tot heden.

Vergeleken met de bezoeken verricht in 2002, 2003 en 2004, is de toestand in 2005 niet overal verbeterd en lieten de hygiënische omstandigheden in bepaalde opsluitingsplaatsen nog te wensen over. Het is ondenkbaar iemand op te sluiten in een smerig vertrek en hem een deken te geven dat duidelijk niet werd gewassen na gebruik door andere aangehouden personen. Het is al even treurig te moeten vaststellen dat niet alle cellen met een modern toilet zijn uitgerust.

Ook de bewaking van de aangehouden personen wordt op bepaalde plaatsen nog geregeld verwaarloosd. De meeste bezochte cellen waren, op het ogenblik van het onderzoek, niet uitgerust met een camerabewakingsstelsel, hoewel er geen ronde wordt gelopen.

De politiekorpsen waar er geen uitdrukkelijke voorschriften bestaan inzake het verstrekken van voedsel en drank aan opgesloten personen zijn weliswaar in de minderheid, maar toch zijn er nog te veel. Het is ontoelaatbaar dat een aangehoudene (ongeacht de staat waarin hij zich bevindt) niets te eten of te drinken krijgt omdat hij geen geld bij zich heeft.

Met betrekking tot de redenen voor de aanhoudingen, lijken politieambtenaren nog al te vaak willekeurig te werk te gaan omdat ze de wet miskennen of verkeerd interpreteren, of nog omdat ze onverschillig zijn voor het minimum aan menselijkheid waarop eenieder recht heeft.

Buiten de in dit onderzoek verrichte en in deze analyse vermelde controles, hebben sommige korpschefs spontaan gereageerd op het bericht van een even-

tueel bezoek dat ze hadden ontvangen. Ze wilden ons melden hoe hun cellencomplexen zijn ingericht en wat hun verwachtingen zijn. Het merendeel wil graag weten welke normen ze moeten naleven, zowel voor de infrastructuur van de te bouwen cellen als voor het minimumcomfort voor de opgesloten personen. Velen klagen over het gebrek aan regelgeving terzake en verwachten van de overheid duidelijke en precieze richtlijnen over de na te leven normen en standaarden, het aanleggen van handboeien, het fouilleren, het verstrekken van voedsel aan aangehouden personen, enz.

2. OPMERKELIJK GOEDE PRAKTIJKEN

Sommige politieambtenaren die tijdens dit onderzoek werden bevraagd, hebben gewag gemaakt van moeilijkheden met de betaling van honoraria van de artsen die waren gevorderd om de gezondheidstoestand na te gaan van een aangehouden persoon of met de terugbetaling van deze honoraria die door de politie waren voorgeschoten. De federale politie heeft zich gebogen over deze thematiek, waarover vaak vragen werden gesteld. Het intranet van de directie bestuurlijke politie van de federale politie, dat toegankelijk is voor alle politieambtenaren, biedt een antwoord op vragen met betrekking tot de handelwijze in bepaalde omstandigheden (bijvoorbeeld: welke geneeskundige zorgen moeten worden verstrekt aan een aangehouden persoon?, enz.)⁴⁴.

Er werd *supra* gealludeerd op het feit dat er nog steeds vuile dekens ter beschikking werden gesteld van opgesloten personen. Het merendeel van de ontmoete politieambtenaren die hierover werden aangesproken, heeft geantwoord dat ze niet wisten met welke frequentie de dekens worden schoongemaakt. In twee politiekorpsen⁴⁵ werd geopteerd voor isothermische dekens die na gebruik worden weggegooid. Dit materiaal is veel hygiënischer, ook al hangt er een prijskaartje aan (3,50 EUR). Hiertegenover staat dat de aanschaf van voldoende dekens en de reiniging ervan na elk gebruik zeker net zo duur zijn.

Aangezien het vaak moeilijk is om na een bepaald uur (doorgaans na 17 uur) nog eten af te halen bij het OCMW, zijn er in een grote politiezone, die in 2004

⁴⁴ Website 'Portal' – Bestuurlijke politie – dossiers aanhoudingen.

⁴⁵ Eén in het Waalse Gewest en één in het Vlaamse Gewest. Hierbij dient opgemerkt dat een ander politiekorps in Wallonië – dat in 2004 werd bezocht – ook heeft geopteerd voor deze isothermische dekens.

werd bezocht, verschillende vacuümverpakte en kant-en-klare schotels beschikbaar in de koelkast van het commissariaat. Indien nodig, worden deze maaltijden in de microgolfoven opgewarmd en opgediend aan de opgesloten personen.

Artikel 33 van de wet op het politieambt schrijft voor dat er een register wordt bijgehouden voor de inschrijving van bestuurlijke aanhoudingen, maar het type register is niet omschreven noch in de wet noch in een reglementaire tekst. Enkele politiezones hebben gekozen voor een aanhoudingsregister dat is samengesteld uit genummerde bladen met daarop diverse rubrieken (identiteit, datum van interpellatie, datum van arrestatie, beslissing van de officier van gerechtelijke of van bestuurlijke politie, fouillering, kennisgeving aan de vertrouwenspersoon, toestand van de persoon, oproep van een arts, inventaris van ontnomen voorwerpen, voedselverstrekking, enz.). In andere zones werd dit register – dat dezelfde gegevens bevat – geïnformatiseerd. Deze praktijk komt tegemoet aan sommige aanbevelingen van het CPT.

In een bezocht politiekorps werd bijzondere aandacht besteed aan de aangehouden personen: naast het bed staat een gebetonneerde tafel, aan elke in de cel geplaatste persoon wordt een isothermisch deken overhandigd, indien nodig is er een overall beschikbaar die na gebruik wordt weggegooid, net als een paar espadrilles.

In verschillende cellencomplexen zijn bewakingscamera's geïnstalleerd. In een paar (te) zeldzame gevallen worden de beelden gefilmd door de bewakingscamera's gedurende een redelijk lange tijd (van 24 uur voor sommige tot een jaar voor andere) geregistreerd⁴⁶ en bewaard op informaticadrager. Het belang van deze opnames dient niet meer te worden aangetoond: niet alleen voor de aangehouden personen, die zich naderhand beklagen over de omstandigheden van hun opsluiting, maar ook voor de politieambtenaren die zich moeten verdedigen tegen vermeende mishandeling van opgesloten personen.

⁴⁶ In de bezochte commissariaten gebeurt deze registratie in 3 gevallen in het Waalse Gewest, in 3 gevallen in het Vlaamse Gewest en in 1 geval in het Brusselse Gewest.

3. TE WEREN PRAKTIJKEN

Zoals reeds herhaaldelijk werd onderstreept, is de vrijheidsberoving een extreme maatregel die slechts kan worden genomen in de gevallen die strikt door de wet zijn bepaald. Het is aan de politiehierarchie – op alle niveaus – om erop toe te zien dat enkel wordt overgegaan tot een aanhouding, hetzij een bestuurlijke, hetzij een gerechtelijke, indien is voldaan aan de criteria van legaliteit en opportuniteit.

Toch diende in 2004-2005 eens te meer worden vastgesteld dat het toezicht door de officieren van gerechtelijke politie (OGP) of van de officieren van bestuurlijke politie (OBP) niet overal op dezelfde manier wordt uitgeoefend. In de grote zones zijn deze officieren aanwezig op het commissariaat en kunnen ze onmiddellijk worden ingelicht over een vrijheidsberoving en de legaliteit en de conformiteit ervan nagaan. Elders gaat het er heel anders aan toe: nu eens wordt de OGP slechts telefonisch thuis in kennis gesteld van een gerechtelijke aanhouding, omdat hij niet fysiek aanwezig is op het commissariaat; dan weer wordt de OBP, die evenmin op het commissariaat aanwezig is, slechts de volgende ochtend ingelicht over een bestuurlijke aanhouding waartoe in de loop van de nacht werd overgegaan.

In 2004-2005 werd tevens vastgesteld dat politieambtenaren nog te vaak hun toevlucht nemen tot de vrijheidsberoving vanuit de vaste wil de geïnterpelleerde persoon die een fout heeft begaan onmiddellijk te bestraffen omdat ze betwijfelen of deze persoon ooit later zal worden gestraft door de gerechtelijke instanties, die daartoe nochtans als enige gemachtigd zijn. De vrijheidsberoving wordt dan *in se* een drukmiddel, een dwangmaatregel, een soort van vroegtijdige sanctie, de uiting in feite van het feit dat de politie deze macht bezit die haar is toegekend door de spreuk, die verkeerd wordt geïnterpreteerd: 'de wet is de wet'. Het is niet ongewoon dat politieambtenaren een willekeurig iemand van zijn vrijheid beroven enkel en alleen omdat hij een politieman heeft beledigd. Hoewel hiervoor een proces-verbaal mag worden opgemaakt ten laste van de dader en hij daarvoor later kan worden gestraft, rechtvaardigt deze inbreuk *in se* geen gerechtelijke aanhouding krachtens de wet op de voorlopige hechtenis. "*Dat is geen bezwaar! Door zo te handelen, verstoorde bij de orde!*". De opsluiting in de cel gebeurt dus het vaakst zonder kennisgeving aan het parket en de officier van gerechtelijke of bestuurlijke politie, indien hij erover is ingelicht – soms laatijdig – zal er niet altijd een einde aan maken.

Hetzelfde geldt op het vlak van openbare dronkenschap, het systematisch opsluiten van de aangeschoten persoon in de amigo is geenszins gerechtvaardigd want hij kan veel beter thuis zijn roes uitslapen, onder het toezicht en de verantwoordelijkheid van zijn familie, omdat hij niet altijd een gevaar betekent voor zichzelf of voor anderen.

Een dronkenman naar huis brengen zou bovendien de risico's aanzienlijk beperken: de politie zou niet de last hebben die gewoonlijk wordt veroorzaakt door de staat van de persoon. Uiteraard zal de opsluiting in de cel, na een eventueel medisch onderzoek, nog altijd gerechtvaardigd zijn wanneer de dronkeman een gevaar inhoudt voor zichzelf of voor anderen.

Er werd reeds gesproken over het niet verstrekken van voedsel rond etenstijd, maar er mag gerust worden herhaald dat de aanwezige of daartoe aangestelde chefs of leidinggevenden erop moeten toezien dat de aangehouden personen correct van eten en drinken worden voorzien. Het is evenmin denkbaar dat een aangehouden persoon die de nacht in de cel heeft doorgebracht wordt voorgeleid voor de magistraat zonder dat hij zijn gezicht en handen heeft kunnen wassen en zonder een sober ontbijt te hebben genuttigd.

Hoewel deze opmerkingen banaal kunnen lijken, zijn ze toch van enig belang vanuit het oogpunt van de eerbiediging van de waardigheid van de persoon. Toen ze hierover werden aangesproken tussen onze controles en bezoeken in 2004-2005, hadden de meeste politieambtenaren de neiging om deze tekortkomingen te minimaliseren, om ze te beschouwen als details. Het is pas bij nader inzien dat ze toegeven dat die beschouwingen wel degelijk gegrond zijn.

In één van de bezochte zones hebben de personeelsleden met permanentie een dwangbuis tot hun beschikking. Volgens een interne richtlijn mag deze dwangbuis enkel worden gebruikt om bijzonder agressieve personen te bedwingen die zichzelf of anderen zouden kunnen verwonden en moet de OGP terstond de hulpdiensten verwittigen. Een dergelijk procédé kan slechts behoedzaam en gedurende een zeer korte tijd worden gebruikt. Er zou dan een arts moeten worden gevorderd om te oordelen over een eventuele spoedeisende opname in een psychiatrische instelling⁴⁷.

⁴⁷ Wet van 26 juni 1990 (B.S. van 27 juli 1990) betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke en het koninklijk besluit van 18 juli 1991 ter uitvoering van die wet (B.S. van 26 juli 1991).

HOOFDSTUK 6

ENKELE BESCHOUWINGEN OVER DE VASTSTELLINGEN, CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN VAN HET EUROPEES COMITÉ TER VOORKOMING VAN FOLTERING EN ONMENSELIJKE OF VERNEDERENDE BEHANDELING OF BESTRAFFING (CPT)

1. INLEIDING

Het Europees verdrag ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing heeft een uiterst invloedrijk niet-gerechtigd mechanisme ingevoerd, hoewel gebonden aan enige discretie om redenen van vertrouwelijkheid. Het CPT is opgericht in 1989 als een nieuw middel om te garanderen dat het verbod van sommige handelwijzen, dat alom is afgekondigd, wordt nageleefd.

In plaats van de lidstaten te veroordelen voor misbruiken uit het verleden, heeft het Comité tot doel nieuwe misbruiken van hetzelfde type te voorkomen door de bescherming van de van hun vrijheid beroofde personen tegen foltering en andere vormen van onmenselijke of vernederende behandeling te versterken. Hiertoe beschikt het Comité over de macht om, op elk tijdstip, eender welke plaats waar personen vast worden gehouden te bezoeken gelegen in één van de lidstaten van de Raad van Europa en om zonder beperking te reizen binnen het grondgebied van die lidstaten. Het CPT heeft dus toegang tot bijvoorbeeld gevangenis, doorgangscellen, inrichtingen tot bescherming van de maatschappij, cellen in gerechtsgebouwen, sommige psychiatrische centra of nog gesloten centra (centra voor illegalen). De bedoeling van de bezoeken is na te gaan of de opgesloten personen, over het algemeen, op adequate wijze worden behandeld en niet blootstaan aan foltering, onmenselijke of vernederende behandeling. Het Comité mag personen die van hun vrijheid zijn beroofd onder-

vragen om zich een idee te kunnen vormen van de omstandigheden waarin zij zijn opgesloten, maar steeds anoniem. Het CPT spreekt zich niet uit over individuele gevallen, maar kan wel inlichtingen vragen omtrent een specifiek geval. Het Comité gaat niet enkel de omstandigheden na waarin iemand wordt opgesloten, maar bekijkt ook het wettelijk en reglementair kader dat de van zijn vrijheid beroofde persoon omsluit.

De verslagen betreffende de bezoeken van het CPT en de onderzoeken van het Vast Comité P hebben dit voldoende aangetoond, het CPT is 'een grote onbekende' in heel wat politiediensten en zelfs in politiescholen.

Het Europees verdrag ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling vindt zijn oorsprong in de voorstellen die werden uitgewerkt met het oog op de goedkeuring van een facultatief protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing van de Verenigde Naties. Dit VN-verdrag was zelf het resultaat van een lange internationale campagne tegen foltering die haar hoogtepunt heeft bereikt in de jaren 70 en werd in 1975 geconcretiseerd door de goedkeuring van een verklaring inzake de bescherming van alle mensen tegen onderwerping aan foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing van de Verenigde Naties en later door de goedkeuring van het Verdrag zelf⁴⁸. De tekst die werd opgesteld door de Bestuursraad van de rechten van de mens werd afgewerkt in november 1986 en, na afloop van de besprekingen met de Vergadering, werd deze tekst uiteindelijk aangenomen door het Comité van Ministers op 26 juni 1997 en opengesteld voor ondertekening op 26 november van hetzelfde jaar. Amper elf maanden later hadden de zeven lidstaten het verdrag bekrachtigd en kon het in werking treden⁴⁹.

In tegenstelling tot de meeste andere instrumenten inzake mensenrechten, legt het Europees verdrag ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing geen nieuwe norm vast, maar voert het vernieuwing in dankzij de instelling van 'een niet-gerechtigd mechanisme, met een preventief karakter' dat van aard is om de uitvoering te versterken van de verplichting die is vastgelegd in artikel 3 van het Verdrag tot bescherming van

⁴⁸ MORGAN, R. en EVANS, M., *Combattre la torture en Europe : le travail et les normes du Comité européen pour la prévention de la torture (CPT)*, Straatsburg, Éditions du Conseil de l'Europe, 2002, p. 21-22.

⁴⁹ Het verdrag is drie maanden later in werking getreden, nl. op 1 februari 1989.

de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden: *“Niemand mag worden onderworpen aan foltering noch aan onmenselijke of vernederende behandelingen of straffen”*.

Het verdrag voorziet duidelijk dat *“Elke Partij, in overeenstemming met dit Verdrag, bezoeken toelaat aan elke plaats binnen haar rechtsmacht waar personen van hun vrijheid zijn beroofd door een overheidsinstantie”*. Het verklarend verslag is op dit punt nog explicieter: *“Er mag een bezoek worden gebracht aan allerhande plaatsen waar personen die van hun vrijheid zijn beroofd, worden vastgehouden, om welke reden dan ook. Het verdrag is dus van toepassing, bijvoorbeeld, op de plaatsen waar personen in voorlopige hechtenis zijn geplaatst, zijn opgesloten na schuldig te zijn bevonden aan een strafbaar feit, bestuurlijke te zijn aangehouden of geïnterneerd om medische redenen, of nog op plaatsen waar minderjarigen worden vastgehouden door een overheidsinstantie. Het verdrag is ook van toepassing op de opsluiting door de militaire overheid”*.

Het Comité moet de regering van de lidstaat in kennis stellen van zijn voornemen om een bezoek af te leggen, maar is niet verplicht om vooraf mee te delen welke plaatsen het tijdens zijn bezoek zal aandoen. Het verdrag maakt een onderscheid tussen twee types van bezoeken: de periodieke bezoeken en de bezoeken die het *“onder de omstandigheden vereist lijken”*⁵⁰. Het Comité heeft ook een derde type van bezoeken ingesteld, de zogenaamde ‘opvolgingsbezoeken’, die het in staat stellen terug te keren naar eerder bezochte sites om na te gaan of er vooruitgang werd geboekt in het in praktijk brengen van zijn aanbevelingen.

Het CPT komt achter gesloten deuren bijeen. De door het Comité verzamelde inlichtingen en de verslagen die het opstelt na afloop van een bezoek, zijn strikt vertrouwelijk. Indien een land geen medewerking verleent of weigert in de zin van de aanbevelingen van het Comité de situatie te verbeteren, kan het Comité evenwel besluiten een openbare verklaring over deze zaak af te leggen. Uiteraard kan de lidstaat zelf vragen dat het verslag van het Comité wordt gepubliceerd, net als zijn commentaar. Elk jaar brengt het Comité een algemeen verslag uit over zijn werkzaamheden, dat openbaar wordt gemaakt. Het principe van vertrouwelijkheid is in zekere zin de prijs die moet worden betaald om zonder begeleiding en zonder beperkingen toegang te hebben tot de plaatsen waar van

⁵⁰ In de praktijk aangeduid met de term bezoeken *ad hoc*.

hun vrijheid beroofde personen zijn opgesloten. Dit principe wordt dus nauwgezet naar de vorm en de letter nageleefd door het Comité in het kader van de verspreiding van zijn verslagen en andere ‘gevoelige’ aspecten van zijn werkzaamheden⁵¹.

De verslagen over de door het CPT afgelegde bezoeken, de antwoorden van de lidstaten en de andere documenten met betrekking tot de werking van het Comité worden, wanneer de regering van de betrokken lidstaat daarmee instemt, gepubliceerd in een genummerde reeks met als prefix “CPT/Ici”, gevolgd door het jaar van publicatie en het nummer van het document⁵².

Het CPT heeft zijn vierde periodieke bezoek aan België afgelegd van 18 tot 27 april 2005. Met betrekking tot de omstandigheden van opsluitingen in de lokalen van de politiediensten, heeft het CPT een bezoek gebracht aan de volgende sites: het cellencomplex van het gerechtshuis van Luik; het nationaal veiligheidsdetachement van de luchthaven Brussel-Nationaal; het hoofdcommissariaat van de politie van de stad Brussel (zone 5339); de lokale politie van Anderlecht (zone 5341); de lokale politie van Molenbeek (zone 5340); het repatriëringscentrum 127bis te Steenokkerzeel⁵³.

⁵¹ MORGAN, R. en EVANS, M., *o.c.*, p. 30-31.

⁵² Alle gepubliceerde documenten van het CPT kunnen worden verkregen bij de Raad van Europa en een groot deel ervan kan intussen worden geraadpleegd op de website van het CPT: “<http://www.cpt.coe.int/fr/default.htm>”. Zijn gegevensbank – toegankelijk via het adres “<http://hudoc.cpt.coe.int/recherche.htm>” –, bevat alle verslagen van het Comité, al zijn openbare verklaringen en alle hoofdstukken van zijn algemene activiteitenverslagen die betrekking hebben op inhoudelijke kwesties.

⁵³ Op het ogenblik dat dit Cahier werd samengesteld, was het verslag over dit laatste bezoek van het CPT in België nog niet beschikbaar.

2. OVER HET BEGRIP MISHANDELING NAAR AANLEIDING VAN VRIJHEIDSBEROVINGEN EN OPSLUITINGEN⁵⁴

In zijn diverse verslagen lijkt het CPT te hebben gekozen voor een benadering die inzake classificatie van de aantijgingen van fysieke mishandeling uit drie graden bestaat, met name mishandeling, ernstige mishandeling en foltering. In het verlengde van het arrest dat werd geveld door het Europees Hof voor de rechten van de mens in de zaak Selmouni tegen Frankrijk⁵⁵, stellen we bovendien vast dat sommige andere praktijken voortaan worden gekwalificeerd als “*ernstige mishandeling*”, wat, volgens sommige interpretaties, laat vermoeden dat deze mishandeling erg dicht zou aanleunen bij foltering. Het debat in wording verdient zonder twijfel bijzondere aandacht gezien de recente wetgevende wijzigingen, die trouwens door het Vast Comité P zijn aangehaald, op het vlak van de bestraffing van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling in België.

Momenteel stellen we ook de tendens vast dat het CPT het verkieslijk acht om zich niet, aan de hand van een adjectief, uit te spreken over de ernst van de vorm van mishandeling, maar zich beperkt tot de opmerking dat iemand wel degelijk een bijzonder type van mishandeling heeft moeten ondergaan⁵⁶. De categorisering van deze aantijgingen levert ook soms problemen op met betrekking tot het bewijs en de bepaling van het begrip foltering. Het CPT heeft een aantal praktijken benoemd die, zelfs indien ze vast en zeker worden beschouwd als foltering, doorgaans weinig sporen achterlaten⁵⁷.

Gezien de Belgische situatie, is het tevens interessant om hier een overweging aan te halen die geregeld door het CPT wordt vermeld in zijn verslagen: “[...]”

⁵⁴ Na het onderzoek van 2002-2003 hebben wij de interessante studie ontdekt van Rod Morgan en Malcolm Evans, « Combattre la torture en Europe : le travail et les normes du Comité européen pour la prévention de la torture (CPT) », uitgegeven door de Raad van Europa in 2002. Dankzij dit werk konden wij in 2004-2005 sommige van onze verificaties verfijnen en hebben wij tot onze tevredenheid vastgesteld dat een aantal punten van conclusie of aanbeveling die wij reeds hadden geformuleerd, overeenstemden met de analyses van de voornoemde auteurs, hoewel niet altijd. Het leek ons dan ook interessant om in dit deel dat is gewijd aan de aanbevelingen van het CPT het debat open te trekken door soms in nogal ruime mate gebruik te maken van de ideeën uit deze interessante publicatie.

⁵⁵ Selmouni tegen Frankrijk, arrest van 28 juli 1999, 29 CEDH 403.

⁵⁶ MORGAN, R. en EVANS, M., *o.c.*, p. 63-72.

⁵⁷ MORGAN, R. en EVANS, M., *o.c.*, p. 65.

in de hitte van de strijd kan er hardhandig worden opgetreden en verwondingen door schoppen, vuistslagen, slagen met een matrak kunnen het gevolg zijn van incidenten op het ogenblik van de aanhouding, wanneer er soms willens nillens dwang of geweld moet worden aangewend”.

In dit opzicht bevestigt het CPT “*dat het er zich bewust van is dat de aanhouding van een verdachte soms moeilijk is; [...] dat de aanhouding van een verdachte een taak is die vaak risico’s inhoudt, meer in het bijzonder wanneer de betrokkene zich verzet en/of het gaat om iemand van wie de politieambtenaren goede redenen hebben om aan te nemen dat bij gewapend en gevaarlijk kan zijn. [...] De omstandigheden van een aanhouding kunnen dusdanig zijn dat de betrokkene – maar soms ook de politieambtenaren zelf, dit mag niet uit het oog worden verloren – verwondingen oploopt, die niet het resultaat zijn van de bewuste bedoeling om iemand te mishandelen. Niettemin moet, op het ogenblik dat wordt overgegaan tot een aanhouding, het gebruik van geweld worden beperkt tot wat strikt noodzakelijk is*”, zeker in hoofde van professionals, wat de politieambtenaren ontegensprekelijk moeten zijn.

In hun studie merken Rod Morgan en Malcolm Evans⁵⁸ op dat, in verschillende andere van zijn verslagen – en hoewel sommige aantijgingen betrekking hadden op de voorbereiding en het feit dat iemand welbewust aan een gewelddadig lijden werd onderworpen en dit ook vaak door medische attesten werd gestaafd –, het CPT er zich echter voor heeft gevoed om de termen “*ernstige mishandeling*” of “*foltering*” te gebruiken in zijn verslag zelf⁵⁹. In andere gevallen gold, misschien ietwat te snel, het tegengestelde.

⁵⁸ MORGAN, R. en EVANS, M., *o.c.*, p. 63-72.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 66.

In één van de door de auteurs naar voren geschoven hypothesen, is het enigszins moeilijk te vatten waarom, bijvoorbeeld, een gevangene die met de handen op de rug geboeid is met een matrak slaan net na zijn aanhouding en zijn neutralisatie of hem op dezelfde wijze slaan tijdens een verhoor geen foltering is, terwijl deze kwalificatie wel van toepassing is op een pak rammel op de voetzool⁶⁰.

In elk geval dient te worden onderstreept dat het CPT als “*foltering*” beschouwt het met voorbedachten rade (in tegenstelling tot onverwacht of in de hitte van de strijd) en opzettelijk veroorzaken van een erge pijn met het oog op het losweken van informatie of het afdwingen van bekentenissen, of nog om andere specifieke doelstellingen te bereiken.

In de tot nog toe gepubliceerde verslagen is deze kwalificatie doorgaans enkel gebruikt voor de gevallen waarin specifieke instrumenten of (fysieke of psychologische) technieken werden aangewend⁶¹. In dit verband merken we ook op dat Rod Morgan en Malcolm Evans⁶², in het licht van het arrest Selmouni tegen Frankrijk en andere gebeurtenissen, niettemin menen dat het zou kunnen dat het belang van dit laatste criterium afneemt. Wij zullen uiteraard aandachtig blijven voor de ontwikkelingen op dit vlak.

Het CPT heeft soms nog de omstandigheden van opsluiting of hechtenis bestempeld als “*onmenselijk*”, met name wanneer er sprake was van overbevolkte, ongezonde, bouwvallige en onvoldoende toegeruste lokalen, of in gevallen van eenzame opsluiting in te kleine, donkere en onverluchte cellen, waarbij het niet mogelijk is om in de buitenlucht aan lichaamsbeweging te doen.

⁶⁰ Het is niet uit te sluiten dat de weigering van de auteurs om deze laatste behandelingen gelijk te stellen aan ‘*foltering*’ te maken heeft met het feit dat ze niet plaatsvonden tijdens een verhoor. Of zou de mildheid van het CPT, in sommige van zijn formuleringen, te verklaren zijn door de vooruitgang die in sommige landen werd geboekt? Met betrekking tot het niet-gebruik van de term ‘*foltering*’ in het Poolse verslag, is deze lacune misschien te wijten aan het feit dat de twee aangehaalde gevallen van gebruik van de elektrische matrak één enkel geïsoleerd incident betroffen en klaarblijkelijk indruisten tegen de algemene trend, en dat de resultaten van het onderzoek dat in dit verband werd gevoerd door de Poolse overheid aan het CPT werden gemeld vóór de goedkeuring van het verslag.

⁶¹ MORGAN, R. en EVANS, M., *o.c.*, p. 63-72.

⁶² *Ibid.*

Het ontorende aspect van een behandeling kan ook duidelijk blijken uit andere praktijken die worden bestempeld als “*vermederend*”, of het nu gaat om “*bolle-tjesslikkers*”⁶³ te verplichten hun gevoeg te doen, onder het rechtstreekse toezicht van politieambtenaren, op de luchthaven van Zurich, in speciale toiletten (die ironisch genoeg “*de troon*” worden genoemd) die in het midden van een apart vertrek zijn geplaatst; over de weigering om maandverband te geven aan vrouwen die zijn opgesloten. Wat te denken van sommige kniebuigingen waar-naar soms iets te snel wordt teruggegrepen in België of in sommige politiediensten of douane-eenheden⁶⁴?

Voor het CPT, en wij wensen dit punt ten zeerste te onderstrepen, kan tijdens een aanhouding “*zodra een persoon is overmeesterd, nooit worden gerechtvaardigd dat leden van de politiediensten deze persoon hard aanpakken*”. Een aantal vaststellingen die het Vast Comité P in dit domein zeer recent nog heeft gedaan, zetten ons ertoe aan om waakzaam te blijven. Het is ook duidelijk dat dwang niet thuishoort in verhoorlokalen, zodat het bezit door politieambtenaren van toestellen om elektroshocks toe te dienen geenszins kan worden gerechtvaardigd, net zo min als een uitrusting om verdachten aan vast te makken geen plaats heeft in deze lokalen of in hun nabijheid, ongeacht het voorwendsel.

⁶³ Personen die ervan verdacht worden om *in corpore* verdovende middelen te vervoeren in condooms die ze hebben ingeslikt.

⁶⁴ Zie o.a. ARNOU, L., “De fouillering na 10 jaar wet op het politieambt”, in BERKMOES, H. en BOURDOUX, Gil. L., *Dix ans de fonction de police, Tien jaar politiefunctie*, Custodes, Politeia, Brussel, 2004, voornamelijk p. 183 e.v.

3. OVER DE BEVOEGDHEDEN EN PROCEDURES VAN ONDERZOEK INZAKE FOLTERING, ONMENSELIJKE OF VERNEDERENDE BEHANDELINGEN

Het CPT legt bezoeken ter plaatse af en elke dienst, elke politieambtenaar moet daar ten volle aan meewerken. De afgelopen jaren heeft het Vast Comité P geregeld meegewerkt aan de voorbereiding van dergelijke bezoeken, zowel van het CPT als van het *Committee against Torture* van de Verenigde Naties (CAT) of de *European Commission against Racism and Intolerance* (ECRI)⁶⁵.

Zoals het geval is voor het Vast Comité P met betrekking tot de politielokalen, heeft het CPT toegang tot elke plaats waar personen beroofd zijn van hun vrijheid van komen en gaan en kan het, in het kader van zijn onderzoeken, informatie opvragen met betrekking tot klachten van mishandeling en hun gevolgen. Het CPT maakt vaak van deze mogelijkheid gebruik om inlichtingen in te zamelen omtrent het aantal klachten wegens mishandeling ingediend door politieambtenaren en het aantal strafvorderingen of tuchtvervolgingen ingesteld ingevolge deze klachten⁶⁶, en de lijst van de straffen of tuchtmaatregelen opgelegd ingevolge klachten waarin gewag werd gemaakt van mishandeling door politieambtenaren. De wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten voorziet dat deze gegevens in principe worden toegezonden aan het Vast Comité P. Hoewel er de afgelopen tien jaar een positieve evolutie werd vastgesteld, moet er nog een lange weg worden afgelegd.

Hoewel het CPT niet in staat is om telkens als het aantijgingen hoort, een voldoende volledig of exhaustief materieel onderzoek te voeren, kan het zijn verdenkingen staven door op het einde van zijn bezoeken, in het kader van onmiddellijke opmerkingen⁶⁷, te vragen dat er onafhankelijke onderzoeken worden ingesteld door externe instellingen, hetzij naar specifieke problemen, hetzij naar algemene praktijken. Het CPT vraagt dan te worden ingelicht over de resultaten van deze onderzoeken.

⁶⁵ De ECRI is een instantie van de Raad van Europa die belast is met het bestrijden van racisme, rassendiscriminatie, xenofobie, antisemitisme en intolerantie in groot Europa vanuit de invalshoek van de bescherming van de rechten van de mens, in het licht van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en de bijbehorende aanvullende protocollen en de rechtspraak hierover.

⁶⁶ Zie o.a. het verslag Spain 6, paragraaf 16, goedgekeurd in juli 1999.

⁶⁷ Geformuleerd krachtens artikel 8, 5de lid van het Europees verdrag ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing.

Wij merken op dat sommige verslagen omtrent bezoeken ook aanbevelingen bevatten die erop gericht zijn om over bepaalde onderwerpen autonome en onafhankelijke onderzoeken op gang te brengen. In dit verband kunnen we er, ter vergelijking, het dwingend verzoek om informatie⁶⁸ op na slaan dat betrekking heeft op *“het aantal klachten die betrekking hebben op aantijgingen van mishandeling door politieambtenaren en het aantal strafrechtelijke en/of tuchtrectelijke maatregelen die zijn opgelegd ingevolge deze klachten, een beschrijving van deze klachten en het resultaat van de ingestelde procedures (aard van de aantijgingen, samenvatting van de vaststellingen aangetoond door de bevoegde rechtbank, verdict en vonnis/opgelegde straf)”*.

4. ENIGE TOELICHTING

In de meeste rechtsstelsels oefent de politie *de jure* de macht uit om personen van wie ze redelijkerwijs vermoedt dat ze een misdrijf hebben gepleegd, tijdelijk, op te sluiten. In het gros van de landen die geregeld worden bezocht door het CPT, is de periode van opsluiting over het algemeen strikt beperkt in de tijd⁶⁹ in afwachting, bijvoorbeeld, dat de omstandigheden die de vrijheidsberoving (als gevolg van een bestuurlijke aanhouding) rechtvaardigen verdwenen zijn of nog, in het kader van een vrijheidsberoving ingevolge een gerechtelijke aanhouding, dat de verdacht formeel wordt beticht of dat een bevoegde gerechtelijke overheid ervan overtuigd is dat de vergaarde bewijsstukken volstaan om de verlenging van zijn opsluiting met het oog op het onderzoek te rechtvaardigen.

Wat ook de aangevoerde reden is, er zijn slechts weinig lidstaten waar de politie niet beschikt over bijkomende bevoegdheden, zoals die om, om bestuurlijke of procedurele doeleinden, diverse categorieën van personen op te sluiten die, althans aanvankelijk, niet vatbaar waren voor strafvervolgingen: getuigen, individuen wiens identiteit niet met zekerheid kan worden vastgesteld, dronkenmannen, personen aangehouden voor allerlei vormen van verstoring van de openbare orde, enz.

⁶⁸ Zie o.a. het verslag Spain 6, paragraaf 16, goedgekeurd in juli 1999.

⁶⁹ Inzake bestuurlijke politie: de strikt noodzakelijke tijd en maximum 12 uur, behoudens wettelijke uitzonderingen. Inzake bestuurlijke politie: iets minder dan 24 uur.

Wat ook de aangevoerde reden is, al deze voorbeelden hebben betrekking op een tijdelijke opsluiting door de politie zonder goedkeuring van of toezicht door de gerechtelijke overheid. Volgens het CPT zou het algemeen gekend zijn dat de opgesloten personen tijdens deze periode het vaakst worden blootgesteld aan onmenselijke en vernederende behandelingen door politieambtenaren⁷⁰.

Alle verslagen van het CPT met betrekking tot zijn periodieke bezoeken bevatten een verklaring waarin een reeks fundamentele principes is opgenomen. De aanvankelijke versie van die verklaring is terug te vinden in het eerste verslag naar aanleiding van een bezoek van het CPT en werd bijgeschaafd in zijn tweede algemeen verslag⁷¹. Deze verklaring is doorheen de tijd geëvolueerd en legt heden ten dage de nadruk op het belang dat het CPT hecht aan drie rechten die elke door de politie van zijn vrijheid beroofde persoon zou moeten genieten: (1) het recht om een naaste verwant of een derde van zijn keuze in te lichten over de beroving van zijn vrijheid (zeker in het geval van bestuurlijke aanhouding; in het geval van gerechtelijke aanhouding, zou een dergelijke stellingname, ons inziens, enigszins moeten worden genuanceerd); (2) het recht op juridische bijstand; (3) het recht om zich te laten onderzoeken door een arts. Deze drie hoofdrechten werden bovendien duidelijk vastgelegd in artikel 57 van de Rec(2001)10⁷².

Doorgaans heeft het CPT nochtans geen enkele moeite gehad om tevens te erkennen dat de melding aan een derde en de toegang tot een welbepaalde ad-

⁷⁰ Zie het zesde algemeen verslag, paragraaf 15: *“Het CPT wenst te onderstrepen – dat vanuit zijn ervaring de periode die onmiddellijk volgt op de vrijheidsberoving de periode is waarin het risico op intimidatie en fysieke mishandeling het grootst is”*. Deze verklaring is sindsdien opgenomen in talrijke verslagen naar aanleiding van zijn bezoeken.

⁷¹ *“Het Comité heeft voortdurend bijzondere belangstelling voor drie rechten van personen die onder toezicht zijn geplaatst: het recht dat zijn opsluiting wordt gemeld aan een derde van zijn keuze (familieid, vriend, consulaat), het recht op bijstand van een advocaat en het recht om te worden onderzocht door een arts van zijn keuze (naast elk medisch onderzoek verricht door de door de politieoverheid gevorderde arts). Deze rechten zijn, volgens het Comité, drie fundamentele garanties tegen de mishandeling waaraan de opgesloten personen zouden kunnen worden blootgesteld, die van bij het begin van de vrijheidsberoving zouden moeten worden toegepast, ongeacht de wijze waarop deze vrijheidsberoving kan worden ingeschreven in het rechtsstelsel in kwestie (gijzeling, aanhouding, enz.)”* (Cf. Tweede algemeen verslag van het Comité, Straatsburg, 1992).

⁷² *“De personen die door de politie van hun vrijheid zijn beroofd, moeten het recht hebben dat hun opsluiting wordt gemeld aan een derde van hun keuze, moeten toegang kunnen hebben tot een advocaat en moeten kunnen worden onderzocht door een arts, in de mate van het mogelijke van hun keuze”*.

vocaat in uitzonderlijke gevallen kunnen worden uitgesteld “*teneinde de rechtsgang te vrijwaren*” op voorwaarde dat deze mogelijkheid “*duidelijk bepaald is en dat de toepassing ervan strikt beperkt in tijd is*”. Daarenboven moet de uitoefening van de macht om de melding of de toegang uit te stellen zelf gepaard gaan met een aantal waarborgen, met name het op schrift stellen van de redenen ervoor en de goedkeuring ervan door een “*bogepolitieofficier*”, de procureur of de gerechtelijke overheid.

Niettegenstaande het CPT aanbeveelt dat de door de politie opgesloten personen, van bij het prille begin van hun vrijheidsberoving, het recht zouden genieten om een naaste of een derde van hun keuze te verwittigen, spreekt het voor zich dat dit recht inhoudt dat de derde wordt ingelicht over de plaats van opsluiting (gemotiveerde beperkingen van deze regel zouden niettemin ook moeten kunnen worden ingeroepen naargelang de eisen van sommige onderzoeken en zelfs, in uitzonderlijke gevallen, wegens het risico voor de handhaving van de openbare orde in bepaalde omstandigheden).

Voor onderdanen van een vreemde lidstaat zou in principe hun consulaat moeten kunnen worden verwittigd, indien ze dat wensen. Ondanks enkele onzekerheden, ziet het er intussen naar uit dat deze garantie enkel impliceert dat de overheden overgaan tot de vereiste melding. Voornamelijk in het kader van het onderzoek naar de ordehandhaving (o.a. naar aanleiding van de Europese Top of Eurofoot), heeft het Comité duidelijk ingezien dat er in dergelijke domeinen nog verschillende opvattingen leven.

In omstandigheden die niet echt betrekking hebben op situaties die vergelijkbaar zijn met de Belgische situatie, heeft het CPT onlangs nog kritiek geuit op sommige bepalingen die een uitstel mogelijk maken tot vier, zeven en veertien dagen, en stelde het Comité ervan overtuigd te zijn dat een maximale periode van achtenveertig uur het best mogelijke compromis is tussen de behoeften van het onderzoek en de belangen van de opgesloten personen.

Het is tevens van belang dat de redenen voor de vraag om uitstel⁷³ voldoende duidelijk worden uiteengezet en behoorlijk zijn opgetekend in een document of systeem *ad hoc*. Het CPT beveelt over het algemeen aan dat elk uitstel van dit type “*schriftelijk wordt opgetekend, net als de redenen ervoor*” en “*is goedge-*

⁷³ MORGAN, R. en EVANS, M., *o.c.*, p. 79.

keurd door het openbaar ministerie of een rechter”, of dat wordt verklaard dat de politieambtenaar of de overheid *‘zich nogal dubbelzinnig heeft gekant tegen een situatie waarin een uitstel kon worden toegestaan door de politieofficier belast met het onderzoek’*. Meer recent, in verschillende verslagen, heeft het CPT zijn bewoordingen aangepast en beperkt zich nu tot het stellen dat het *“het ten zeerste wenselijk acht dat elk uitstel in de uitoefening van het recht van een persoon wordt verduidelijkt en gemotiveerd”*⁷⁴.

Eveneens volgens het CPT zouden er specifieke wettelijke bepalingen moeten bestaan omtrent het recht van elke van zijn vrijheid beroofde persoon om een beroep te doen op een arts. Zulke bepalingen zouden moeten stellen dat: elke aangehouden/gearresteerde persoon het recht heeft, indien hij dat wenst, te worden onderzocht door een arts van zijn keuze; elk medisch onderzoek plaatsvindt buiten het gehoorveld en – behoudens tegengestelde vraag van de arts – buiten het gezichtsveld van de politieambtenaren; de resultaten van het onderzoek (inclusief elke verklaring van de opgesloten persoon over de handelingen en conclusies van de arts) uitdrukkelijk op schrift worden gesteld en ter beschikking worden gehouden van de opgesloten persoon en zijn advocaat; er nauwgezet moet worden toegezien op de vertrouwelijkheid van de medische gegevens.

Het CPT heeft ook meermaals benadrukt dat, tijdens de aanvankelijke periode van opsluiting, de betrokkenen zich vaak in een toestand van shock en absolute verbijstering bevinden. Ze zijn gedesoriënteerd, geïsoleerd, bang en gemakkelijk beïnvloedbaar, ze kennen hun rechten niet en soms zijn ze ook dronken en/of onder invloed van drugs.

Het CPT heeft de publicatie van zijn negende algemeen verslag aangegrepen om een opsomming te geven van de normen die het passend vindt voor aangehouden minderjarigen. Hiertoe definieert het CPT als minderjarigen alle personen jonger dan 18 jaar en beschouwt hen als *“intrinsiek kwetsbaarder dan volwassenen”* zodat *“bijzondere waakzaamheid is geboden om hun fysieke en mentale welzijn op adequate wijze te beschermen”*.

Het lijkt geen twijfel dat alle opsluitingsplaatsen, of ze nu worden beheerd door de politie of door het gevangeniswezen, per definitie, intrinsiek coërcitief zijn.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 81.

Het CPT van zijn kant heeft deze vanzelfsprekendheid erkend van bij de aanvang van zijn werkzaamheden door te verklaren dat het betrokken personeel (hoewel meer in het bijzonder in de gevangenissen) *“zich genoodzaakt kan zien om, bij gelegenheid, dwang aan te wenden om gewelddadige gevangenen te controleren en, uitzonderlijk, zelfs instrumenten van fysieke bedwinging te moeten gebruiken”*. Het Comité had dezelfde mening kunnen uiten, maar heeft dit vermeden, omtrent de politiediensten en hun optreden, zowel op het ogenblik van de aanhouding/arrestatie als later. Het CPT heeft, in eerste instantie, echter nagelaten de aanvaardbare of onaanvaardbare vormen van het gebruik van dwang en geweld te verduidelijken. Het Comité heeft ervoor geopteerd te herhalen dat de beste garantie tegen mishandeling erin bestaat correct opgeleide en voldoende professionele personeelsleden in dienst te nemen opdat hun vaardigheden in interpersoonlijke communicatie hen in staat zouden stellen hun functie met succes uit te oefenen *“zonder te moeten mishandelen”*.

Dergelijke kwalificaties zouden die personeelsleden immers in staat moeten stellen om *“een situatie te ontmijnen die anders zou kunnen ontaarden in geweld”* en om te garanderen dat elk eventueel gebruik van geweld, wanneer dit gerechtvaardigd is, in intensiteit niet het minimum overschrijdt dat redelijkerwijs nodig is om de fysieke integriteit van de betrokken personeelsleden of andere aanwezige personen te vrijwaren, of nog om ernstige materiële schade te voorkomen.

In een aantal landen heeft het CPT vastgesteld dat het personeel (meer bepaald het penitentiair personeel) geweld had gebruikt op een weinig professionele manier⁷⁵ en dat het geregeld oplossingen heeft aangereikt waaronder opleidingen in communicatietechnieken, crisisbeheer en het beheer van toezicht en dwang. Een dergelijke aanpak is immers van aard om het veiligheidsgevoel van de personeelsleden te vergroten en hen in staat te stellen te *“kiezen voor de meest geschikte reactie wanneer ze worden geconfronteerd met moeilijke situaties”*.

Volgens het CPT, nog steeds geciteerd door R. Morgan en M. Evans, is het aanleggen van de handboeien gewettigd in talrijke situaties inherent aan de vrijheidsberoving, maar *“is een persoon in isolement vastmaken aan zijn bed of aan een baak in de muur, een onaanvaardbare praktijk. Net zoals een gevangene*

⁷⁵ *Ibidem*, p. 111.

met boeien vastmaken aan zijn ziekenhuisbed, enz.”. Misschien zou hier ook rekening kunnen worden gehouden met alle omstandigheden?

Daarnaast heeft het CPT, in dezelfde context, meermaals zijn bezorgdheid geuit over de risico's inherent aan sommige dwangtechnieken, in het bijzonder sommige wurgtechnieken die in bepaalde omstandigheden door de politie worden gehanteerd (bijvoorbeeld handhaving van de openbare orde en aanhouding in dat verband). In Denemarken bijvoorbeeld heeft het CPT zich in 1996 bezorgd getoond over sommige verslagen waarin gewag werd gemaakt van het overrijverig gebruik door politieambtenaren van diverse vormen van houdgrepen aan de nek, maar ook *“houdgrepen aan de voet” (leg locks)* naar verluidt met ernstige letsels tot gevolg. Het CPT heeft ook klachten gekregen over Deense politieofficieren die bij gelegenheid aangehouden personen zouden hebben opgehangen aan hun geboeide polsen zonder enig steunpunt voor hun armen of schouders te voorzien. Het Comité heeft soortgelijke angstgevoelens gevoed in het Verenigd Koninkrijk in 1991 ten overstaan van de geruchten dat de Londense stadspolitie dwanghalsbanden zou gebruiken die zouden kunnen leiden tot de verstikkingsdood. Het CPT heeft in dit verband opgemerkt dat het gebruik van zulke halsbanden niet aan bod kwam in de opleiding van dit politiekorps en dat deze dwangmethode – hoewel ze niet wordt aangemoedigd gezien de gevaren die ze inhoudt – niet verboden was. Niettemin was het de officieren, volgens het CPT (destijds) bijgevolg *de facto* toegestaan om discretionair te beslissen of dit type van geweldsgebruik redelijk was in functie van de omstandigheden. Het CPT was begrijpelijkerwijs niet erg opgetogen over dit soort van praktijken!

Elk geweldsgebruik houdt een aanzienlijk risico in dat de van zijn vrijheid beroofde persoon zou worden mishandeld en moet dus worden beperkt door specifieke garanties: *“Een gevangene tegen wie geweld werd gebruikt, zou het recht moeten hebben om te worden onderzocht door een arts en, indien nodig, moeten worden behandeld. Dit onderzoek zou in principe moeten worden verricht buiten het gehoorveld en liefst ook buiten het gezichtsveld van het niet-medisch personeel [...]. In de gevallen waarin instrumenten van fysieke bedwinging moeten worden gebruikt, zou de gevangene die daaraan wordt onderworpen onder een voortdurend en aangepast toezicht moeten staan. Daarenboven zouden de dwanginstrumenten zo snel mogelijk moeten worden verwijderd. Ze zouden nooit of nooit langer mogen worden gebruikt als straf. Tot slot zou een register moeten worden bijgehouden waarin elk geval wordt opgetekend waarin geweld werd gebruikt tegen gevangenen”* of zou dit duidelijk moeten worden vermeld

in het aanhoudingsregister wat de politionele aanhoudingen en opsluitingen in België betreft.

Het CPT beseft maar al te goed dat *“het zich, in de politiegebouwen, niet kan verwachten aan materiële opsluitingsomstandigheden die net zo goed zijn als in andere opsluitingsplaatsen waar personen gedurende langere periodes kunnen worden opgehouden”*. Niettemin heeft het Comité snel ingezien dat, in sommige landen of in sommige omstandigheden, de politieposten, die in theorie zijn ontworpen en uitgerust voor opsluitingen van korte duur, soms werden gebruikt voor veel langere/te lange opsluitingen. In enkele gevallen gebeurde dit de afgelopen tijd ook in België.

Het CPT hecht heel veel belang aan hygiëne en verklaart nadrukkelijk dat *“de toegang, op het juiste ogenblik, tot fatsoenlijke plaatsen en het behoud van goede omstandigheden op het vlak van hygiëne en voeding essentiële elementen zijn van een humane omgeving”*. In dat opzicht, zonder afbreuk te doen aan de werkelijke moeilijkheid van de situaties waarmee de politieambtenaren worden geconfronteerd, is het Comité niettemin van mening dat alle politiecellen (amigo's) net zouden moeten zijn, tamelijk groot gezien het aantal personen dat erin dient te verblijven, en voldoende verlicht (*“voldoende om te lezen buiten de slaaperperiodes”*) en goed verlucht. De cellen zouden, bij voorkeur, daglicht moeten krijgen. Bovendien zouden ze zo moeten zijn uitgerust dat erin kan worden gerust (bijvoorbeeld met een zetel of vaste bank) en zouden de personen die er verplicht de nacht moeten doorbrengen, moeten kunnen beschikken over een nette matras en dekens.

De personen die door de politie van hun vrijheid zijn beroofd, zouden ook hun natuurlijke behoeften moeten kunnen doen op het juiste ogenblik, in nette en fatsoenlijke omstandigheden, en zouden zich op passende wijze moeten kunnen wassen. De personen die voor een lange periode (vierentwintig uur of meer) worden opgesloten, zouden de nodige artikelen voor persoonlijke hygiëne moeten krijgen en, in de mate van het mogelijke, dagelijks in openlucht aan lichaamsbeweging moeten kunnen doen.

Het CPT schenkt veel aandacht aan de kwantiteit en kwaliteit van het voedsel dat aan de opgesloten personen wordt verstrekt. Hoewel het niet nodig werd geacht om, zoals de gevangenisdirecteurs in de negentiende eeuw deden, de minimale calorische waarde te vermelden van het aanbevolen voedingspatroon, heeft het CPT toch meermaals commentaar geleverd en geoordeeld dat de

kwantiteit, en zelfs de kwaliteit, van het voedsel dat aan de gevangenen werd gegeven, onvoldoende was. De personen in kwestie zouden op een normaal uur ten minste eenmaal per dag een volledige maaltijd moeten krijgen (dit wil zeggen zeker iets voedzamer als een wafel of een sandwich).

De commentaar van het CPT omtrent de grootte van de cellen varieert. Hoewel het toegeeft dat dit een *“complexe materie”* is, heeft het CPT, van bij de aanvang van zijn werkzaamheden, de redelijke grootte bepaald die elke cel zou moeten hebben die wordt bezet door één persoon voor een verblijf van een periode van iets meer dan enkele uren, waarbij het Comité stelde dat dit een wenselijke doelstelling is en geen norm die een minimum vastlegt. In 1992 al oordeelde het CPT dat zo'n cel *“ongeveer 7 m² groot moet zijn, met 2 m of meer tussen de muren en 2,5 m tussen vloer en plafond”* en later in één van zijn verslagen, werd meermaals verwezen naar deze stellingname. Er moet echter worden opgemerkt dat, later, het CPT heeft besloten om heel wat kleinere cellen te tolereren. Gedurende een zekere periode in het verleden schommelde de aanvaardbaarheidsdrempel, blijkbaar, rond de 4 of 4,5 m² voor verblijven van één nacht, slechte kleiner dan 4 m² werden slechts toegestaan voor opsluitingen van *“enkele uren”*. Toch heeft het CPT nogal recent nog verklaard dat cellen van 4,5 m² moeilijk aanvaardbaar waren voor verblijven van één nacht en dat zelfs cellen kleiner dan 5,5 m² verre van ideaal waren voor zulke verblijven.

Er moet tevens worden opgemerkt dat cellen voor voorlopige hechtenis kleiner dan 2 m² volkomen onaanvaardbaar werden bevonden zelfs voor uiterst korte periodes, en dat het CPT bij herhaling aanbeveelt dat het gebruik van cellen kleiner dan 1,5 m² onmiddellijk zou worden stopgezet.

Nog steeds volgens R. Morgan en M. Evans, heeft het CPT in zijn verslagen meermaals duidelijke richtlijnen gegeven over de beste manier om aan opgesloten personen informatie mee te delen over sommige van de rechten die zij genieten binnen de rechtspleging. Zo beveelt het CPT bijvoorbeeld aan *“aan door de politie aangehouden personen systematisch, van bij het prille begin van hun opsluiting, een formulier te overhandigen waarin een aantal punten is toegevoegd”*. Volgens het CPT zou het van belang zijn om een kopie van het formulier te overhandigen in plaats van het voor te lezen, hoewel het niet nodig is om over formulieren te beschikken in alle talen die door de opgesloten personen zouden kunnen worden gesproken – de *“geschikte”* reeks talen hangt af van de omstandigheden, de situatie en het land. Het standpunt van het Vast Comité P is enigszins genuanceerder en verandert in functie van de omstandigheden, in

elk geval wat de overhandiging van zo'n document betreft, waarbij het Vast Comité P verkiest dat het wordt voorgelezen en opgehangen.

Zoals geregeld werd onderstreept door het Vast Comité P, zouden, volgens het CPT, de fundamentele waarborgen die worden gegeven aan door de politie aangehouden personen worden versterkt (en het werk van de politieambtenaren ongetwijfeld vergemakkelijkt) door het bijhouden van een uniek en volledig aanhoudingsregister waarin alle aspecten van de opsluiting van een persoon en alle maatregelen die tegen hem worden genomen zouden moeten worden opgetekend (tijdstip van de vrijheidsberoving en motief(ven) voor deze maatregel; tijdstip waarop de betrokkene wordt ingelicht over zijn rechten; tekenen van verwondingen, aanwijzingen van mentale problemen, enz.; tijdstip waarop de naasten en de raadsman werden gecontacteerd en het tijdstip waarop zij de opgesloten persoon hebben bezocht; etenstijden; periode(s) van ondervraging; tijdstip van de overbrenging of de invrijheidstelling, enz.).

Niettegenstaande geen enkel ander orgaan of geheel van internationale regels ter bescherming van van hun vrijheid beroofde personen zodanig de verdiensten van een uniek aanhoudingsregister (of de elektronische registratie van verhoren) in de verf zet, kan moeilijk worden ontkend dat het CPT zijn inspiratie heeft geput uit het systeem dat in Engeland en Wales gangbaar is. Dit gezegd zijnde, onderstrepen R. Morgan en M. Evans ook dat het lijkt dat het CPT de laatste tijd minder de nadruk legt op de bureaucratische aspecten van dit register, ongetwijfeld omdat het inziet dat het onverstandig zou zijn om heel wat administratief werk op te leggen aan instellingen die kampen met een personeelstekort en die zich inspinnen om veranderingen die beslist belangrijker zijn door te voeren (wat, naar ons gevoel, niet het geval is in België). Zou het inroepen van administratieve overlast in zekere zin ook geen mechanisme zijn om weerstand te bieden tegen (externe) controle?

De invoering van een volledig aanhoudingsregister is in de meest recente verslagen van het CPT doorgaans een commentaar en geen aanbeveling en er wordt niet langer aangeraden de opgesloten persoon dit register te laten handtekenen. Het CPT blijft daarentegen van nabij controleren of het register voortdurend en nauwkeurig wordt bijgehouden. Volgens de auteurs van de eminente publicatie terzake, lijkt het dat deze praktijk voortaan wordt gewaardeerd, zonder evenwel herhaaldelijk te worden aanbevolen.

Het is interessant te onderstrepen dat na afloop van zijn bezoek aan België in september 1997, bijvoorbeeld, het CPT zijn eerdere aanbeveling in dat verband in herinnering heeft gebracht⁷⁶.

De houding van het CPT over deze kwestie verschilt intussen sterk van zijn benadering ten voordele van een gedragscode voor verhoren die duidelijk het statuut van een aanbeveling heeft⁷⁷. In deze laatste context heeft het CPT bijvoorbeeld tevens zijn voorbehoud uitgedrukt omtrent de uiterst intimiderende aard van sommige verhoorlokalen en de periode tijdens dewelke een verdachte mag worden verhoord zonder onderbreking. Er werd namelijk bevestigd dat een opgesloten persoon slechts in zeer uitzonderlijke omstandigheden gedurende zes uur onafgebroken zou mogen worden verhoord en de overheden werden verzocht om duidelijk te stellen dat de ondervragingen normaal gezien zouden moeten worden onderbroken door pauzes met tussenpozen van minder dan zes uur⁷⁸.

Het CPT meent nog dat de lokalen waarin verdachten worden opgesloten of onder toezicht moeten worden geplaatst, moeten uitgerust zijn met een oproepsysteem zodat de opgesloten personen de hulp kunnen inroepen van personeelsleden die aanwezig zijn in andere lokalen van de politiestation of van een politiepatrouille⁷⁹.

Het CPT meent nog dat “[...] de elektronische registratie (d.w.z. audio en/of video) van de politieverhoren een andere belangrijke waarborg vormt voor de onder toezicht geplaatste personen, en tegelijkertijd voordelen biedt voor de politie” en “keurt in principe het gebruik van de televisie in gesloten circuit goed om toezicht te houden op de cellencomplexen in de politiekantoren”⁸⁰. Het CPT heeft ook verklaard “niet geheel overtuigd te zijn van de noodzaak om camera’s te installeren binnen alle cellen”, meer in het bijzonder wanneer de celdeuren voor een groot deel in glas zijn, wat het toezicht vanuit de gang vergemakkelijkt. In

⁷⁶ Zie België 2, paragraaf 41.

⁷⁷ Zie België 2, paragraaf 39.

⁷⁸ MORGAN, R. en EVANS, M., o.c., p. 85.

⁷⁹ Zie bijvoorbeeld België 1 (paragraaf 26), België 2 (paragrafen 21 en 25). Zie ook België 2, paragraaf 22. Zie ook UK 4, paragraaf 166 (eiland Man).

⁸⁰ Zie Tsjechische Republiek 1, paragraaf 15. Het Comité beval tevens aan dat “elke keer een gevangene de gevangenis [verlaat...] op vraag van de politie, moeten het doel van zijn overbrenging, alsook de maatregelen die hem werden opgelegd in de politielokalen, het verhoor, foto’s, identificatiesessie, enz. op schrift worden gesteld”.

een eerste fase had het Comité aan de Staten aanbevolen om *“de mogelijkheid na te gaan”* om over te gaan tot de elektronische registratie van de verhoren van verdachten en had het zelfs een methode voorgesteld waarbij de ene band in een verzegelde enveloppe wordt geplaatst in aanwezigheid van de opgesloten persoon en de andere wordt gebruikt als werkkopie. Nog steeds volgens het CPT, lijkt deze methode, die reeds wordt gebruikt in Engeland en Wales, alle nodige waarborgen te bieden.

Met R. Morgan en M. Evans merken wij nogmaals op dat een aanbeveling die de overheden oproept om *“de mogelijkheid na te gaan”* om over te gaan tot elektronische registraties een erg afgezwakte formulering is voor het CPT dat, in recente verslagen, een nog meer dwingende versie heeft gevonden waarbij de overheden eenvoudigweg worden *“uitgenodigd”* om *“dit voorstel in overweging te nemen”*. Dat is een duidelijke regressie.

Wanneer bepalingen van het Strafwetboek of enige andere wetgeving al voorzien in het gebruik van audiovisuele apparatuur, dringt het Comité erop aan om daarover informatie te verkrijgen. Het CPT lijkt dus meer druk uit te oefenen wanneer het meent dat de deur al halfopen staat. Zo heeft het CPT, na te hebben opgemerkt dat de Londense politie steeds meer gebruik maakte van gesloten televisiecircuits in verhoorlokalen, de wens geuit om hem te laten weten *“of deze praktijk zou worden uitgebreid tot het volledige grondgebied?”*.

5. DEMOCRATIE, VERANTWOORDELIJKHEID, TRANSPARANTIE EN ... TOEZICHT

Met betrekking tot de plicht voor de politie om verslag uit te brengen, heeft het CPT onderstreept dat *“onverwachte [en] geregelde bezoeken aan opsluitingscentra door de gerechtelijke overheden veelzeggende gevolgen zouden kunnen hebben voor de voorkoming van mishandeling”* en dat *“het bestaan van doeltreffende mechanismen in de strijd tegen afwijkend gedrag door de politie een andere belangrijke waarborg is tegen mishandeling van van hun vrijheid beroofde personen”*.

Eens te meer en naar het voorbeeld van de aanbevelingen van de *European Commission against Racism and Intolerance* en het Comité tegen foltering van de Verenigde Naties, legt het CPT de nadruk op het feit dat dit soort van bezoeken zou moeten worden verricht door een onafhankelijk en autonoom orgaan

en “om helemaal doeltreffend te zijn, zouden de bezoeken van een dergelijk orgaan tegelijkertijd geregeld en onverwacht moeten worden afgelegd, en zou het orgaan in kwestie gemachtigd moeten zijn om zonder getuige gesprekken te voeren met de opgesloten personen”. Dit is ontegensprekelijk het geval van het Vast Comité P, waarvan de leden van de Dienst Enquêtes bovendien kennis kunnen nemen van alle documenten die zijn opgesteld naar aanleiding van een vrijheidsberoving en deze kunnen analyseren.

De meest volledige omschrijving van wat een nationaal systeem zou kunnen zijn voor het neerleggen en onderzoeken van klachten tegen de politie wordt in verschillende van zijn verslagen aangehaald⁸¹. Naar aanleiding van een verslag opgesteld ingevolge een *ad hoc* bezoek verricht om over te gaan tot de gedetailleerde studie van “de doeltreffendheid van gerechtelijke stappen ondernomen in geval van aantijgingen van mishandeling geuit tegen politieambtenaren”⁸² heeft het CPT zich bereid verklaard om positief te staan tegenover elk argument dat pleit in het voordeel van het onderzoeken van klachten door externe, autonome en onafhankelijke organen, om te vermijden dat de politie onderzoek zou verrichten naar haar eigen falen⁸³. *In casu* wijst het CPT ook op de aantasting van het vertrouwen van de bevolking in het bestaande mechanisme, maar hoedt het er zich, eens te meer, voor de oprichting aan te bevelen van een onafhankelijk orgaan, en beperkt zich ertoe te verklaren dat een “volkomen onafhankelijk orgaan een absoluut opmerkelijke evolutie zou zijn”⁸⁴.

In een ander geval verduidelijkt het CPT nog dat de procedures voor het onderzoek van klachten “niet enkel onafhankelijk en onpartijdig moeten zijn, maar ook als dusdanig moeten worden gepercipieerd”, zodat het “verkiezelijk is het overeenstemmende onderzoekswerk toe te vertrouwen aan een orgaan dat duidelijk onafhankelijk is van de politie”⁸⁵.

Indien er bewijzen zijn van een fout, meent het CPT dat de toepassing van passende tuchtrechtelijke en/of strafrechtelijke sancties “een sterk ontradend effect zou kunnen hebben op de leden van de politiediensten die geneigd zijn om op-

⁸¹ Zie UK 4, paragrafen 9 tot 58.

⁸² Ibid., paragraaf 3.

⁸³ Zie UK 4, paragraaf 21.

⁸⁴ Ibidem, paragraaf 55, niet-officiële vertaling.

⁸⁵ MORGAN, R. en EVANS, M., o.c., p. 87.

gesloten personen te mishandelen, die zonder die sancties het gevoel zouden kunnen hebben dat ze volkomen ongestraft kunnen handelen”.

Het CPT laat dit soort van bewering dan doorgaans volgen door een reeks suggesties. Het CPT suggereert bijvoorbeeld dat het bewijsniveau dat wordt geëist in tuchtrechtelijke procedures dat zou zijn van het burgerlijk recht (waarschijnlijkheid) en niet dat van het strafrecht (innige overtuiging) en dat het falen van de poging om de betrokkene strafrechtelijk te laten veroordelen geen beletsel is om tegen betrokkene een tuchtrechtelijke procedure op te starten, wat verre van het geval is in België; het Vast Comité P heeft deze kwestie reeds meermaals aangesneden in zijn jaarverslagen of bijzondere verslagen.

Voor het CPT, en dit verdient te worden onderstreept, moeten de tuchtrechtelijke procedures lastens politieambtenaren tevens onpartijdig zijn. En, volgens het Comité, is dat een fundamentele vereiste. Zijn meer algemene zorg om een onderzoek te verkrijgen in geval van mishandeling heeft het CPT er recent toe gebracht een andere aanvullende benaderingswijze uit te werken: *“zelfs bij ontstentenis van een formele klacht, dient een vordering te worden ingesteld indien er andere aanwijzingen voorhanden zijn (zoals letsels vastgesteld in een gerechtelijk geneeskundig verslag of de algemene aanblik van de betrokkene) die doen vermoeden dat er mishandeling zou hebben kunnen plaatsgehad”*⁸⁶.

De verschillende praktijken die wij hiervoor hebben aangehaald, zijn voorbeelden van goede praktijken die de bescherming versterken van personen die onder toezicht zijn geplaatst, die het gedrag van de politieambtenaren regelen en het onafhankelijk toezicht vergemakkelijken waaraan deze laatste zouden moeten worden onderworpen⁸⁷. Het gecombineerde effect van deze verschillende bepalingen en geregelde interne en externe controles is van aard om een structuur te bevorderen die dient als kader voor het publiek toezicht op de handelingen van de politie in het domein van de opsluitingen in de cel. Voor het ogenblik zijn de bestanddelen van deze structuur amper gedetailleerd, maar men gaat ervan uit dat het CPT de bedoeling heeft deze aspecten van zijn werk te versterken, door er de aandacht op te vestigen dat dergelijk toezicht in feite de politie helpt om de legitimiteit van haar optreden te bewijzen of te versterken.

⁸⁶ *Ibidem.*

⁸⁷ *Ibidem*, p. 83.

Een dergelijke redenering steunt impliciet op twee argumenten die ons inziens dienen te worden onderstreept juist gezien de Belgische situatie: door op gedetailleerde wijze haar proces van beslissingsneming uit te leggen, zal de politie aantonen (1) dat ze belang hecht aan de bescherming van de belangen van van hun vrijheid beroofde personen en (2) dat zij, doorgaans, de ongegronde aantijgingen, die in deze materie nogal talrijk zijn, beter zal kunnen bestrijden.

Er moet in België zeker nog een hele weg, die ongetwijfeld moeilijk en steil is, worden afgelegd, ook al is deze transparantie volgens sommigen al rijkelijk aanwezig, maar zonder twijfel te vaak minder dan in de praktijk⁸⁸.

Een aantal voorvallen of feiten die het Vast Comité P heeft kunnen opmerken, vaststellen en soms zelfs live meemaken, hebben ons ertoe gebracht deze paar lijnen over de democratische inzet van de transparantie van de politie inzake vrijheidsberovingen en opsluitingen, gevangennemingen of hechtenissen ietwat te verduidelijken en bij te sturen.

In die context, een beetje als voorbode van de Deontologische code die nog steeds een voornemen is, lijkt het ons dus dringend noodzakelijk dat de waarden en de cultuur veranderen in de voltallige politiewereld en dat, zowel met betrekking tot het intern als het extern toezicht, zowel op nationaal als op internationaal vlak. Wij hebben al de kans gehad om dit probleem aan te kaarten bij het Parlement en zullen dat ongetwijfeld nog doen, alvorens sommige van onze waarnemingen of conclusies openbaar te maken.

⁸⁸ Zie o.a. de conclusies en aanbevelingen van de activiteitenverslagen 2002, 2003 en 2004 van het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten. Zie ook BOURDOUX, Gil. L., BERKMOES, H. en VANDOREN, A. (Eds.), *Voor een verantwoorde, transparante, democratische politiezorg*, Brussel, Politeia, 2004.

Heel wat auteurs die oordeelkundig zijn inzake politieaangelegenheden, zowel Angelsaksische als Franstalige, hebben bij deze of gene gelegenheid verwezen naar de zwijgplicht binnen de politiediensten en naar de weerstand, zelfs het verzet tegen controle dat er lijkt te heersen⁸⁹. Toch hebben ze allen evenzeer de noodzaak benadrukt om te komen tot een transparantie politie maar ook een politie onder controle. Hoewel het merendeel van deze auteurs de moeilijkheden kent die voortvloeien uit het naast elkaar bestaan van velerlei vormen van controle of inspectie, met verschillende doeleinden of van verschillende aard, plaatsen ze die echter niet tegenover elkaar. Zou een dergelijke handelwijze in hoofde van sommige politieverantwoordelijken uiteindelijk niet meer zijn dan een nieuwe vorm van weerstand, verzet tegen de controle?

Zeer recent nog, stelde de aanbeveling Rec(2001)10 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa over de Europese Code inzake politie-ethiek, die in het licht wordt gesteld in het voorontwerp van de Belgische Code inzake politiedeontologie, onomwonden hetgeen volgt:

“59. De politie dient verantwoording af te leggen aan de staat, de burgers en hun afgevaardigden. De politie dient aan efficiënte externe controle onderhevig te zijn.

60. Controle van de overheid op de politie dient verdeeld te worden onder de wetgevende, de uitvoerende en de rechterlijke macht”.

In zijn commentaar verduidelijkt het Comité van Ministers van de Raad van Europa twee andere punten die, ons inziens, gezien de situatie, net zou goed op de voorgrond hadden kunnen worden gesteld in het voorontwerp van de Belgische Code inzake politiedeontologie:

- (1) *“Over het algemeen, zijn de openheid en de transparantie van de politie absolute voorwaarden voor de doeltreffendheid van elk systeem van verantwoording/toezicht”;*
- (2) *“Opdat het toezicht op de politie zo doeltreffend mogelijk zou zijn, moet de politie rekenschap afleggen aan de verschillende onafhankelijke machten*

⁸⁹

*« Être connu, c'est être prévu, et c'est donc déjà être contrôlé. Les institutions et les groupes [...] opposent une résistance à ceux qui veulent en savoir plus sur eux. La force de cette résistance se mesure à la volonté de préserver le mythe, qui, pour plusieurs professions, constitue le filtre de leur perception par le public. [...] La police n'est à cet égard pas différente des autres professions ou des autres institutions, si ce n'est que sa mythologie est plus puissante que celle d'aucune autre profession, la militaire exceptée. » (BRODEUR, J.-P. en MONJARDET, D., « Connaitre la police », in *Connaitre la police, Grands textes de la recherche anglo-saxonne, sous la direction de BRODEUR J.P. et MONJARDET, D.*, Les Cahiers de la Sécurité intérieure, Hors-série 2003, p. 9.*

*binnen de democratische Staat. [...] Het gebeurt dat de wetgevende macht ook overgaat tot een controle a posteriori door middel van “Commissies voor gerechtelijke en binnenlandse aangelegenheden” of “parlementaire ombudsmannen”, die onderzoeken kunnen openen, hetzij van rechtswege, hetzij in-gevolge klachten van burgers. [...] Het is uiterst belangrijk erop toe te zien dat deze drie machten op evenwichtige wijze deelnemen aan het toezicht dat wordt uitgeoefend op de politie*⁹⁰. Het klopt dat dezelfde aanbeveling, in hetzelfde deel betreffende “VI. Verantwoording en controle van de politie” in haar artikel 63 voorziet “Codes inzake politiedeontologie die steunen op de principes vermeld in deze aanbeveling moeten worden opgesteld in de Lid-staten en worden gesuperviseerd door geschikte organen”.

In het verlengde van de twee laatste jaarverslagen van het Vast Comité P heeft de Bijzondere commissie belast met de parlementaire begeleiding van het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten de nadruk gelegd op de onontbeerlijke transparantie, meer bepaald van de politiediensten en -verantwoordelijken. In dat verband hanteert de Commissie sinds enkele jaren een steeds terugkerende boodschap, die ze heeft vertaald in de volgende aanbeveling: “De begeleidingscommissies benadrukken dat de voornaamste taak van het Vast Comité P, dat door het Parlement werd ingesteld, erin bestaat erop toe te zien dat deze diensten hun plaats in ons democratisch bestel behouden. In deze context dringen zij erop aan dat al de overheden die er wettelijk toe gehouden zijn dit Comité de daarvoor benodigde informatie te verstrekken, zich strikt aan hun verplichtingen ter zake houden”⁹¹.

In het verlengde van de situaties die geregeld door het Vast Comité P zijn beschreven en besproken met zijn parlementaire begeleidingscommissie – hoewel de Belgische situatie ontegensprekelijk minder zwart is dan de situatie beschreven door de auteur –, kan men niet anders dan in herinnering brengen dat, in een tenslotte nogal soortgelijke context, een vermaard auteur als Albert Reiss opmerkte “Het is algemeen bekend dat de politieverantwoordelijken niet erg geneigd zijn om de gegevens te leveren die ons in staat zouden stellen om de aard en het volume van de klachten tegen de politie te bepalen. Slechts een klein aantal politiedepartementen is begonnen verslagen te publiceren over de klachten in-

⁹⁰ X, *De Europese Code inzake politie-ethiek*, Aanbeveling Rec(2001)10, Raad van Europa, Straatsburg, Éditions du Conseil de l'Europe, 2002, p. 73 e.v.

⁹¹ Zie o.a. Activiteitenverslag 2003 van het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten, Parl. St., Kamer, 2003-2004, nr. 1267/001 en Senaat, 2003-2004, nr. 3-782/1, p. 22.

gediend door de burgers. En deze verslagen zijn eigenlijk informatiearm". Wanneer er verslagen bestaan, merkte hij op met de scherpzinnigheid die hem kenmerkt, *"is de defensieve houding van het politiebureau overduidelijk"*⁹².

Verskillende leden van het Vast Comité P en zijn Dienst Enquêtes zouden dit kunnen bevestigen. Zelfs indien, in vergelijking met vroeger, de situatie nogal fors is verbeterd, zijn verzet⁹³, weerstand tegen en ontduiking van extern toezicht en autonome inspectie, zowel op nationaal als op internationaal vlak, nu nog verre van de uitzondering.

⁹² REISS, A., "Violences policières, réponses à des questions-clefs", in *Connaître la police, Grands textes de la recherche anglo-saxonne, sous la direction de BRODEUR J.P. et MONJARDET, D.*, Les Cahiers de la Sécurité intérieure, Hors-série 2003, p. 122.

⁹³ *"Les policiers de Xville sont profondément marqués par l'hostilité qu'ils ressentent de la part du public à leur égard. C'est une pression qu'ils s'efforcent constamment d'alléger ou de dénier. [...] Ils s'appuient les uns sur les autres en quête de soutien moral [...] ils opposent le rempart de l'appartenance au groupe, de la force impersonnelle. [...] Le public doit être disqualifié et le groupe soutenu 'nous ne sommes que 140 contre 140000' est un commentaire courant sur leur position qui témoigne de leurs sentiments d'allégeance contre un monde hostile. [...] À travers l'hostilité et par le stéréotype, la police devient un groupe social fermé, dans lequel l'action collective est orientée vers l'autoprotection et l'agressivité à l'égard du monde extérieur. Ceci s'exprime par deux règles : l'autoprotection est soutenue par la règle du silence, l'imposition du secret. Le véhicule de l'agressivité est l'accent mis sur l'imposition du respect à l'égard de la police"* (WESTLEY, W.A., "Les racines de l'éthique policière", in *Connaître la police, Grands textes de la recherche anglo-saxonne, sous la direction de BRODEUR J.P. et MONJARDET, D.*, Les Cahiers de la Sécurité intérieure, Hors-série 2003, p. 29-30).

Volgens een aantal toonaangevende auteurs, zowel uit het Angelsaksische als uit het Franse taalgebied, waaronder William A. Westley, Egon Bittner of Albert Reiss maar ook Dominique Monjardet en Jean-Paul Brodeur, zouden stilte, geheimhouding en solidariteit⁹⁴ in verschillende opzichten, niveaus en gradaties het politiewerk karakteriseren tegenover de buitenwereld in het algemeen, elke vorm van “als bedreiging ervaren”, elke vorm van externe inspectie of controle: *“De geheimhouding binnen de politie dient als schild tegen de aanvallen van de buitenwereld, tegen de negatieve berichten in de pers die zouden leiden tot een verlies van respect voor de politie, tegen de kritiek van het publiek, waaronder de politieambtenaren menen al te veel te lijden, tegen de delinquenten die erop belust zijn de bewegingen van de politie te kennen en tegen de wet, die de politieambtenaren te vaak naast zich neer leggen”*⁹⁵.

Inzake politie-ethiek bestaat de uitdaging er niet alleen in de regels te veranderen, een Deontologische Code van de Belgische politiediensten aan te nemen, maar ook een cultuurwijziging door te voeren en de nieuwe waarden te hantieren die duidelijk gewild zijn door de wetgever in 1998, maar ook in 1992 en 1991. Moeten we hier ook de wetgevers van 1961, 1957, 1919, enz. aan toevoegen? Men zal ook de louter defensieve houdingen achter zich moeten laten om te bouwen aan een nieuwe democratische en transparante politiestructuur, die nog kan leiden tot meer doeltreffendheid en meer vertrouwen van de burgers in de politie.

⁹⁴ *“Le secret exprime la loyauté, car il témoigne de l’adhésion au groupe, et son respect porte en lui-même un sentiment profond d’appartenance. Le secret est solidaire, car il exprime un front commun contre le monde extérieur et témoigne du consensus établi au moins sur cette nécessité. Secret et silence sont parmi les premières règles inculquées à la recrue [...]”*. (WESTLEY, W.A., « Les racines de l’éthique policière », in *Connaitre la police, Grands textes de la recherche anglo-saxonne, sous la direction de BRODEUR J.P. et MONJARDET, D.*, Les Cahiers de la Sécurité intérieure, Hors-série 2003, p. 30-31). We kunnen bijgevolg enkel verheugd zijn over een bepaling zoals alinea 2 van de Code de déontologie de la police nationale française die stelt dat: *“Le fonctionnaire de police qui serait témoin d’agissements prohibés par le présent article engage sa responsabilité disciplinaire s’il n’entreprend rien pour les faire cesser ou néglige de les porter à la connaissance de l’autorité compétente”*.

⁹⁵ WESTLEY, W.A., o.c., p. 31.

HOOFDSTUK 7

AANBEVELINGEN

Uitgaande van de verslagen van het bezoek van het CPT aan België en op basis van zijn eigen vaststellingen, doet het Vast Comité P de volgende aanbevelingen.

1. INFRASTRUCTUUR

De overheden zouden erop moeten toezien dat de aangehouden personen terechtkomen in een veilige en hygiënische infrastructuur (zowel voor henzelf als voor de politieambtenaren). De politie moet de veiligheid van de onder toezicht geplaatste personen waarborgen, waken over hun gezondheidstoestand en hen toereikende hygiënische omstandigheden en adequaat voedsel verzekeren.

Politiecellen dienen van een redelijke afmeting te zijn, voorzien van voldoende verlichting en ventilatie en uitgerust met geschikte faciliteiten om te rusten⁹⁶. In dit opzicht moet de aandacht worden gevestigd op het feit dat de politie ten volle verantwoordelijk is voor de materiële voorwaarden waarin personen die worden opgesloten in politielokalen, moeten verblijven. Dit impliceert dat *“de politie een verplichting heeft actief zorg te dragen voor de veiligheid van personen die onder haar bewaking staan. Zij draagt de volle verantwoordelijkheid voor de bescherming van degenen die onder haar bewaking staan tegen elk gevaar, zowel binnenin als van buiten de opsluitingsplaats, inclusief tegen letsels die gedetineerden zichzelf zouden kunnen toebrengen. Zo is het bijvoorbeeld nodig om gevaarlijke personen te isoleren”*⁹⁷.

Binnen de geïntegreerde politie, zowel bij de federale als bij de lokale politie wacht iedereen vol ongeduld op een wet of reglement terzake, of zelfs op een dwingende richtlijn.

⁹⁶ Artikel 56 Rec(2001)10.

⁹⁷ X, *De Europese Code inzake politie-etiek*, Aanbeveling Rec(2001)10 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, Straatsburg, Éditions du Conseil de l'Europe, 2002, p. 71.

De ligging van de cellen is belangrijk, niet alleen met het oog op een snelle opsluiting (vermijden dat aangehouden personen zichtbaar zijn voor het publiek), maar ook voor de bewaking van de aangehoudenen tijdens hun opsluiting. In de eerste plaats is het dus belangrijk dat de cellencomplexen bereikbaar zijn via de politiegarages of een rechtstreekse private weg. Zo kan men vermijden dat de aangehoudenen over de openbare weg moeten lopen als ze uit het politievoertuig stappen. Het Vast Comité P blijft zich vragen stellen over de deugdelijkheid en toepasselijkheid van artikel 35 van de wet op het politieambt⁹⁸.

Het inrichten van cellen op dezelfde verdieping als de wachtdienst vergemakelijkt de bewaking van de aangehouden personen door het politiepersoneel.

Voor aanhoudingen van lange duur (meer dan twee uur) moet een lokaal met voldoende levensruimte als cel worden ingericht. Het CPT beveelt aan dat de cel een oppervlakte zou hebben van ten minste 7 m²⁹⁹. De Europese Code inzake politie-ethiek heeft het over een redelijke grootte ten aanzien van het aantal personen die erin zijn geplaatst.

Personen die om wat voor reden ook worden aangehouden, moeten kunnen beschikken over een propere en vrij gerieflijke slaappleats. Houten planken of betonnen sokkels, die men nog vaak aantreft in doorgangscellen, bieden dit minimum aan comfort niet. In dergelijke gevallen moeten de aangehouden personen een geplastificeerde brandvrije matras krijgen. Volgens de Rec(2001)10 zouden er voldoende faciliteiten om te rusten (bed of stoel) ter beschikking moeten worden gesteld van ieder persoon die onder politiebewaking staat. De Rec(2001)10 verwijst tevens naar de aanbevelingen en de aanvullende normen

⁹⁸ Artikel 35 van de wet op het politieambt: *“De politieambtenaren mogen aangehouden, gevangen of opgehouden personen, buiten noodzaak, niet aan publieke nieuwsgierigheid blootstellen.*

Zij mogen deze personen zonder hun instemming niet onderwerpen of laten onderwerpen aan vragen van journalisten of derden die vreemd zijn aan de zaak, noch van hen beeldopnamen maken of laten maken behalve die welke bestemd zijn voor hun identificatie of voor andere door de bevoegde gerechtelijke instantie vastgestelde doeleinden.

Behalve om hun verwanten te verwittigen, mogen zij de identiteit van de betrokken personen niet bekend maken zonder daartoe de instemming van de bevoegde gerechtelijke instantie te hebben gekregen”.

⁹⁹ *“Het volgende criterium (begrepen in de zin van een wenselijk niveau, veeleer dan als een minimumnorm) wordt momenteel gebanteerd bij het evalueren van individuele politiecellen die worden gebruikt voor een verblijf van langer dan een paar uur: ongeveer 7 m² oppervlakte (met 2 m of meer tussen de muren en 2,50 m tussen vloer en plafond)”. Uittreksel uit het rapport van het CPT van 5 juli 2002, o.c., p. 21, punt 38, voetnoot.*

bepaald door het CPT. Dezelfde aanbeveling vermeldt tevens een passende verlichting: daglicht, indien mogelijk, ter aanvulling van kunstlicht.

De cellen moeten voldoende worden verlucht en verwarmd. Onder adequate ventilatie verstaan we een installatie die zorgt voor luchtverversing en de juiste temperatuur.

Wanneer ze hun cel verlaten, moeten opgesloten personen zich, al is het maar een beetje, kunnen opfrissen. Wie gerechtelijk wordt aangehouden, blijft soms uren in een cel zitten (een gerechtelijke aanhouding, in voorkomend geval, voorafgaand aan een voorlopige hechtenis, mag maximum 24 uur duren). Zo iemand zou ten minste zijn gezicht en handen moeten kunnen wassen alvorens voor de magistraat te verschijnen. Het is dus belangrijk dat er in de cellen (of in de onmiddellijke nabijheid) wastafels en toiletten zijn. Voorlopig vormen dergelijke cellen echter de uitzondering.

Een aangehouden persoon kan hulp nodig hebben. Daarom moet in elke cel een systeem voorhanden zijn (bv. drukknop) waarmee de betrokkene een politieambtenaar kan oproepen. Slechts de helft van de plaatsen die we hebben bezocht, is uitgerust met een dergelijk systeem.

De bewaking van de opgesloten personen leidt bijna overal tot problemen: ofwel moet men in de grote eenheden politieambtenaren voltijds met deze bewaking belasten, ofwel moeten ambtenaren met wachtdienst ontlast worden van hun andere taken teneinde de bewaking te kunnen verzekeren.

Het kost veel geld om in elke cel en in de gang die naar de cellen leidt een camera te plaatsen. Niettemin biedt een dergelijk systeem grote voordelen voor de opgeslotene en voor de politieambtenaar. Men moet overwegen om overal een camerabewakingssysteem aan te brengen, waarbij natuurlijk de wetgeving en de reglementering betreffende het recht op de persoonlijke levenssfeer strikt moeten worden nageleefd¹⁰⁰. Gezien het type van opsluiting maar ook het risico voor de persoon zelf, zou, ons inziens, de volledige cel onder camerabewaking moeten staan. In dit opzicht moet de overheid zich in elk geval duidelijk uitspreken over haar prioriteiten: incidenten of zelfmoorden vermijden of tot elke prijs de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer waarborgen!

¹⁰⁰ Hierover werd aan de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer een advies gevraagd.

In het huidige kader van de geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus, zou het wenselijk zijn – veeleer dan elke zone te belasten met de bewaking van de aangehouden in de eigen installaties – in elk gerechtelijk arrondissement één plaats in te richten waar alle aangehouden personen kunnen worden ondergebracht om de nacht door te brengen tot ze de volgende dag voor de magistraten moeten verschijnen.

Blijkt dit niet mogelijk door de territoriale uitgestrektheid van sommige gerechtelijke arrondissementen, dan zouden meerdere zonechefs protocolakkoorden moeten sluiten – hier en daar gebeurt dit al – betreffende de keuze van één plaats voor het opsluiten van aangehouden personen. Dit kan het aantal specifieke plaatsen gevoelig verminderen, wat dan weer kan leiden tot het verminderen van de kosten voor personeel en infrastructuur. Dan kunnen ook ‘bewakers’ worden opgeleid voor deze specifieke taak, waaraan ze zich volledig kunnen wijden. Anderzijds kunnen we ook de vraag stellen of het noodzakelijk is dat deze ‘bewakers’ politieambtenaren zijn.

Afhankelijk van de temperatuur in de cellen, moet de opgesloten persoon voldoende kleren aanhouden en, zo nodig, een schoon deken krijgen.

Voorts wijzen we erop dat het Verdrag betreffende de rechten van het kind, dat de Belgische wetgeving heeft bekrachtigd, in artikel 37 bepaalt: “*c) ieder kind dat van zijn vrijheid wordt beroofd, wordt behandeld met menselijkheid en met eerbied voor de waardigheid inherent aan de menselijke persoon, en zodanig dat rekening wordt gehouden met de behoeften van een persoon van zijn leeftijd. Met name wordt ieder kind dat van zijn vrijheid is beroofd, gescheiden van volwassenen [...]*”¹⁰¹. Op de plaatsen die we hebben bezocht, is bij de inrichting van de cellen echter slechts zelden rekening gehouden met het opsluiten van minderjarigen.

Tot slot worden de kosten van opsluitingen zowel van gerechtelijke politie als van bestuurlijke politie (infrastructuur, onderhoud, eten en drinken, bewaking, enz.) gedragen door de dienst die belast is met het bewaken van de opgesloten personen. Er is reden om de praktijken op elkaar af te stemmen en compensaties te bepalen voor de diensten die de aangehouden personen van andere politiezones in hun installaties opsluiten.

¹⁰¹ Verdrag inzake de rechten van het kind goedgekeurd in New York op 20 november 1989 en bekrachtigd door de wet van 25 november 1991 (B.S. van 17 januari^o1992).

2. OPLEIDING

Vandaag bestaat er in België, voor zover wij weten¹⁰², geen enkele specifieke opleiding voor politieambtenaren die belast zijn met het bewaken van opgesloten personen in de politielokalen. Naar het voorbeeld van het Verenigd Koninkrijk zouden politieambtenaren die voltijds met deze taak worden belast, een passende opleiding moeten kunnen genieten.

Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen een vrijheidsberoving van slechts een paar uur en een vrijheidsberoving waarbij personen voor langere tijd worden opgesloten, meer bepaald 's nachts.

Men kan niet verwachten dat politieambtenaren tegelijk opleidingen volgen inzake EHBO, gevangenispsychologie, veiligheid, hygiëne en preventie van bepaalde ziektes, enz. Niettemin moet het mogelijk zijn dat in de opsluitingscentra van de grote entiteiten – of, zoals we *supra* suggereerden, per gerechtelijk arrondissement – sommige ambtenaren speciaal worden opgeleid voor deze taak en daarmee voltijds worden belast. Uit een studie van de Britse *Police Complaints Authority*' blijkt ook dat de risico's op verwondingen moeten worden verminderd en dat alle maatregelen moeten worden genomen om te voorkomen dat personen overlijden tijdens of naar aanleiding van hun opsluiting¹⁰³. Tevens is het nodig de integriteit te beschermen van de politieambtenaren die met de bewaking van de opgesloten worden belast. Daartoe wordt aanbevolen specialisatie te voorzien dan wel alternatieven uit te werken met niet-politieambtenaren die gespecialiseerd zijn in het bewaken van aangehouden personen¹⁰⁴.

Deze opleiding zou diverse modules omvatten en worden uitgewerkt en gegeven aan de politiescholen en -academies of in andere centra. De opleiding zou lessen moeten omvatten in uiteenlopende gebieden zoals geneeskunde (anatomie, gedrag na het innemen van diverse substanties, psychologie, EHBO, gezondheidszorg, enz.), in acht te nemen veiligheidsmaatregelen, deontologie,

¹⁰² De politiescholen en -academies hebben de lijst bezorgd van de lessen die zij organiseren. Er lijkt geen specifieke opleiding te bestaan.

¹⁰³ Zie CUVELIER, Chr. en BOURDOUX, Giles L., *Incidenten met personen onder politietoezicht*, Cahiers Vast Comité P, Brussel, Politeia, 2005, 203 p.

¹⁰⁴ Police Complaints Authority, *Deaths in Police Custody: reducing the risks en Custody Officer Training: Investing in Safety*, Londen, tijdschriften 1999.

mensenrechten, enz. De aangestelde ambtenaren zouden moeten beantwoorden aan een bepaald profiel dat heel precies rekening houdt met de vereiste vaardigheden voor de functie.

Deze gespecialiseerde opleiding zou slechts voor een klein aantal politieambtenaren bestemd zijn. Daarnaast zouden de docenten op alle niveaus, die zowel de basisopleiding als voortgezette opleidingen geven, zich voorafgaand aan de inwerkingtreding van de toekomstige deontologische code van de Belgische politiediensten moeten inspireren op de Europese Code inzake politie-ethiek¹⁰⁵ en de filosofie daarvan doorgeven opdat eenieder doordrongen zou raken van die principes en ze zou toepassen.

3. VÓÓR DE OPSLUITING

De hierna beschreven voorschriften moeten worden nageleefd en geregeld in herinnering gebracht aan de politieambtenaren.

3.1 Aanhoudingen

Doorheen diverse gevoerde onderzoeken of bestudeerde dossiers heeft het Vast Comité P vastgesteld dat politieambtenaren de begrippen *bestuurlijke aanhouding* en *gerechtelijke aanhouding* verschillend interpreteerden, wat in een aantal gevallen ook leidde tot het eenvoudigweg door elkaar halen van de procedures, waarbij de grondwettelijke of fundamentele rechten van de opgesloten persoon niet altijd voldoende in aanmerking werden genomen.

¹⁰⁵ Aanbeveling Rec(2001)10 aangenomen op 19 september 2001 door het Comité van Ministers van de Raad van Europa.

Met betrekking tot de fundamentele rechten luidt artikel 5.1. van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden¹⁰⁶ als volgt:

“Een ieder heeft recht op vrijheid en veiligheid van zijn persoon. Niemand mag zijn vrijheid worden ontnomen, behalve in de navolgende gevallen en overeenkomstig een wettelijk voorgeschreven procedure:

- a) indien hij op rechtmatige wijze is gedetineerd na veroordeling door een daartoe bevoegde rechter;*
- b) indien hij op rechtmatige wijze is gearresteerd of gedetineerd, wegens het niet naleven van een overeenkomstig de wet door een gerecht gegeven bevel of teneinde de nakoming van een door de wet voorgeschreven verplichting te verzekeren;*
- c) indien hij op rechtmatige wijze is gearresteerd of gedetineerd teneinde voor de bevoegde rechterlijke instantie te worden geleid, wanneer er een redelijke verdenking bestaat dat hij een strafbaar feit heeft begaan of indien het redelijkerwijs noodzakelijk is hem te beletten een strafbaar feit te begaan of te ontvluchten nadat hij dit heeft begaan;*
- d) in het geval van rechtmatige detentie van een minderjarige met het doel toe te zien op zijn opvoeding of in het geval van zijn rechtmatige detentie, teneinde hem voor de bevoegde instantie te geleiden;*
- e) in het geval van rechtmatige detentie van personen ter voorkoming van de verspreiding van besmettelijke ziekten, van geesteszieken, van verslaafden aan alcohol of verdovende middelen of van landlopers;*
- f) in het geval van rechtmatige arrestatie of detentie van een persoon teneinde hem te beletten op onrechtmatige wijze het land binnen te komen, of van een persoon waartegen een uitwijzings- of uitleveringsprocedure hangende is”.*

Artikel 12 van de Belgische Grondwet bepaalt: *“De vrijheid van de persoon is gewaarborgd. Niemand kan worden vervolgd dan in de gevallen die de wet bepaalt en in de vorm die zij voorschrijft. Behalve bij ontdekking op heterdaad kan niemand worden aangehouden dan krachtens een met redenen omkleed bevel van de rechter, dat moet worden betekend bij de aanbouding of uiterlijk binnen vierentwintig uren”.*

¹⁰⁶ Verdrag getekend in Rome op 4 november 1950, goedgekeurd door de wet van 13 mei 1955 (B.S. van 19 augustus 1955).

In de zin van de artikelen 1, 37 en 38 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, stelt artikel 37 van de Rec(2001)10 dat: *“De politie mag uitsluitend geweld gebruiken indien dit strikt noodzakelijk is en uitsluitend in de mate die nodig is om een gewettigd doel te bereiken”*.

De politieambtenaren moeten een praktische opleiding hebben genoten in het gebruik van geweld en de beperkingen ervan in het licht van de principes die werden bepaald inzake de eerbiediging van de mensenrechten.

Meer in het bijzonder op het vlak van de aanhouding en de vrijheidsberoving door de politie, stelt de Rec(2001)10 dat: *“De vrijheidsberoving dient zo beperkt mogelijk te blijven en bij de uitvoering dient rekening te worden gehouden met de waardigheid, kwetsbaarheid en persoonlijke behoeftes van elke gedetineerde. Elke inbewaringstelling dient systematisch te worden opgetekend in een register”*.

In die context moet een dergelijke vrijheidsberoving worden beschouwd als een buitengewone maatregel, die men slechts moet aanwenden in geval van absolute noodzaak en die moet beperkt zijn in de tijd. Net als elke andere politiedaad, moet deze maatregel altijd kaderen binnen het wettelijk handelen. De bepaling in kwestie legt zeer duidelijk de nadruk op het feit dat, bij elke aanhouding/vrijheidsberoving, de persoonlijke behoeftes van de betrokkene volledig in aanmerking moeten worden genomen.

Overeenkomstig de verklaring van het CPT, zoals vervat in zijn 2de algemeen verslag (1992), zou er een gedetailleerd aanhoudingsregister moeten worden bijgehouden voor elke van zijn vrijheid beroofde persoon.

Politieambtenaren moeten deze principes eerbiedigen, zo niet kunnen ze worden vervolgd: *“De individuele vrijheid wordt rechtstreeks beschermd door strafrechtelijke bepalingen; het betreft: willekeurige aanhoudingen of opsluitingen door politieambtenaren”*¹⁰⁷.

¹⁰⁷ MARCHAL, A. en JASPAR, J.P., “Droit criminel – traité théorique et pratique” in *Les infractions du code pénal*, troisième édition – tome I, Maison Larcier, 1975, p. 31.

3.1.1 Aanhouding in het kader van gerechtelijke politie

(1) Aanhouding

De vrijheidsberoving in het kader van gerechtelijke politie wordt geregeld door de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis¹⁰⁸. Zonder te willen ingaan op de procedurele details voorbehouden aan de leerboeken inzake strafvordering, is het van belang hier de algemene principes aan te halen ten-einde, in voorkomend geval, in staat te zijn deze principes te vergelijken met de principes van de aanhouding van bestuurlijke politie die hierna worden besproken. In ieder geval dient deze materie een bijzonder aandachtspunt te zijn van alle overheden belast met opleiding.

In geval van op heterdaad ontdekte misdaad of op heterdaad ontdekt wanbedrijf kunnen de dragers van de openbare macht tijdelijk een persoon van zijn vrijheid benemen. Zij dienen zich dan onverwijld te wenden tot een officier van gerechtelijke politie die zal overgaan tot de aanhouding en hierover onmiddellijk de procureur des Konings zal inlichten. De officier van gerechtelijke politie voert de bevelen uit van deze magistraat, zowel wat de vrijheidsbeneming als wat de uit te voeren plichten betreft.

Het proces-verbaal van aanhouding vermeldt het juiste uur van de effectieve vrijheidsbeneming, met nauwkeurige opgave van de omstandigheden waarin de vrijheidsbeneming tot stand is gekomen, alsook de mededelingen gedaan aan de procureur des Konings of aan de onderzoeksrechter, met opgave van het juiste uur en van de beslissingen genomen door de magistraat¹⁰⁹.

Buiten het geval van op heterdaad ontdekte misdaad of op heterdaad ontdekt wanbedrijf, kan een persoon tegen wie ernstige aanwijzingen van schuld aan een misdaad of een wanbedrijf bestaan, slechts ter beschikking van de rechter worden gesteld door de procureur des Konings of de onderzoeksrechter. Indien deze persoon poogt te vluchten of poogt zich te onttrekken aan het toezicht van een drager van de openbare macht, mogen niettemin bewarende maatregelen

¹⁰⁸ B.S. van 14 augustus 1990. Deze wet is evenwel niet van toepassing inzake douane en accijnzen (artikel 47 van de wet van 20 juli 1990) noch in materies die behoren tot de bevoegdheid van de militaire rechtbanken (wetboek van rechtsvordering van de landmacht van 1814).

¹⁰⁹ Artikel 1 van de wet van 20 juli 1990.

worden getroffen in afwachting dat de procureur des Konings, die onverwijld op de hoogte wordt gebracht, een beslissing neemt.

Een agent van gerechtelijke politie kan zelf niet overgaan tot een gerechtelijke aanhouding. Hij kan enkel bewarende maatregelen treffen (met name: *“alle middelen die, voorafgaand aan de eigenlijke arrestatie of aanhouding, tegen een verdachte worden aangewend: met het doel hem te verhinderen de vlucht te nemen of zich te onttrekken aan het toezicht van een agent van de openbare macht, en met het gevolg dat de verdachte daardoor effectief niet meer beschikt over de vrijheid van komen en gaan. Alle middelen: vasthouden, knevelen, boeien, opsluiten in een vertrek of in een voertuig, onder bedreiging van een wapen houden, enz. Als de verdachte zich vrijwillig laat opsluiten of laat boeien, staat hij niet meer onder het ‘toezicht’ bedoeld in artikel 2.2 want hij heeft, objectief gezien, niet meer de mogelijkheid te ontvluchten en dus ook niet de vrijheid van komen en gaan”*)¹¹⁰.

De beslissing tot aanhouding moet onverwijld mondeling worden meegedeeld aan de betrokkene, in de taal van de rechtspleging. Ook hier wordt een proces-verbaal van aanhouding opgemaakt¹¹¹.

De vrijheidsbeneming mag in geen geval langer duren dan 24 uur. Deze termijn gaat in op het ogenblik dat de verdachte werkelijk zijn vrijheid wordt benomen, wat concreet betekent vanaf het ogenblik dat deze persoon, ten gevolge van het optreden van de agent van de openbare macht, niet meer beschikt over de vrijheid van komen en gaan¹¹², of op het ogenblik dat een particulier die iemand

¹¹⁰ KUYL, J., 1ste advocaat-generaal bij het hof van beroep te Antwerpen, “De eerste vrijheidsbeneming, commentaar op de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis” in *Tijdschrift De Politieofficier*, Koninklijke federatie van commissarissen van politie van België, nr. 6 van 1993.

¹¹¹ Artikel 2 van de wet van 20 juli 1990.

¹¹² Hierbij dient te worden onderstreept dat de Kamer van Inbeschuldigingstelling te Antwerpen, in een arrest van 29 december 1999 heeft geoordeeld dat het feit dat de zaakvoerder van een winkel die de identiteitskaart van een verdachte had afgenomen een ernstige aanwijzing was dat deze laatste niet meer beschikte over de vrijheid van komen en gaan. Hoewel deze rechtspraak een alleenstaand geval is, kan men eruit afleiden dat politieambtenaren moeten oppassen voor delinquenten die onmiddellijk bereid zijn hun identiteitskaart te overhandigen (zie met betrekking tot deze uitspraak het commentaar van HELSEN, P., “Over dure scheermesjes, het politieverhoor en de vrijheid van komen en gaan”, noot onder Antwerpen (K.I.), 28 december 1999 in *Vigiles*, nr. 4, oktober 2000, p. 134.

vasthoudt die bij een misdaad of wanbedrijf op heterdaad betrapt werd, hiervan aangifte doet.

Binnen de termijn van 24 uur moet de onderzoeksrechter, die door de procureur des Konings gelast is een gerechtelijk onderzoek in te stellen, de verdachte verhoren en hem een bevel tot aanhouding betekenen.

(2) Bevel tot aanhouding

Slechts in geval van volstrekte noodzakelijkheid voor de openbare veiligheid en indien het feit voor de verdachte een correctionele hoofdgevangenisstraf van een jaar of een zwaardere straf tot gevolg kan hebben, kan de onderzoeksrechter een bevel tot aanhouding verlenen.

Deze maatregel mag niet worden getroffen met het oog op onmiddellijke bestraffing, noch met het oog op de uitoefening van enige andere vorm van dwang.

Het bevel tot aanhouding bevat de opgave van het feit waarvoor het wordt verleend, vermeldt de wetbepaling die bepaalt dat het feit een misdaad of een wanbedrijf is en stelt het bestaan vast van ernstige aanwijzingen van schuld.

Het bevel tot aanhouding wordt aan de verdachte betekend binnen vierentwintig uren te rekenen van de effectieve vrijheidsbeneming of, indien het bevel tot aanhouding verleend wordt tegen een verdachte die op grond van een bevel tot medebrenging reeds aangehouden is, te rekenen van de betekening van dit bevel.

De betekening, die kan geschieden door een agent van de openbare macht, bestaat in het mondeling meedelen van de beslissing in de taal van de rechtspleging, met afgifte van een volledig afschrift van de akte.

Bij ontstentenis van regelmatige betekening binnen de wettelijke termijn, wordt de verdachte in vrijheid gesteld. Het bevel tot aanhouding wordt onmiddellijk ten uitvoer gelegd. Het is niet vatbaar voor hoger beroep, noch voor cassatieberoep. Het is uitvoerbaar over het gehele grondgebied van het Rijk. De houder van het bevel tot aanhouding (bv. de griffier van de onderzoeksrechter, de directeur van een strafinrichting) kan desnoods het optreden vorderen van de

openbare macht van de dichtst bijgelegen plaats, die verplicht is gevolg te geven aan de in het bevel vervatte vordering.

Het bevel tot aanhouding verleend door de onderzoeksrechter is geldig voor een termijn van ten hoogste vijf dagen, te rekenen van zijn tenuitvoerlegging. Vóór het verstrijken van die termijn, en onverminderd een eventuele opheffing¹¹³, beslist de raadkamer of de voorlopige hechtenis gehandhaafd moet blijven¹¹⁴.

(3) Bevel tot medebrenging

De onderzoeksrechter kan eveneens een met redenen omkleed bevel tot medebrenging uitvaardigen tegen elke persoon tegen wie ernstige aanwijzingen van schuld aan een misdaad of een wanbedrijf bestaan en die niet reeds te zijner beschikking is gesteld. Ook tegen de getuigen die weigeren te verschijnen op de dagvaarding die hen werd betekend, kan de onderzoeksrechter bevelen tot medebrenging uitvaardigen. De onderzoeksrechter ondervraagt binnen 24 uur na de betekening van het bevel tot medebrenging de betrokkenen.

Het bevel tot medebrenging dient aan de betrokkene te worden betekend binnen 24 uur vanaf zijn vrijheidsbeneming, zo niet wordt de betrokkene terug in vrijheid gesteld. Voor een ruimere beschrijving van de procedure, verwijzen wij naar de artikelen 3 tot 15 van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis¹¹⁵.

¹¹³ Artikel 25 van de wet van 20 juli 1990.

¹¹⁴ Artikel 21 van de wet van 20 juli 1990.

¹¹⁵ Zie ook BOURDOUX, Gil. L. en DE VALKENEER, Chr., "De arrestatie of de vrijheidsbeneming van politionele aard" in *De voorlopige hechtenis*, DEJEMEPPE, B. en MERCKX, D., Brussel, Kluwer, 2002, p. 51-105 en BOURDOUX, Gil. L., "Les compétences du procureur du Roi et de ses officiers auxiliaires sont-elles encore extraordinaires en cas de flagrant délit?" in *Vigiles*, 1995, 4, p. 13-24; BOURDOUX, Gil. L. en LYBAERT, D., "De politiediensten, een vergeten partner" in *Panopticon*, 1996, p. 227-247; BOURDOUX, Gil. L., "La loi sur la détention préventive. Un rôle de figurant pour les services de police", in *Vigiles*, 1995, 1, p. 3-20.

3.1.2 Aanhouding in het kader van bestuurlijke politie

In het kader van bestuurlijke politie kan de individuele vrijheid eveneens worden beperkt. Deze beperkingen worden uitdrukkelijk beoogd in de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt:

Artikel 31 van de wet op het politieambt stelt dat:

“Bij het vervullen van hun opdrachten van bestuurlijke politie en onverminderd de bevoegdbeden uitdrukkelijk toegekend bij wetten van bijzondere politie, kunnen de politieambtenaren in geval van volstreekte noodzaak overgaan tot de aanhouding van bestuurlijke politie:

- (1) van een persoon die hen hindert in het vervullen van hun opdracht het verkeer vrij te houden;*
- (2) van een persoon die de openbare rust daadwerkelijk verstoort;*
- (3) van een persoon, ten aanzien van wie er op grond van zijn gedragingen, van materiële aanwijzingen of van de omstandigheden, redelijke gronden zijn om te denken dat hij voorbereidingen treft om een misdrijf te plegen dat de openbare rust of de openbare veiligheid ernstig in gevaar brengt, met als doel hem te beletten een dergelijk misdrijf te plegen;*
- (4) van een persoon die een misdrijf pleegt dat de openbare rust of de openbare veiligheid ernstig in gevaar brengt, teneinde dit misdrijf te doen ophouden.*

In de in het tweede lid van artikel 22 gepreciseerde gevallen kunnen de politieambtenaren overgaan tot de bestuurlijke aanhouding van personen die de openbare rust verstoren en hen van de plaats van de samenshoring verwijderen.

De vrijheidsbeneming mag nooit langer duren dan de tijd vereist door de omstandigheden die haar rechtvaardigen en mag in geen geval twaalf uur te boven gaan.

Elke persoon die het voorwerp uitmaakt van een bestuurlijke aanhouding mag vragen dat een persoon waarin hij vertrouwen heeft, hiervan verwittigd wordt”.

Wordt beschouwd als ‘bestuurlijke aanhouding’ elke voorlopige vrijheidsbeneming die, in de gevallen voorzien door de wet en volgens de vereiste vormen, wordt bevolen of ten uitvoer gelegd door overheden, officieren of agenten van bestuurlijke politie teneinde elke situatie van verstoring van de openbare orde te voorkomen of daaraan een einde te maken.

De ‘ophouding’ bestaat in de voorlopige beperking van de vrijheid van komen en gaan van een persoon, gedurende de strikt noodzakelijke tijd en in geval van volstreekte noodzaak, teneinde diens identiteit te controleren of vast te stellen.

De ophouding van een persoon houdt *a priori* geen dwang van opsluiting in de cel in. De vastgehouden persoon wordt verzocht ter beschikking te blijven van een politieambtenaar gedurende een tijdsverloop dat iets langer is dan voor een gewone controle, maar dat echter niet langer mag duren dan de tijd vereist door de omstandigheden die haar rechtvaardigen en mag in geen geval twaalf uur te boven gaan.

De aanhouding van bestuurlijke politie kan van de aanhouding van gerechtelijke politie worden onderscheiden op basis van de finaliteit van de aanhouding (zie *supra*).

De aanhouding van bestuurlijke politie heeft dus plaats in de diverse hypothesen vervat in de wet op het politieambt van 5 augustus 1992 (WPA) en, inzonderheid, in de besluitwet van 14 november 1939 betreffende de beteugeling van de dronkenschap.

(1) Handhaving van de openbare orde

De politieambtenaren kunnen bijgevolg in geval van absolute noodzaak overgaan tot de aanhouding van bestuurlijke politie van:

- (1) de persoon die hen hindert in het vervullen van hun opdracht het verkeer vrij te houden;
- (2) de persoon die de openbare rust daadwerkelijk verstoort;
- (3) de persoon, ten aanzien van wie er op grond van zijn gedragingen, van materiële aanwijzingen of van de omstandigheden, redelijke gronden zijn om te denken dat hij voorbereidingen treft om een misdrijf te plegen dat de openbare rust of de openbare veiligheid ernstig in gevaar brengt, met als doel hem te beletten een dergelijk misdrijf te plegen;
- (4) de persoon die de openbare rust verstoort door deel te nemen aan de samentochten bedoeld in artikel 22 van de wet op het politieambt;
- (5) de persoon die een misdrijf pleegt dat de openbare rust of de openbare veiligheid ernstig in gevaar brengt.

De bedoeling van een dergelijke aanhouding is een einde te maken aan een verstoring van de openbare orde of deze te voorkomen. Een persoon die een misdrijf pleegt dat de openbare rust of de openbare veiligheid ernstig in gevaar brengt, doen ophouden, is immers een maatregel van bestuurlijke politie. In dat

geval is het van belang om de situatie die voortvloeit uit het plegen van dit misdrijf en voor de maatschappij gevaarlijk of schadelijk is, te doen ophouden.

Om een dergelijk misdrijf te doen ophouden, kan, afgezien van elke latere vrijheidsbeneming of gerechtelijke aanhouding, het nodig zijn om zijn toevlucht te zoeken tot dwangmaatregelen zoals de aanhouding van bestuurlijke politie. De duur van de bestuurlijke aanhouding is dan gebonden aan de eisen van de openbare ordehandhaving.

Wanneer de handhaving van de openbare orde ernstig in gevaar is, moet deze bij voorrang worden hersteld. De precieze identificatie van de daders van de misdrijven en de gerechtelijke opdrachten die verband houden met het misdrijf zullen dus moeten worden uitgesteld. Bovendien is het op die manier mogelijk, in voorkomend geval door middel van de bestuurlijke aanhouding, een misdrijf te doen ophouden dat de openbare orde bedreigt maar dat niet onmiddellijk een gerechtelijke aanhouding zou hebben toegestaan of gerechtvaardigd. Zo zal een persoon die zich in staat van dronkenschap bevindt op de openbare weg van de stadskern bestuurlijk worden aangehouden om redenen gebonden aan zijn dronkenschap en aan de veiligheid, zonder dat dit noodzakelijkerwijs achteraf een gerechtelijke vervolging met zich brengt.

De politiediensten mogen echter hun plichten en bevoegdheden van gerechtelijke politie niet uit het oog verliezen, meer bepaald de termijnen voorgeschreven door de wet betreffende de voorlopige hechtenis. De vrijheidsbenemingen verricht op basis van artikel 31 van de wet op het politieambt geschieden onder de verantwoordelijkheid en het toezicht van de overheden en officieren van gerechtelijke politie, en in toepassing van de artikelen 32, 33 en 35, maar ook, in mindere mate, van de artikelen 36 en 37 van de wet op het politieambt.

(2) Identiteitscontrole

Artikel 34 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt stelt dat:

“§ 1. De politieambtenaren controleren de identiteit van ieder persoon wiens vrijheid wordt benomen of die een misdrijf heeft gepleegd.

Zij kunnen eveneens de identiteit controleren van ieder persoon indien zij, op grond van zijn gedragingen, materiële aanwijzingen of omstandigheden van tijd of plaats redelijke gronden hebben om te denken dat hij wordt opgespoord,

dat hij heeft gepoogd of zich voorbereidt om een misdrijf te plegen of dat hij de openbare orde zou kunnen verstoren of heeft verstoord.

§ 2. Overeenkomstig de richtlijnen en onder de verantwoordelijkheid van een officier van bestuurlijke politie, kunnen de politieambtenaren eveneens de identiteit controleren van ieder persoon die een plaats wenst te betreden die het voorwerp is van een bedreiging in de zin van artikel 28, § 1, 3° en 4°.

§ 3. Teneinde de openbare veiligheid te handhaven of de naleving te verzekeren van de wettelijke bepalingen met betrekking tot de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, kunnen de overheden van bestuurlijke politie, binnen de perken van hun bevoegdheden, identiteitscontroles voorschrijven, uit te voeren door de politiediensten in de omstandigheden die deze overheden bepalen.

§ 4. De identiteitsstukken die aan de politieambtenaar overhandigd worden, mogen slechts ingehouden worden gedurende de voor de verificatie van de identiteit noodzakelijke tijd en moeten daarna onmiddellijk aan de betrokkene worden teruggegeven.

Indien de persoon waarvan sprake in voorgaande paragrafen weigert of in de onmogelijkheid verkeert het bewijs te leveren van zijn identiteit, alsook indien zijn identiteit twijfelachtig is, mag hij worden opgehouden gedurende de voor de verificatie van zijn identiteit noodzakelijke tijd.

De mogelijkheid moet hem worden geboden zijn identiteit te bewijzen op eender welke wijze.

In geen geval mag de betrokkene te dien einde langer dan twaalf uur worden opgehouden.

Indien de vrijheid van de betrokkene wordt benomen met het oog op de verificatie van zijn identiteit, maakt de politieambtenaar die deze verrichting doet daarvan melding in het register bedoeld in artikel 33, derde lid”.

Om over te gaan tot een identiteitscontrole kan elke politieambtenaar een persoon die weigert of in de onmogelijkheid verkeert om het bewijs te leveren van zijn identiteit, ophouden¹¹⁶. Dit principe geldt tevens wanneer de identiteit twijfelachtig is. De ophouding van de persoon is slechts gerechtvaardigd gedurende de voor de verificatie van zijn identiteit strikt noodzakelijke tijd.

¹¹⁶ Zie *a contrario* de bevoegdheden van de controleurs van de NMBS (artikel 103 van de wet van 3 mei 1999 tot regeling van de bevoegdheidsverdeling ingevolge de integratie van de zeevaartpolitie, de luchtvaartpolitie en de spoorwegpolitie in de federale politie) of van de agenten in het kader van de privé-beveiliging (programmawet van 27 december 2004, *B.S.* van 31 december 2004).

Tijdens deze ophouding is de persoon niet aangehouden en kan hij bijgevolg niet het voorwerp zijn van een opsluiting als dusdanig. Deze persoon systematisch in een *amigo*, een veiligheidskamer of een lokaal voor voorlopige hechtenis plaatsen zou een daad van willekeur kunnen inhouden. Vandaar de vrij duidelijke bewoording in artikel 34: *“de mogelijkheid moet hem worden geboden zijn identiteit te bewijzen op eender welke wijze”*.

Een ministeriële omzendbrief bevestigt deze stelling: *“De gecontroleerde persoon kan verzocht worden de politieambtenaren naar het politiebureau te volgen en er onder bewaking te wachten tot zijn identiteit voldoende bewezen is. Het ophouden van de gecontroleerde persoon, desgevallend na een veiligheidsfouillering, impliceert in principe geen aanwending van dwang noch opsluiting in een cel. Het ophouden van een persoon kan echter tot vrijheidsbeneming en opsluiting leiden zodra het aanwenden van dwang nodig is voor de identiteitscontrole”*¹¹⁷.

Zodra er in dergelijke gevallen dwang moet worden aangewend, onder andere door het gebruik van handboeien of de opsluiting in een cel, wordt de ophouding een aanhouding van bestuurlijke politie. De opgehouden persoon wordt onder toezicht geplaatst gedurende de ganse periode van de ophouding.

Wij merken hier op dat systematische identiteitscontroles slechts mogelijk zijn in de door de wet voorziene gevallen. Niettemin behouden de politiediensten een zekere beoordelingsvrijheid. De wet op het politieambt somt een reeks objectieve criteria op die niettemin geen risico inhouden voor de veiligheid. In voorkomend geval dient de fundamentele regel te worden toegepast die het concept van de bestuurlijke politie regelt en volgens dewelke elke maatregel van deze aard zich moet steunen op het evenwicht tussen de bescherming van de vrijheden en de invoering van regels die deze vrijheid beperken teneinde de veiligheid van alle personen alsook het algemeen belang te waarborgen¹¹⁸.

De politie heeft bijgevolg niet het recht een willekeurige identiteitscontrole uit te voeren, ook niet op basis van uiterlijke tekenen: de identiteitscontrole moet steunen op concrete omstandigheden, zoals het feit dat iemand 's nachts uren-

¹¹⁷ Omzendbrief van 2 februari 1993 met betrekking tot de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt (*B.S.* van 20 maart 1993), punt 6.3.3. betreffende de identiteitscontrole.

¹¹⁸ NUYTS, Ch., Sleutelwoord “Identiteitscontrole” in *Postal Memorialis Lexicon Strafrecht, Strafvordering en bijzondere wetten*, Kluwer Editoriaal, geciteerd in *Vigiles*, nr. 4, oktober 1998, p. 37.

lang de etalage van dezelfde juwelier in de gaten houdt, of het feit dat er in een bepaalde wijk 's nachts heel wat inbraken worden gepleegd¹¹⁹.

(3) Openbare dronkenschap

Bij gebrek aan wettelijke definitie, omschrijft de rechtspraak de staat van dronkenschap: *“Een dronken persoon is een persoon die dusdanig onder invloed is van drank dat hij niet meer de aanboudende beheersing over zijn daden bezit, zonder noodzakelijk de bewustheid ervan te hebben verloren”*¹²⁰.

Quid in geval van alcoholintoxicatie en dronkenschap van een bestuurder?

Er moet een zeer duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen de alcoholintoxicatie van een bestuurder en zijn staat van dronkenschap. *“Het artikel 60 van de wet betreffende de politie over het wegverkeer voorziet uitdrukkelijk in de gecumuleerde toepassing met artikel 1 §2 van de besluitwet van 14 november 1939.*

Indien een bestuurder immers door de politie of rijkswacht wordt geïnterpelleerd terwijl hij dronken achter het stuur zit, kan hij worden vervolgd op grond van beide wetgevingen en kan hij meer bepaald gedurende maximum twaalf uur in het gemeentelijk huis van bewaring worden geplaatst.

Indien een bestuurder daarentegen in staat van alcoholintoxicatie is, zonder daarom dronken te zijn, kan hij niet worden vervolgd op grond van de besluitwet betreffende beteugeling van de openbare dronkenschap.

Indien alleen de alcoholintoxicatie ten laste van de betrokkene kan worden gelegd, zal hij, buiten de eventuele strafrechtelijke sancties, voor een termijn van 6 uur worden ontzet uit zijn recht om een voertuig te besturen; deze termijn kan worden verlengd indien de ademtest na het verstrijken van deze termijn nog positief is.

*De “bewaking” waarvan de bestuurder tijdens de periode het voorwerp is, kan niet worden verward met een maatregel van opsluiting. De betrokkene wordt bijvoorbeeld in de wachtzaal van de politiepost geplaatst, die hij overigens mag verlaten indien hij dat vraagt en zijn autosleutels achterlaat; in dit geval moet hij zich na het verstrijken van de termijn van 6 uur opnieuw aanbieden”*¹²¹.

¹¹⁹ *Parl. St.*, Kamer, nr. 1637/12, 1990-91, p. 109.

¹²⁰ Hof van Cassatie, 16 februari 1971, Pas. 1971, I, p. 552.

¹²¹ DE WOLF, V., *L'arrestation administrative*, Série Prolegomena, p. 52-53.

Er is, in dit laatste geval, dus geen sprake van alcoholintoxicatie van een bestuurder noch van opsluiting van deze laatste behalve wanneer zijn gerechtelijke aanhouding werd voorgeschreven door het parket, bijvoorbeeld ingevolge zijn rechtstreekse betrokkenheid bij een verkeersongeval met de dood of onvrijwillige slagen en verwondingen tot gevolg.

Sommigen, waaronder een aantal magistraten van het openbaar ministerie, redeneren vandaag nog als volgt: de wet op het politieambt heeft geen gewag gemaakt van een persoon in staat van dronkenschap, reden waarom de besluitwet van 14 november 1939 betreffende de beteugeling van de dronkenschap niet werd opgeheven en moet worden beschouwd buiten elke andere context. Toch is deze besluitwet een voornamelijk repressieve tekst omdat hij straffen voorziet en in herinnering brengt dat de ambtenaren die bevoegd zijn om te verbaliseren, onder het gezag van de procureur des Konings vallen. Bijgevolg menen zij dat, wanneer een politieambtenaar een persoon in staat van dronkenschap interpelleert en overgaat tot zijn vrijheidsbeneming, hij vooreerst handelt in zijn hoedanigheid van agent of officier van gerechtelijke politie onder het gezag van de procureur des Konings.

Nog steeds volgens hen zou de besluitwet betreffende de dronkenschap dus een bijzondere wet zijn die niet thuishoort binnen de context beschreven in artikel 31 van de wet op het politieambt. Bijgevolg zouden alle bepalingen vervat in de besluitwet (de bevoegdheid van de politieambtenaren) voortbestaan zowel wat de aanhoudingsmacht betreft, als wat de opsluiting in het gemeentelijk huis van bewaring of in de veiligheidskamer betreft.

Niettemin dient opgemerkt dat, bij de parlementaire voorbereiding van de wet op het politieambt¹²², bij wijze van voorbeeld, wordt verwezen naar de wetten van bijzondere politie en naar de besluitwet van 14 november 1939. Net als de overige teksten (vreemdelingenwet bijvoorbeeld), voorziet deze bijzondere wettelijke bepaling in de mogelijkheid voor de agenten van de openbare macht om vrijheidsbenemende maatregelen te treffen. Deze vrijheidsbenemende maatregelen zijn geen gerechtelijke aanhoudingen.

Niettemin staande de dragers van de openbare macht al hun bevoegdheden behouden inzake de vaststelling van misdrijven inzake openbare dronkenschap,

¹²² Zie o.a. de parlementaire voorbereiding van het wetsontwerp op het politieambt, St. 1637/I – 90/91, p. 55.

is de bewarende maatregel die erin bestaat een dronkeman die wanorde, schandaal, of voor een ander of voor hem zelf gevaar veroorzaakt¹²³, op te sluiten, wel degelijk een aanhouding van bestuurlijke politie en is de kennisgeving aan een magistraat, in principe, niet vereist. In elk geval lijkt het ons evident dat deze aanhouding wordt gesuperviseerd door een officier van bestuurlijke politie, zoals voorgeschreven door artikel 33 van de wet op het politieambt.

Moet er nog worden aan herinnerd dat de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt een wetgevende tekst is volgend op de besluitwet betreffende de be- teugeling van de dronkenschap en dat daarenboven, in de normenhiërarchie, deze wet prevaleert op een besluitwet? Voorts regelt de wet op het politieambt het gedrag van de politieambtenaren in de uitoefening van hun opdrachten en dus, wat de bevoegdheden toegekend aan de agenten van bestuurlijke politie of van gerechtelijke politie voorzien door een vorige tekst ook zijn, dringt, ons inziens, de toepassing van de regels bepaald door de wet op het politieambt zich op¹²⁴.

Volgens dezelfde aanhangers van de *supra* beoogde benadering, kan enkel een officier van gerechtelijke politie, in geval van op heterdaad ontdekt wanbedrijf, overgaan tot deze aanhouding, maar hij moet hiervan onverwijld de procureur des Konings op de hoogte brengen. Iemand kan slechts onder aanhoudings- mandaat worden geplaatst wanneer op het wanbedrijf een gevangenisstraf van een jaar of een strengere straf staat. Maar deze procedure voorzien door de wet betreffende de voorlopige hechtenis is slechts van toepassing op misdaden en wanbedrijven.

In ieder geval is de openbare dronkenschap die niet gepaard gaat met bijzondere omstandigheden slechts een overtreding. De bepalingen van de wet betreffende de voorlopige hechtenis zijn hierop dus niet van toepassing.

Aangezien de opsluiting voorzien in het tweede lid van artikel 1 van de besluit- wet van 1939 geen gerechtelijke aanhouding is, maar een bewarende maatregel of een aanhouding van bestuurlijke politie, dient degene die tot deze maatregel

¹²³ Artikel 1, § 2 van de besluitwet van 1939.

¹²⁴ Zie ook BOURDOUX, Gil. L., e.a., *De wet op het politieambt*, o.c., p. 421-449 en BOURDOUX, Gil. L., e.a., *La loi sur la fonction de police*, o.c., meer in het bijzonder p. 279 e.v. en BOURDOUX, Gil. L. en DE VALKENEER, Chr., *De arrestatie en de vrijheidsberoving*, o.c., p. 49-106.

is overgegaan de normen na te leven die in het algemeen werden vastgelegd voor dit soort aanhouding, met name in artikel 33 van de wet op het politieambt. Wanneer een officier van bestuurlijke politie een persoon aanhoudt die in duidelijke staat van dronkenschap verkeert en hem laat opsluiten (voor een duur van ten minste twee uur en ten hoogste twaalf uur), dient hij dus het parket niet in te lichten, behoudens echt uitzonderlijke omstandigheden.

(4) Modaliteiten van vrijheidsbeneming

Het uur van de aanhouding is het uur waarop de persoon werd beroofd van zijn vrijheid van komen en gaan. Om de maximale duur van de opsluiting te bepalen, wordt beschouwd dat de vrijheidsbeneming begint te lopen vanaf het ogenblik dat de politie aan de betrokkene het recht om te gaan, om naar goeddunken te gaan en te komen, ontzegt¹²⁵.

Een aanhouding van bestuurlijke politie mag niet langer duren dan de termijn vereist door de omstandigheden die haar rechtvaardigen en mag in geen geval twaalf uur te boven gaan¹²⁶.

Niettemin heeft de wetgever, in geval van openbare dronkenschap, een vrijheidsbeneming van *ten minste* twee uur voorzien¹²⁷.

De bevoegde overheid van bestuurlijke politie wordt ingelicht over elke aanhouding. Het opnieuw in vrijheid stellen van een aangehouden persoon gebeurt dus, in principe, overeenkomstig de algemene of specifieke richtlijnen van deze overheid.

Voor de personen die bestuurlijk zijn aangehouden in het kader van de handhaving en het herstel van de openbare orde komt het de politiediensten toe om, na voorafgaand contact met de bevoegde overheid van bestuurlijke politie, deze personen vrij te laten zodra de omstandigheden hun aanhouding niet meer rechtvaardigen. Indien de operationele situatie dit toelaat, kan een selectieve vrijlating, gespreid in de tijd, worden overwogen.

¹²⁵ Hof van Cassatie, arrest nr. 9446 van 30 oktober 1991.

¹²⁶ Artikel 31 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt.

¹²⁷ Artikel 1 van de besluitwet betreffende de betuiging van de dronkenschap.

In geval van samenloop van een gerechtelijke aanhouding met een bestuurlijke aanhouding mag de vrijheidsbeneming niet langer dan vierentwintig uur duren¹²⁸.

Artikel 32 van de wet op het politieambt betreft de hypothesen waarin een geheel van gelijksoortige feiten of omstandigheden de basis vormen van de bestuurlijke aanhouding en de gerechtelijke aanhouding van een persoon en waarin de gerechtelijke aanhouding, op basis van deze elementen, volgt op de bestuurlijke aanhouding (bijvoorbeeld herrieschoppers die aanzienlijke beschadigingen hebben aangebracht en worden geïdentificeerd onder de bestuurlijk aangehouden personen).

Artikel 32 van de wet op het politieambt heeft dus geen betrekking op de hypothesen waarin:

- (1) een misdaad of een wanbedrijf wordt gepleegd tijdens een bestuurlijke aanhouding;
- (2) politieambtenaren een ander misdrijf ontdekken in de loop van de bestuurlijke aanhouding;
- (3) de aangehouden persoon wordt opgespoord voor gerechtelijke doeleinden; vandaar het belang om zo snel mogelijk de bestuurlijk aangehouden personen te identificeren;
- (4) de afloop van een gerechtelijke aanhouding niet noodzakelijkerwijs een einde maakt aan zijn bestuurlijke aanhouding.

Met betrekking tot de formaliteiten in geval van bestuurlijke aanhouding¹²⁹, stelt artikel 33 van de wet op het politieambt: *“De agent van bestuurlijke politie die een bestuurlijke aanhouding verricht, verwittigt hiervan zo spoedig mogelijk de officier van bestuurlijke politie onder wiens gezag hij ressorteert.*

De officier van bestuurlijke politie die een bestuurlijke aanhouding verricht of handhaaft, doet die aanhouding registreren en brengt hiervan zo spoedig mogelijk de burgemeester (van de betrokken gemeente) of, in voorkomend geval, de speciaal bevoegde bestuurlijke politieoverheid op de hoogte.

In elk geval worden het uur en de duur van de bestuurlijke aanhouding in een daartoe speciaal bijgehouden register ingeschreven.

¹²⁸ Artikel 32 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt.

¹²⁹ BOURDOUX, Gil. L. en DE VALKENEER, Chr., o.c., p. 265.

Dit register wordt door de aangehouden persoon bij diens aankomst en vertrek getekend. Van de weigering of de onmogelijkheid te tekenen wordt, met vermelding van de gronden ervan, verslag opgemaakt”.

Er dient hier nog melding gemaakt van de verplichting, die voortvloeit uit artikel 5.2. van het Europees Verdrag voor de Mensenrechten, om de aangehouden persoon zo spoedig mogelijk en in een taal die hij begrijpt, in te lichten over de redenen van zijn aanhouding.

Artikel 31, 4de lid van de wet op het politieambt voorziet tevens in de verwittiging van een vertrouwenspersoon: *“Elke persoon die het voorwerp uitmaakt van een bestuurlijke aanhouding mag vragen dat een persoon waarin hij vertrouwen heeft, hiervan verwittigd wordt”.*

De verwittiging zal gebeuren door de politieambtenaren en niet door de persoon zelf. Dit recht is evenwel niet erkend in het kader van de andere hypothesen van vrijheidsbeneming voorzien door de wet.

Tot slot zijn de artikelen 147¹³⁰, 155¹³¹ en 156¹³² van het Strafwetboek betreffende de wederrechtelijke vrijheidsberoving zowel van toepassing op de bestuurlijke aanhoudingen als op de gerechtelijke aanhoudingen.

¹³⁰ Artikel 147 van het Strafwetboek: *“Ieder openbaar officier of ambtenaar, ieder drager of agent van het openbaar gezag of van de openbare macht, die wederrechtelijk en willekeurig een of meer personen aanhoudt of doet aanhouden, gevangen houdt of doet houden, wordt gestraft met gevangenisstraf van drie maanden tot twee jaar. De gevangenisstraf is zes maanden tot drie jaar, indien de wederrechtelijke en willekeurige vrijheidsberoving langer dan tien dagen duurt.*

Duurt zij langer dan een maand, dan wordt de schuldige veroordeeld tot gevangenisstraf van een jaar tot vijf jaar.

Hij wordt bovendien gestraft met geldboete van vijftig frank tot duizend frank en kan worden veroordeeld tot ontzetting van de rechten, genoemd in artikel 31, 1°, 2° en 3”.

¹³¹ Artikel 155 van het Strafwetboek: *“Openbare officieren of ambtenaren die met de administratieve of de gerechtelijke politie belast zijn en die, bevoegd zijnde om een te hunner kennis gebrachte wederrechtelijke vrijheidsberoving te doen ophouden, nalaten of weigeren zulks te doen, worden gestraft met gevangenisstraf van een maand tot een jaar”.*

¹³² Artikel 156 van het Strafwetboek: *“Openbare officieren of ambtenaren die met de administratieve of de gerechtelijke politie belast zijn en die, niet bevoegd zijnde om een wederrechtelijke vrijheidsberoving te doen ophouden, nalaten of weigeren de te hunner kennis gebrachte wederrechtelijke vrijheidsberoving vast te stellen en bij de bevoegde overheid aan te geven, worden gestraft met gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden”.*

3.2 Gebruik van handboeien

Het gebruik van handboeien is heden nog steeds niet specifiek gereguleerd. Artikel 37 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt bepaalt niettemin dat “[...] elke politieambtenaar, rekening houdend met de risico’s die zulks meebrengt, geweld kan gebruiken om een wettig doel na te streven dat niet op een andere wijze kan worden bereikt. Elk gebruik van geweld moet redelijk zijn en in verhouding tot het nagestreefde doel [...]”.

Toen de minister van Binnenlandse Zaken hierover werd geïnterpelleerd, antwoordde hij meermaals dat een evenwicht moet worden bewaard tussen twee principes. Enerzijds kan men niet ontkennen dat het gebruik van handboeien bij aangehouden personen aangewezen is om de fysieke integriteit te beschermen van de politieambtenaar die met de aanhouding is belast en van de politieambtenaren die hem begeleiden, alsook om te voorkomen dat de aangehouden persoon zou ontsnappen. Voorts moet men omzichtig te werk gaan met betrekking tot het vermoeden van onschuld en de eerbied voor het individu, en dit vereist een zekere discretie. De minister verwijst naar artikel 35 van de wet op het politieambt, dat bepaalt dat aangehouden personen niet mogen worden blootgesteld aan de nieuwsgierigheid van het publiek of aan de pers¹³³.

Met betrekking tot minderjarigen hebben de gerechtelijke overheden¹³⁴ in het verleden niettemin diverse richtlijnen opgesteld ten behoeve van de politiediensten. In het algemeen was het volgens deze richtlijnen verboden minderjarigen te boeien, behalve in bepaalde gevallen en voor zover de magistraat daarmee akkoord ging.

¹³³ Kamer van Volksvertegenwoordigers, Commissie Binnenlandse Zaken, beknopt verslag, COM 718, 17 april 2002, interpellatie nr. 1200 van dhr. PINXTEN Karel. Zie ook BOURDOUX, Gil. L., *De wet op het politieambt*, o.c., p. 334-344.

¹³⁴ Zie met name de omzendbrief van 1 september 1966 van het parket van Luik – CD 42: “[...] Het gebruik van de handboeien is alleen toegelaten indien de procureur des Konings dit schriftelijk heeft toegestaan. Indien, bij gebrek aan schriftelijke toestemming, de noodzaak beveelt dat deze bewaarmaatregel wordt gebruikt jegens een moeilijke minderjarige, moet een verslag worden gericht aan de gerechtelijke overheid die de overbrenging heeft gevraagd”.

Eind 2001 vaardigde de minister van Justitie een dwingende richtlijn uit met nieuwe bepalingen¹³⁵. In punt 3.3.2. van deze omzendbrief betreffende het plaatsen van handboeien bij minderjarigen lezen we: *“In principe worden minderjarigen niet in de boeien geslagen. Indien men echter moeilijkheden verwacht (ontsnapping, agressiviteit, enz.), mogen de politiediensten minderjarigen de boeien aanleggen. De vermoedens van moeilijkheden moeten steunen op tastbare elementen; het is verboden minderjarigen stelselmatig de boeien aan te leggen. Wanneer bij een minderjarige de boeien worden aangelegd, wordt een rapport opgesteld voor het parket”*.

Het lijkt geen twijfel dat de situatie terzake verdient te worden geactualiseerd.

3.3 Aanhouding, een buitengewone maatregel

Een aanhouding is een buitengewone maatregel waartoe de officier van politie pas in laatste instantie zijn toevlucht mag nemen. Een officier van gerechtelijke politie zal steeds overgaan tot een gerechtelijke aanhouding kort nadat de betrokkene van zijn vrijheid werd beroofd. Hij moet contact opnemen met de magistraat met wachtdienst zodra hij beschikt over de gegevens die de magistraat nodig heeft om de aanhouding te bevestigen. Tot een aanhouding van bestuurlijke politie wordt overgegaan op bevel van een officier van bestuurlijke politie. In beide gevallen draagt de officier de verantwoordelijkheid.

Al te vaak nog worden aanhoudingen verricht zonder dat daarvoor een wettige reden bestaat (weigering om zijn identiteitskaart te tonen, smaad aan politieambtenaren, vermeende verstoring van de openbare orde) en ten koste van de absolute noodzaak dat het ingrijpend karakter van de aanhouding echt in verhouding staat tot het gepleegde feit of de wanorde.

¹³⁵ Richtlijn van de minister van Justitie van 13 december 2001 MFO-1, met als titel “Dwingende richtlijn betreffende de politie van de hoven en rechtbanken, de overbrenging van gevangenen en het handhaven van de orde en de veiligheid in de gevangnissen in geval van oproer of onlusten”.

3.4 Lichaamsfouillering vóór opsluiting in de cel¹³⁶

Artikel 28 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt bevat de specifieke regeling voor de fouillering door politieambtenaren. Sommige auteurs onderscheiden hierbij drie soorten van fouilleringen, waarschijnlijk als gevolg van de in de WPA gehanteerde terminologie, namelijk de veiligheidsfouillering, de fouillering voor opsluiting in de cel (of onderzoek op het lichaam) en de gerechtelijke fouillering.

De fouillering vóór opsluiting in de cel is een bijzondere vorm van bestuurlijke of veiligheidsfouillering. Dit is een preventieve fouillering, om te vermijden dat de opgeslotene voorwerpen zou meenemen in de cel die een gevaar voor zichzelf, politieambtenaren of derden zouden kunnen betekenen. Daarom noemt men dit ook wel een bijzondere vorm van bestuurlijke fouillering of veiligheidsfouillering. In dat opzicht doet het er weinig toe of iemand in de cel is geplaatst in het kader van een bestuurlijke dan wel een gerechtelijke aanhouding. In sommige gevallen kan aan de betrokkene worden gevraagd zich helemaal uit te kleden, maar dat moet steeds de uitzondering zijn en mag alleen indien, gelet op de omstandigheden, men kan vermoeden dat de persoon gevaarlijke voorwerpen op zich draagt die niet kunnen worden gevonden bij een oppervlakkige zoeking¹³⁷. Een fouillering voor opsluiting in de cel mag in geen geval uitmonden in een onderzoek aan het lichaam, zoals nogal eng geïnterpreteerd door het Hof van Cassatie.

Volgens artikel 28 § 3 WPA moeten fouilleringen voor opsluiting in de cel verplicht worden uitgevoerd door een politieambtenaar of door 'een andere persoon' van hetzelfde geslacht, wat in de praktijk doorgaans het geval blijkt te zijn.

Ondanks het streven naar duidelijkheid van de wetgever duiken er in de praktijk veel problemen op. Dat blijkt meer bepaald uit de onderzoeken van het Vast

¹³⁶ Zie Activiteitenverslag 2003 van het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten, Parl. St., Kamer, 2003-2004, nr. 1267/001 en Senaat, 2003-2004, nr. 3-782/1, p. 62-66; Activiteitenverslag 2002 van het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten, Parl. St., Kamer, 2003-2004, nr. 0453/001 en Senaat, 2003-2004, nr. 3-320/1, p. 56-59; Activiteitenverslag 2001 van het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten, Parl. St., Kamer, 2001-2002, nr. 2041/001 en Senaat, 2001-2002, nr. 2-1277/1, Deel I, p. 79-83.

¹³⁷ Voor meer details, zie KEYAERTS, K., "Fouillering na tien jaar toepassing van de wet op het politieambt, Kritische evaluatie in het licht van artikel 8 E.V.R.M." in *Vigiles*, 2004, p. 141-152.

Comité P, die aantonen dat het aantal klachten omtrent niet-toegestane fouilleringen jaar na jaar toeneemt.

In een tussentijds verslag van het jaar 2003 over fouilleringen en bestuurlijke aanhoudingen, meldt het Vast Comité P dat er wat fouilleringen betreft problemen rijzen op verschillende vlakken. In de documenten vinden we niet altijd de reden terug waarom de politie is overgegaan tot een fouillering. Vaak vermeldt men enkel het resultaat van de fouillering en niet de aanleiding daartoe. Als er een document bestaat, is de uitleg vaak onvolledig of incoherent. De complexiteit van de wet is in de praktijk ook een bron van problemen. De juridische nuances lijken slecht gekend te zijn door de politieambtenaren. Dit is voornamelijk te wijten aan een gebrek aan duidelijkheid tijdens de politieopleidingen. Bijgevolg zouden de opleidingen niet moeten beperkt blijven tot de loutere lezing van de tekst van artikel 28 WPA, maar zouden de situaties waarin de fouillering en het gebruik van geweld in het algemeen nodig kunnen zijn, concreet moeten worden uitgelegd, net als de manier waarop de fouillering moet worden verricht en het geweld moet worden aangewend.

De fouillering van een aangehouden persoon moet naargelang van het geval plaatsvinden overeenkomstig de instructies van een officier van gerechtelijke of van bestuurlijke politie.

Sommige fouilleringen blijven problemen veroorzaken en men kan zich terecht afvragen of het relevant en wettelijk is dat sommige personen zich stelselmatig moeten uitkleden vóór ze in een cel worden opgesloten. Dit delicate probleem zal het voorwerp zijn van een rapport met specifieke aanbevelingen in een breder kader dan dat van deze analyse.

De bezittingen die aan de betrokkene worden ontnomen, moeten zorgvuldig worden geïnventariseerd in een register en de aangehouden persoon moet zijn handtekening met de vermelding 'voor akkoord' naast deze lijst aanbrengen. Indien de aangehouden persoon deze lijst niet tekent, is een schriftelijke verklaring van de politieambtenaar of politieofficier vereist. Op het einde van de opsluiting krijgt de vrijgelaten persoon zijn bezittingen terug en moet hij daarvoor tekenen in het register. Zijn weigering om te tekenen moet door een vermelding in het register worden toegelicht.

Al te vaak zijn bepaalde rubrieken in de registers onvolledig, wat later tot geschillen kan leiden (de opgesloten persoon kan een voorwerp vorderen waarvan hij beweert dat hij het bij zich had vóór hij werd opgesloten).

3.5 Toestand van de aangehouden persoon

Indien de toestand waarin de betrokkene verkeert zulks vereist, moet hij onmiddellijk naar een ziekenhuis worden gebracht of moet een geneesheer worden opgeroepen die hem de nodige zorgen kan toedienen. Er moet rekening worden gehouden met de mening van de geneesheer betreffende het in de cel plaatsen of houden van de betrokkene. Daartoe vraagt men aan de geneesheer een attest.

Indien de betrokkene de bijstand van een geneesheer vraagt, zonder dat de politieambtenaren deze interventie noodzakelijk achten, dan moet hij toch de kans krijgen zich te laten onderzoeken. Eventueel moet hij zelf de kosten van de interventie betalen. Een gedetailleerd medisch attest is vereist.

3.6 Rechten van de aangehouden persoon

Wij menen dat een persoon die opgesloten wordt, tot op zekere hoogte en indien mogelijk, kennis moet krijgen van zijn rechten. Het kan volstaan hem een formulier voor te lezen waarin zijn rechten zijn beschreven. Het vervullen van deze formaliteit moet in een rapport of proces-verbaal worden opgetekend.

De Rec(2001)10 verduidelijkt tevens dat *“De politie dient, voor zover mogelijk is overeenkomstig de nationale wetgeving, personen die van hun vrijheid zijn beroofd snel te informeren omtrent de reden van hun vrijheidsberoving en elke beschuldiging die tegen hen wordt ingebracht. Ook dient de politie personen die van hun vrijheid zijn beroofd onverwijld in te lichten over de procedure die in hun geval van toepassing is”*¹³⁸.

Artikel 5.2. van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens bepaalt bovendien dat: *“Iedere gearresteerde moet onverwijld en in een taal, welke bij ver-*

¹³⁸ Artikel 55 Rec(2001)10.

staat, op de hoogte worden gebracht van de redenen van zijn arrestatie en van alle beschuldigingen welke tegen hem zijn ingebracht”.

Deze bepaling werd trouwens verduidelijkt door een verklaring van het CPT, opgetekend in zijn tweede algemeen verslag (1992), volgens dewelke *“onder politiebewaking geplaatste personen formeel moeten worden ingelicht over al hun rechten”*. De bepaling stelt verder dat de van hun vrijheid beroofde personen moeten worden ingelicht over de procedure die op hen van toepassing is¹³⁹.

3.7 Bijhouden van een aanhoudingsregister

De Rec(2001)10 voorziet dat *“de inbewaringstelling van elke gedetineerde systematisch dient te worden opgetekend in een register”*¹⁴⁰.

Krachtens artikel 33 van de wet op het politieambt moet alleen voor de bestuurlijke aanhoudingen een register worden bijgehouden. Men kan zich terecht afvragen waarom.

In dit verband meent het CPT dat de fundamentele waarborgen die aan de personen in hechtenis worden toegekend, zouden worden versterkt door het bijhouden van een uniek en volledig opsluitingsdossier dat moet worden geopend voor elke betrokkene; in het dossier moeten alle aspecten betreffende de opsluiting en alle maatregelen die tijdens de periode van opsluiting worden genomen, worden genoteerd: tijdstip en reden(en) van de aanhouding; tijdstip van kennisgeving van de rechten; sporen van verwondingen, tekenen van mentale stoornissen enzovoort; tijdstip waarop contact werd opgenomen met een verwant, een advocaat, een geneesheer, een consulaire vertegenwoordiger en/of tijdstip waarop een van hen de opgeslotene heeft bezocht; tijdstip van de maaltijden; periode(s) van ondervraging; tijdstip van terbeschikkingstelling van de bevoegde magistraat, van invrijheidstelling, enzovoort. Voor verschillende zaken (bv. in beslag genomen persoonlijke bezittingen, het feit kennis te hebben gekregen van zijn rechten, ze te doen gelden of eraan verzaken ze te doen gelden) moet de handtekening van de opgeslotene vereist zijn en moet het ontbre-

¹³⁹ De zin *“voor zover mogelijk is overeenkomstig de nationale wetgeving”* is gebruikt om rekening te houden met het feit dat deze informatie soms wordt verstrekt door andere overheden dan de politie, bijvoorbeeld door het openbaar ministerie.

¹⁴⁰ Artikel 54 Rec(2001)10.

ken van zijn handtekening zo nodig behoorlijk worden gemotiveerd. De advocaat van de opgeslotene zou dit dossier moeten kunnen raadplegen.

Na afloop van zijn bezoeken, zowel in 1993 als in 1997, beval het CPT de Belgische overheid dus aan de mogelijkheid te onderzoeken om een dergelijk individueel opsluitingsdossier in gebruik te nemen.

Op te merken valt dat na identiteitscontroles waarbij dwang moest worden gebruikt slechts weinig personen in de aanhoudingsregisters worden ingeschreven (zoals voorgeschreven door het laatste lid van artikel 34 van de wet op het politieambt). Uit de door de Dienst Enquêtes gevoerde onderzoeken blijkt echter dat na identiteitscontroles vaak tot aanhoudingen wordt overgegaan. Het is waar dat de personen die worden gevat en naar het politiebureau worden overgebracht in dergelijke gevallen meestal in het lokaal van voorlopige hechtenis worden geplaatst en niet in een cel. Dit is nog maar eens een blijk van de verkeerde interpretatie van de begrippen 'vrijheidsberoving' en 'beperking van de vrijheid van komen en gaan'.

Het lijkt dus duidelijk dat heel wat politieambtenaren op het terrein nog niet goed vertrouwd zijn met de begrippen als 'controle', 'ophouden van personen' en 'vrijheidsberoving' bepaald in de wet op het politieambt.

Op grond van de analyse van de aanhoudingsregisters werden diverse zaken vastgesteld.

Zo verwonderde het ons dat nergens een eenvormig model van register wordt voorgeschreven. Dit heeft tot gevolg dat de politiediensten registers in alle formaten gebruiken of werken met losse bladen die ze in een map opbergen. In die registers worden zowel bestuurlijke als gerechtelijke aanhoudingen genoteerd, met of zonder onderscheid inzake openbare dronkenschap. Soms worden dronken personen stelselmatig gedurende 12 uur opgesloten, terwijl de besluitwet betreffende de beteugeling van de dronkenschap voorziet in een opsluiting van 2 tot 12 uur. Dit is dus in strijd met de bepalingen van de besluitwet en van de algemene norm die werd bepaald voor bestuurlijke aanhoudingen (met name "*de vereiste tijd*"¹⁴¹).

¹⁴¹ Artikel 31 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt. Zie ook BOURDOUX, Gil. L., DE RAEDT, E. e.a., *o.c.*, p. 282-283 en 288; DE VALKENEEER, Chr. en BOURDOUX, Gil. L., *o.c.*, p. 68-71; BOURDOUX, Gil. L. en DE VALKENEEER, Chr., *o.c.*, p. 254-258, 260 en 265-268.

De vermeldingen in de registers of op de losse bladen zijn handgeschreven en niet altijd even leesbaar, doordat ze nogal slordig worden neergeschreven. Vaak zijn doorhalingen zichtbaar en meestal ontbreekt het visum van de officier. Doorgaans komt de handtekening van de aangehouden persoon voor in de registers (maar niet altijd), tenzij dit niet mogelijk is of de betrokkene zelf weigert te tekenen. Zelden echter wordt het ontbreken van een handtekening toegelicht met een schriftelijke en ondertekende aantekening van een politieambtenaar.

Daarnaast zou een tweede register moeten worden bijgehouden voor de gerechtelijke aanhoudingen (in gerechtelijke zaken moet de aanhouding immers altijd met een proces-verbaal worden verantwoord). Het Vast Comité P is van mening dat het bijhouden van een tweede register voordelen biedt, zowel voor de verantwoording inzake de personen die in de politielokalen worden opgesloten als om een statistiek op te maken die *in fine* de overheden kan beïnvloeden bij het inrichten en verbeteren van opsluitingsplaatsen.

Het is noodzakelijk dat alle politiekorpsen van het land een identiek register van bestuurlijke aanhoudingen bijhouden. Rekening houdend met de diverse vermeldingen die voor elke opgeslotene moeten worden genoteerd, lijkt het aangewezen een eenvormig register te ontwerpen waarin voor elke opgeslotene een nieuw blad wordt gebruikt. Elke pagina in het register moet genummerd zijn. Het feit dat één blad slechts betrekking heeft op één persoon, komt de vertrouwelijkheid ten goede. Vandaag worden de gegevens betreffende de aangehouden personen immers allemaal na elkaar genoteerd in de aanhoudingsregisters. Aangezien elke aangehoudene wordt verzocht in het register te tekenen, kan hij gemakkelijk de gegevens lezen van de personen die voor of na hem werden aangehouden. De identiteit van de betrokkene, de datum en het tijdstip van opsluiting, de datum en het tijdstip van vrijlating moeten worden genoteerd. Er moet ook ruimte worden vrijgelaten voor het inventariseren van de bezittingen die hem worden ontnomen vóór hij wordt opgesloten, alsook voor zijn handtekening bij het afgeven en terugkrijgen van deze voorwerpen. Tekent de betrokkene niet, dan moet er op hetzelfde blad ruimte zijn met de redenen van zijn weigering in een rubriek 'proces-verbaal' die door de politieambtenaar moet worden getekend. Voorts heeft de politieambtenaar plaats nodig om te vermelden of de opgeslotene eten en drinken heeft gekregen dan wel alle voedsel heeft geweigerd.

Als bijlage IV bij dit verslag stellen we een model van formulier voor. Bij het opmaken daarvan hebben we rekening gehouden met de aanbevelingen van het CPT en de praktijkervaring terzake.

4. Tijdens de opsluiting¹⁴²

Al wie wordt ondergebracht in een lokaal ('lokaal van voorlopige hechtenis') waarvan de deur op slot wordt gedaan en die dit lokaal dus niet uit eigen beweging kan verlaten, moet worden beschouwd als zijnde beroofd van zijn vrijheid. Geen enkele andere interpretatie is mogelijk, wat sommige politieambtenaren daarvan ook mogen denken. Bijgevolg moeten de officieren van politie erop toezien dat alleen personen die volgens de wettelijke voorwaarden werden aangehouden in een dergelijk lokaal worden geplaatst.

Er moet regelmatig toezicht worden uitgeoefend op de aangehouden personen. Een camerabewakingsysteem biedt een extra waarborg, zowel voor de van hun vrijheid beroofde personen als voor de politieambtenaren. Hoewel artikel 3 van de wet van 8 december 1992¹⁴³ in dit verband een afwijking voorziet voor de politiediensten, wordt aanbevolen om de aangehouden personen door het afficheren van een bericht kennis te geven van het feit dat ze worden gefilmd. We wijzen er tevens op dat een aangifte bij de Commissie voor de persoonlijke levenssfeer vereist is¹⁴⁴. Dit gebeurt binnen de politiediensten slechts uitzonderlijk.

¹⁴² Zie ook Activiteitenverslag 2001 van het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten, Parl. St., Kamer, 2001-2002, nr. 2041/001 en Senaat, 2001-2002, nr. 2-1277/1, deel 3.

¹⁴³ B.S. van 8 maart 1993.

¹⁴⁴ Zie hierover een artikel van De Hert, P., "Jurisprudence – Commission de la protection de la vie privée – avis" over het advies 34/1999 van 13 december 1999 van de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer betreffende de verwerkingen van beelden, in het bijzonder verricht door middel van systemen van video-toezicht, tijdschrift *Vigiles*, 2/2002, Politeia, p. 61-69.

4.1 Folteren, andere wrede, onmenselijke of vernederende bestraffing of behandeling

Elke politieambtenaar die een aanhouding verricht of eraan deelneemt, moet zich correct gedragen jegens de aangehouden persoon en diens waardigheid, fundamentele rechten en plichten eerbiedigen. Een recente wet¹⁴⁵ bestraft in het bijzonder “*een openbaar officier of ambtenaar, drager of agent van de openbare macht die handelt naar aanleiding van de uitoefening van zijn bediening*” die een persoon onderwerpt aan foltering of aan een onmenselijke of vernederende behandeling.

4.2 Verstrekken van eten en drinken

Ongeacht de reden van de aanhouding moeten de politieambtenaren erop toezien dat opgesloten personen op de gewone etensuren voedsel en water krijgen. In dit opzicht zouden alle politiediensten heldere en duidelijke richtlijnen moeten krijgen. Artikel 52 van het voorontwerp van koninklijk besluit houdende vaststelling van de deontologische code van de politiediensten verduidelijkt dat de politieambtenaren: “*verlenen hen toegang tot de sanitaire voorzieningen en zorgen eveneens voor de bevoorrading in voedsel en drank, overeenkomstig de richtlijnen terzake*”.

Vandaag bestaan er nog te veel verschillen. Er bestaat wel een ministeriële omzendbrief¹⁴⁶ krachtens dewelke bepaalde sommen kunnen worden teruggevorderd van de overheid op vertoon van een kostenstaat voor elke maaltijd van de dag. Het kan dus niet dat politieambtenaren van de opgesloten persoon een bepaald bedrag afnemen om voor hem eten en drinken te gaan kopen. Ze mogen ook niet weigeren de betrokkene eten en drinken te geven onder het voor-

¹⁴⁵ Wet van 14 juni 2002 houdende overeenstemming van het Belgisch recht met het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing, aangenomen te New York op 10 december 1984 (B.S. van 14 augustus 2002). Deze wet vormt met name een aanvulling op boek II, titel VIII, hoofdstuk 1 van het Strafwetboek met een afdeling V die bestaat uit de artikelen 417*bis* tot 417*quinquies*.

¹⁴⁶ Nota van het Ministerie van Binnenlandse Zaken – PGK van 5 mei 1995 met referentie VIII/D/MO63/O/95/76849 – maaltijden verstrekt aan opgesloten personen, aangevuld door de ministeriële omzendbrief van 3 januari 2003 betreffende de bevoorrading van personen in arrest, met uitzondering van diegenen die het voorwerp uitmaken van een opsluiting in een strafinrichting.

wensel dat hij geen geld bij zich heeft. Erover waken dat opgeslotenen behoorlijk worden gevoed, is een humanitaire plicht en verplichting. Wij zijn van mening dat in sommige omstandigheden deze bedragen niettemin zouden kunnen worden teruggevorderd van de aangehouden persoon.

4.3 Oproepen van een arts¹⁴⁷

Het CPT beveelt aan om bepalingen op te stellen inzake het recht van de personen die door de ordediensten worden opgesloten om toegang te hebben tot een arts. Deze bepalingen moeten met name voorzien in de volgende zaken: (1) een opgesloten persoon moet het recht hebben zich te laten onderzoeken, indien hij dat wenst, door een arts die hij zelf kiest (in aanvulling op elk onderzoek door een arts die de ordediensten aanwijzen); (2) elk medisch onderzoek moet plaatsvinden buiten gehoorafstand en – behoudens andersluidend verzoek van de arts – buiten het gezichtsveld van de leden van de ordediensten; (3) de resultaten van elk onderzoek, alsook de relevante verklaringen die de opgeslotene aan de arts aflegt en de besluiten van de arts, moeten door deze laatste worden opgetekend en ter beschikking gesteld van de opgeslotene en van zijn advocaat.

Ambtshalve of op verzoek van de opgesloten persoon zou een arts moeten worden gevorderd. Artikel 52 van het voorontwerp van koninklijk besluit houdende vaststelling van de deontologische code van de politiediensten stelt van zijn kant dat: *“De politieambtenaren helpen de personen die onder hun toezicht staan en die klaarblijkelijk geneeskundige verzorging nodig hebben. Ze dienen onverwijld de eerste hulp toe of laten die toedienen in afwachting van medische verzorging door de daartoe gevorderde bevoegde diensten”*.

Sommige politiediensten (met name in het Brusselse Gewest en de zone Antwerpen) hebben akkoorden gesloten met ziekenhuizen en laten de aangehouden personen in bepaalde omstandigheden ambtshalve een medisch onderzoek ondergaan vóór ze worden opgesloten en de arts staat de opsluiting dan al dan niet toe. Dit medisch advies is vaak echter heel beknopt. Indien de betrokkene bijvoorbeeld verwondingen vertoont, worden die niet gedetailleerd beschreven maar neemt de arts er genoegen mee een attest in te vullen waarop hij enkel vermeldt: ‘gezien en verzorgd’ of ‘geen contra-indicaties voor opsluiting’.

¹⁴⁷ Artikel 46 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt.

Dergelijke aan de opsluiting voorafgaande maatregel is een initiatief dat kan worden aangemoedigd, maar wordt door geen enkele norm voorgeschreven en belet vooral niet dat naderhand klachten kunnen worden ingediend tegen de politieambtenaren wegens mishandeling vóór en tijdens de opsluiting. Het is dus belangrijk dat de politieambtenaren die met de bewaking van de aangehouden personen worden belast, een beroep kunnen doen op een arts telkens als de betrokkenen dat wensen.

4.4 Kennisgeving aan de familie¹⁴⁸

Uit het onderzoek blijkt dat de familie van de bestuurlijk aangehouden persoon gewoonlijk wordt verwittigd. Dit gebeurt echter niet indien dit tot enig gevaar kan leiden (bevrijdingspoging, oproer, enz.). Bij gerechtelijke aanhoudingen wordt geen gevolg gegeven aan het verzoek van de aangehouden persoon indien deze kennisgeving het onderzoek kan belemmeren. Artikel 53 van het voorontwerp van koninklijk besluit houdende vaststelling van de deontologische code van de politiediensten voorziet op indirecte wijze dat de verwanten van een (bestuurlijk) aangehouden persoon moeten worden verwittigd: *“De politieambtenaren en hulpagenten van politie [...] maken de identiteit van de betrokken personen niet bekend zonder de instemming van de bevoegde overheid, tenzij bij het verwittigen van de verwanten”*.

In ieders belang dient de overheid in dit verband een duidelijk standpunt in te nemen.

Toch gebeurt het nog dat politieambtenaren de familie of een vertrouwenspersoon niet stelselmatig op de hoogte brengen van de bestuurlijke of gerechtelijke aanhouding van een minderjarige, zonder dat dit door enige reden wordt verantwoord.

Ook hier zouden de officieren en de tussenkomende leidinggevenden erop moeten toezien dat de wet of de dwingende richtlijnen terzake worden nageleefd.

Krachtens een omzendbrief van de minister van Justitie, weliswaar meer dan een eeuw oud, moet de kennisgeving aan de familie – ambtshalve voor een

¹⁴⁸ Artikel 31 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt.

minderjarige en op verzoek van de betrokken meerderjarige – “*worden gegeven, naargelang van de omstandigheden, via de politie, mondeling of schriftelijk, met een gewoon schrijven, per expresse of telegram, teneinde een zo snel mogelijke kennisgeving te verzekeren*”¹⁴⁹.

Een omzendbrief van het parket van Brussel bepaalt: “*wanneer de omstandigheden van de aanhouding laten vermoeden dat de familie van de opgeslotene daarvan niet op de hoogte is, wordt aan hem gevraagd, op het ogenblik waarop men hem meldt dat hij van zijn vrijheid wordt beroofd, of hij wenst dat zijn familie wordt verwittigd [...]. Het antwoord van de persoon die in staat van aanhouding wordt gesteld inzake de kennisgeving aan zijn familie wordt steeds opgenomen in het proces-verbaal*”¹⁵⁰.

4.5 Kennisgeving aan de bestuurlijke overheid¹⁵¹

De kennisgeving aan de bestuurlijke overheid – in geval van bestuurlijke aanhouding – zou het voorwerp moeten zijn van duidelijke interne instructies die beantwoorden aan de bepalingen van de wet op het politieambt. Indien sommige burgemeesters slechts eenmaal per week of zelfs eenmaal per maand op de hoogte wensen te worden gebracht van de verrichte bestuurlijke aanhoudingen, zou deze beslissing kenbaar moeten worden gemaakt via een interne nota ondertekend door de betrokken burgemeester(s), het politiecollege of zijn voorzitter.

Deze bepaling zou beletten dat een bestuurlijke procedure wordt ingesteld tegen een ambtenaar die ongelukkigerwijs zou hebben nagelaten een burgemeester kennis te geven van de aanhouding van een ‘belangrijk figuur’.

4.6 Duur van de aanhoudingen van bestuurlijke politie¹⁵²

De duur van de aanhoudingen van bestuurlijke politie verdient bijzondere aandacht. Zo kan men zich nauwelijks voorstellen dat een persoon in duidelijke

¹⁴⁹ LAFFINEUR G., *Police communale, gendarmerie, police judiciaire des parquets*, UGA, 1979, p. 111.

¹⁵⁰ Omzendbrief nr. 34/Opgeslotenen van 25 februari 1957 van de procureur des Konings van Brussel, aangehaald door LAFFINEUR, G., *o.c.*

¹⁵¹ Artikel 33 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt.

¹⁵² Artikel 31 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt.

staat van dronkenschap op sommige plaatsen gedurende amper twee uur wordt opgesloten en dat men elders stelselmatig twaalf uur in de cel moet blijven. De aandacht van de politieofficiëren en -ambtenaren moet op dit probleem worden gevestigd en zij moeten toezien op de strikte naleving van de wet.

Een probleem inzake de verantwoordelijkheid van de politieambtenaren doet zich ook voor wanneer iemand door de ene dienst wordt aangehouden en vervolgens bij een andere dienst in de cel wordt opgesloten. Diensten die zo te werk gaan, zouden systematisch protocolakkoorden moeten sluiten om te voorkomen dat de termijn van opsluiting wordt overschreden, alsook om vast te stellen welke dienst de verantwoordelijkheid voor de opsluiting draagt.

Het is interessant hier de Rec(2001)10 in herinnering te brengen, die in haar artikel 54 stelt: *“De vrijheidsberoving dient zo beperkt mogelijk te blijven en bij de uitvoering dient rekening te worden gehouden met de waardigheid, kwetsbaarheid en persoonlijke behoeftes van elke gedetineerde. Elke inbewaringstelling dient systematisch te worden opgetekend in een register”*. Beroving van vrijheid dient te worden beschouwd als een uitzonderlijke maatregel, die enkel mag worden aangewend indien dit absoluut noodzakelijk is en die van beperkte duur moet zijn. Zoals voor alle politieke operaties geldt, moet deze maatregel te allen tijde wettig zijn.

4.7 Rapporten betreffende incidenten

Meestal worden incidenten die zich tijdens de opsluiting voordoen gemeld aan de leidinggevende personen, ook al worden ze niet stelselmatig bijgehouden. Met uitzondering van twee bezochte politiekorpsen bestaan hiervan geen jaarlijkse statistieken. Bijgevolg kunnen we ons geen beeld vormen van dit fenomeen.

5. NA DE OPSLUITING

Nadat de vrijgelaten persoon zijn bezittingen heeft teruggekregen, vraagt men hem het aanhoudingsregister te tekenen¹⁵³. Weigert hij dit, dan moet de politieambtenaar dit schriftelijk toelichten.

¹⁵³ Artikel 33 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt.

Elke klacht die de vrijgelaten persoon indient betreffende de opsluiting, moet door de politieambtenaar of de aanwezige politieofficier worden genoteerd. De gemakkelijksoplossing, waarbij men aan de betrokkene vraagt zich met zijn klacht te wenden tot de Algemene inspectie van de federale politie en van de lokale politie of tot het Vast comité P, moet worden verworpen. Ze is strijdig met de verplichtingen die de politieambtenaren krachtens de wet op het politieambt en het Wetboek van Strafvordering¹⁵⁴ dienen te vervullen.

6. MATERIAAL TER BESCHIKKING STELLEN VAN DE AMBTENAREN BELAST MET DE BEWAKING VAN OPGESLOTEN PERSONEN

Elke ambtenaar belast met de bewaking van een aangehouden persoon zou een opleiding moeten krijgen in het bewaken zelf, maar zou ook voortdurend moeten worden gewezen op de gevaren tengevolge van routine.

Het fouilleren houdt al een aantal risico's in. De ambtenaar moet zichzelf wapenen tegen elke aanslag op zijn fysieke integriteit (bv. de gefouilleerde persoon kan in het bezit zijn van een wapen of een naald). Een metaaldetector kan dus al een eerste controle zijn, vooraleer men overgaat tot het fouilleren door betasting. Alvorens tot het betasten over te gaan, moet de ambtenaar plastic handschoenen aantrekken. In het vertrek waar de fouillering plaatsvindt, moet er een EHBO-tas aanwezig zijn, alsook ontsmettende producten en luchtverversers. Een poederblusser en een brandslang moeten in de buurt van de cel(len) voorhanden zijn.

Er moeten duidelijke instructies worden gegeven betreffende het onderhouden en vervangen van de dekens die ter beschikking van de opgesloten personen worden gesteld. Bovendien moeten de opsluitingslokalen geregeld worden gedesinfecteerd.

Indien de opsluitingslokalen door de opgesloten personen worden bevuild of beschadigd, moet een voldoende duidelijk huishoudelijk reglement bepalen welke maatregelen moeten worden genomen. Deze voorschriften mogen in

¹⁵⁴ Artikelen 15 en 40 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt en artikel 8 van het Wetboek van Strafvordering.

geen geval strijdig zijn met de elementaire regels van eerbied voor de waardigheid van de menselijke persoon.

Ook op dit vlak moeten de infrastructuur en de inrichting van de cellen het mogelijk maken dat ze gemakkelijk en snel te onderhouden zijn (bv. door gewone waterstraal). Duidelijke en uitdrukkelijke richtlijnen van de bevoegde overheden zouden een ontegensprekelijke hulp zijn voor de politieambtenaren en -diensten.

7. VERANTWOORDELIJKHEID VAN DE OFFICIEREN VAN GERECHTELIJKE POLITIE EN VAN BESTUURLIJKE POLITIE

De vrijheidsberoving is een ernstige maatregel die een uitzondering moet blijven. Het is belangrijk dat de officieren onophoudelijk wordt gewezen op hun verantwoordelijkheid, zowel inzake de eigenlijke aanhouding als met betrekking tot het verloop van de opsluiting. Ze mogen zich er niet toe beperken de aanhouding verricht door een ondergeschikte te bevestigen. Ze moeten waken over de regelmatigheid van de procedure van aanhouding en opsluiting. Over elke tekortkoming die ze vaststellen, moeten ze een opmerking maken en/of een verslag schrijven.

Artikel 51 van het voorontwerp van koninklijk besluit houdende vaststelling van de deontologische code van de politiediensten verduidelijkt van zijn kant dat: *“De politieambtenaren zijn verantwoordelijk voor iedere persoon die het voorwerp is van een vrijheidsberovende maatregel of toestand en die zij moeten bewaken of die onder hun toezicht wordt geplaatst. Zij nemen de noodzakelijke maatregelen om ongevallen, ontsnappingen of samenspanningen met derden te voorkomen en ze oefenen met dit doel een effectieve bewaking uit. Ze eerbiedigen de waardigheid van alle personen die aldus onder hun toezicht staan en onthouden er zich van die personen te onderwerpen aan een onmenselijke en ontorende behandeling of aan represailles. De politieambtenaren belast met de begeleiding, de bewaking en/of de bescherming van gevangenen of de van hun vrijheid beroofde personen, zorgen er tijdens hun opdracht voor dat de veiligheid noch de waardigheid van deze personen wordt aangetast”.*

8. TOEZICHT OP DE AANHOUDINGEN

Bij te veel politiediensten onderzoekt de politiehiërarchie *a posteriori* de redenen en omstandigheden van de opsluitingen. Met de officier van gerechtelijke en/of bestuurlijke politie wordt thuis contact opgenomen. Op grond van de gegevens die de politieambtenaar hem verstrekt, bevestigt hij, meestal zonder zich te verplaatsen, de gerechtelijke of bestuurlijke aanhouding. Rekening houdend met de onderbezetting in sommige politiezones kan men zich voorstellen dat deze praktijk blijft bestaan. Dit neemt echter niet weg dat ze geen volledige garantie biedt inzake de eerbied voor de rechten van de aangehouden personen.

Officieren zouden systematischer ter plaatse toezicht moeten houden op de aanhoudingen en, vooral sinds de hervorming, zouden niet meer moeten twijfelen om ter plaatse te gaan, om zelf kennis te nemen van de situatie alvorens een beslissing te nemen.

Het is jammer dat de overheden zelf zo weinig belangstelling tonen voor dit soort opsluitingen. Een sporadische controle door de overheden zou hen toelaten zich rekenschap te geven van de problemen waaraan de politieambtenaren het hoofd moeten bieden (veiligheid, bewaking, enz.) en van de omstandigheden waarin mensen worden opgesloten.

9. STATISTIEKEN

Statistieken kunnen nuttig blijken om een fenomeen duidelijk af te bakenen en zijn omvang te meten. Natuurlijk vergt het opmaken van statistieken een investering in tijd en middelen. Niettemin laten de gegevens die ze verstrekken toe de aandacht te vestigen op een soms terugkerend probleem, dat anders wel eens onopgemerkt zou kunnen blijven, en er een oplossing voor te vinden. Tevens kunnen ze de basis zijn voor bepaalde eisen of kunnen ze maatregelen verantwoorden.

Gelet op het aantal mensen dat jaarlijks wordt opgesloten in de diverse politiediensten van het land, is het noodzakelijk aan dit probleem een zeker belang te hechten.

HOOFDSTUK 8

VERFIJNING VAN DE AANBEVELINGEN NAAR AANLEIDING VAN DE BEZOEKEN VERRICHT IN 2005

Na afloop van zijn bezoeken en controles verricht in 2005 en van het onderzoek van de klachten en aangiften of andere informatie met betrekking tot de problematiek van de doorgangscellen (amigo's) en de opsluitingen in politielokalen heeft het Vast Comité P de conclusies en aanbevelingen bevestigd die het had geformuleerd in 2003-2004 en, waar nodig, een of andere aanpassing of verduidelijking aangebracht.

De celleninfrastructuur van heel wat in 2004-2005 bezochte commissariaten laat nog te wensen over. Hoewel kan worden betreurd dat er in dat domein geen normatieve regels zijn, is het van belang een minimum aan aandacht te besteden aan de ligging van de cellen, hun inrichting, het betrekkelijke comfort dat de opgesloten personen moeten kunnen genieten. Hoewel ze gelukkig niet erg talrijk zijn, hadden de incidenten die zich hebben voorgedaan in de cellen (verwondingen, zelfverminking, verhänging) sterk ingeperkt kunnen worden. Helemaal vermijden is niet mogelijk, aangezien het nulrisico niet bestaat.

Het is ondenkbaar dat aan opgesloten personen niet de mogelijkheid wordt geboden om hun natuurlijke behoefte te doen in een proper toilet. Het is evenmin aanvaardbaar dat opgesloten personen enkel oude versleten, zelfs vuile dekens krijgen. De opgesloten personen moeten hun bewaker kunnen roepen en, indien de afstand tussen hen en de bewaker te groot is zodat hij hen niet kan horen, moet er een oproepsysteem worden geïnstalleerd (intercom of oproepknop).

Naast dit systeem, moeten er rondes zijn voorgeschreven en geregeld worden gelopen (dit wordt ingeschreven in een waakregister) om zich *de visu* te vergewissen van de toestand van de aangehouden personen. Te vaak nog dient de cellenbewaker ook andere taken uit te voeren, zoals het onthaal verzorgen,

klachten registreren, instaan voor het radio- en telefoonverkeer, enz. en kan hij bijgevolg onmogelijk die rondes lopen.

De tussenkomst van een dokter, hetzij op vraag van de aangehouden persoon, hetzij ambtshalve indien de toestand van de betrokkene dat vereist, moet van overheidswege worden geregeld zodat de bewaker exact weet wat hij kan doen, wanneer en hoe hij dat kan doen. De beslissing genomen door het politiecollege van de zone waarnaar eerder werd verwezen, zou als voorbeeld kunnen dienen (de kostprijs van het medisch onderzoek voorafgaand aan de opsluiting wordt door de politiezone gedragen).

Hetzelfde geldt wanneer een persoon in hechtenis is genomen tijdens de normale etenstijden. De politieambtenaar moet weten tot wie hij zich kan wenden om aan de aangehouden persoon voedsel te kunnen verstrekken en hoe hij, in de praktijk, het vervoer en de betaling van de maaltijden moet regelen.

Zoals *supra* vermeld, is de videobewaking van cellen met beeldregistratie van enig belang. Toch moet nog worden beslist of men in alle omstandigheden en tegen elke prijs moet waken over de eerbiediging van de intimiteit van de opgesloten persoon en of de camera's altijd zo moeten zijn opgesteld dat de wc's niet in beeld komen. Aan de opgesloten personen zou normaal gezien moeten worden meegedeeld dat ze worden gefilmd. De melding van deze videobewaking, vergezeld van een door de korpschef behoorlijk gemotiveerde kennisgeving, aan de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer mag niet uit het oog worden verloren.

In elke zone moeten klare richtlijnen worden verspreid zodat iedereen weet hoe hij zich in dit verband dient te gedragen.

HOOFDSTUK BESLUIT(EN)

Politieambtenaren zijn geen galeiwachters. Niettemin maakt het bewaken van de personen die ze aanhouden tot op heden deel uit van hun takenpakket.

Het komt de overheid en de hiërarchie toe erover te waken dat deze specifieke opdracht kan worden vervuld in behoorlijke menselijke en materiële omstandigheden, in het belang van de aangehouden personen en van de politieambtenaren. Zoals het CPT aanbeveelt in zijn rapport over zijn laatste bezoek aan België, zou een wet of reglement alle aspecten van deze problematiek zo snel mogelijk moeten regelen¹⁵⁵.

Dat deze kwestie wordt behandeld in de Deontologische code van de politiediensten en vooral de verregaande implementatie van de bepalingen met betrekking tot deze delicate situatie in het verlengde van deze code zijn ongetwijfeld een eerste veelbelovende stap in de goede richting.

¹⁵⁵ Rapport van het CPT over zijn bezoek in België van 25 november tot 7 december 2001, *o.c.*, p. 68. (*Nota bene*: Het verslag van het laatste bezoek van het CPT aan België (van 18 tot 27 april 2005) is nog niet beschikbaar bij het opstellen van dit Cahier.)

BIJLAGE I

LIJST VAN DE BEZOCHTE PLAATSEN IN 2002

PLAATSEN DIE 'S NACHTS OF IN HET WEEKEND WERDEN BEZOCHT

Provincie Antwerpen: Hoofdcommissariaat van de lokale politie van de zone Antwerpen.

Provincie Oost-Vlaanderen: (1) Hoofdcommissariaat van de lokale politie van de zone Gent; (2) Hoofdcommissariaat van de lokale politie van de zone Dendermonde.

Provincie West-Vlaanderen: (1) Hoofdcommissariaat van de lokale politie van de zone Brugge; (2) Hoofdcommissariaat van de lokale politie van de zone Kortrijk.

Provincie Henegouwen: (1) Hoofdcommissariaat van de lokale politie van de zone Bergen; (2) Hoofdcommissariaat van de lokale politie van de zone Charleroi.

Provincie Luik: (1) Hoofdcommissariaat van de lokale politie van de zone Luik; (2) Hoofdcommissariaat van de lokale politie van de zone Verviers.

Brussels Hoofdstedelijk Gewest: (1) Hoofdcommissariaat van de lokale politie van de zone 2; (2) Hoofdcommissariaat van de lokale politie van de zone 4; (3) Hoofdcommissariaat van de lokale politie van de zone 5.

NACHTELIJK OF WEEKENDBEZOEK AAN TWEE ANDERE PLAATSEN

Provincie Oost-Vlaanderen: (1) Commissariaat van de lokale politie van Eeklo in de zone Eeklo/Kaprijke/Sint-Laureins; (2) Commissariaat van de lokale politie van de zone Sint-Niklaas.

Totaal aantal politiediensten die een nachtelijk of weekendbezoek kregen: 14

**ANDERE PLAATSEN DIE OVERDAG WERDEN BEZOCHT BIJ HET VERVULLEN
VAN ANDERE OPDRACHTEN**

Provincie Antwerpen: (1) Commissariaat van de lokale politie van Boom in de zone Rupel; (2) Commissariaat van de lokale politie in de zone Lier; (3) Commissariaat van de lokale politie van Hoogstraten in de zone Noorderkempen; (4) Commissariaat van de lokale politie van Mortsel in de zone Minos; (5) Commissariaat van de lokale politie in de zone Brasschaat; (6) Commissariaat van de lokale politie van Ranst in de zone Zara; (7) Commissariaat van de lokale politie van Mol in de zone Balen/Dessel/Mol; (8) Commissariaat van de lokale politie van Kalmthout in de zone Essen/Kalmthout/Wuustwezel; (9) Commissariaat van de lokale politie van Westerlo in de Zone Herselt/Hulshout/Westerlo; (10) Commissariaat van de lokale politie van Turnhout in de regio Turnhout.

Provincie Oost-Vlaanderen: (1) Commissariaat van de lokale politie van Erpe-Mere in de zone Erpe-Mere/Lede; (2) Commissariaat van de lokale politie in de zone Lokderen; (3) Commissariaat van de lokale politie van Stekene in de zone Stekene/St-Gilis; (4) Commissariaat van de lokale politie in de zone Ninove.

Provincie West-Vlaanderen: (1) Commissariaat van de lokale politie van Oostenden in de zone Oostende; (2) Commissariaat van de lokale politie van Koksijde in de zone Westkust; (3) Commissariaat van de lokale politie van Knokke-Heist in de zone Damme/Knokke-Heist; (4) Commissariaat van de lokale politie van Blankenberge in de zone Blankenberge/Zuienkerke.

Provincie Vlaams-Brabant: (1) Politiecommissariaat van Halle in de zone Halle; (2) Commissariaat van de lokale politie in de zone Tienen; (3) Post van de federale politie van Zaventem – grenscontrole en verwijdering; (4) Commissariaat van de lokale politie van Lubbeek in de zone Boutersem/Bierbeek/Lubbeek/Holsbeek.

Provincie Waals-Brabant: (1) Commissariaat van de lokale politie van Rixensart in de zone La Mazerine; (2) Commissariaat van de lokale politie van Waterloo in de zone Waterloo; (3) Commissariaat van de lokale politie van Ottignies/Louvain-La-Neuve in de zone Ottignies/Louvain-La-Neuve; (4) Commissariaat van de lokale politie van Nijvel in de zone Nijvel/Genappe; (5) Commissariaat van de lokale politie van Chaumont-Gistoux in de zone Les Ardennes Brabantçones.

Provincie Henegouwen: (1) Commissariaat van de lokale politie van Beleoil in de zone Beleoil/Leuze-en-Hainaut; (2) Commissariaat van de lokale politie van Doornik in de zone Tournais; (3) Commissariaat van de lokale politie van Thuin in de zone Germinalt (Gerprines/Ham-sur-Heure/Nalines/Montigny-le-Tilleul/Thuin); (4) Commissariaat van de lokale politie van Châtelet in de zone Châtelet/Aiseau-Presles/Farciennes; (5) Commissariaat van de lokale politie van Lessen in de zone Les Collines; (6) Commissariaat van de lokale politie (ex-rijks-wachtbrigade) van Flobecq in de zone Les Collines; (7) Commissariaat van de lokale politie (ex-rijks-wacht) van Aat in de Zone Aat.

Provincie Luik: (1) Commissariaat van de lokale politie van Wezet in de zone Basse-Meuse; (2) Commissariaat van de lokale politie van Clavier in de zone van de Condroz; (3) Commissariaat van de lokale politie van Hoei in de Zone Hoei.

Provincie Limburg: (1) Commissariaat van de lokale politie van Beringen in de zone Beringen; (2) Commissariaat van de lokale politie van Leopoldsborg in de zone Hechtel-Eksel/Leopoldsborg/Peer.

Provincie Luxemburg: (1) Commissariaat van de lokale politie van Marche in de zone Famenne-Ardenne; (2) Commissariaat van de lokale politie van Libramont (ex-rijks-wacht) in de zone Centre-Ardenne.

Provincie Namen: (1) Commissariaat van de lokale politie van Fosses-La-Ville (ex-rijks-wacht) in de zone Entre Sambre Et Meuse; (2) Commissariaat van de lokale politie van Ciney (ex-rijks-wacht) in de zone Condroz-Famenne; (3) Commissariaat van de lokale politie van Dinant (ex-rijks-wacht) in de zone Haute-Meuse.

Brussels Hoofdstedelijk Gewest: (1) Commissariaat van de lokale politie van Anderlecht (ex-rijks-wachtbrigade) in de zone 2 (SIint-Gillis/Anderlecht/Vorst); (2) Commissariaat van de lokale politie van Ukkel in de zone 1 (Ukkel, Oudergem, Watermaal-Bosvoorde); (3) Commissariaat van de lokale politie van Oudergem in de voornoemde zone 1; (4) Commissariaat van de lokale politie van Watermaal-Bosvoorde in de voornoemde zone 1.

Totaal van de overdag bezochte politiediensten: 48

Algemeen totaal van de bezochte plaatsen: 62

BIJLAGE II

LIJST VAN DE BEZOCHTE PLAATSEN IN 2005

IN HET VLAAMSE GEWEST

Dit gaat om de zones: Maasland, Lokderen, Hazodi, Sint-Gilis-Waas/steken, Bilzen/Hoeselt/Riemst, Geel, Noordoost-Limburg, Puyenbroeck, Minos, Lommel, Kempenland, Eeklo, Zottegem/Herzele/Sint-Lievens-Houtem, Deinze, Kempen, Mechelen, Sint-Niklaas, Rupel, Middelkerke, Vlaamse Ardennen, Gent, Polder, Apro Ieper, Het Houtsche en Kastze.

IN HET WAALSE GEWEST

Dit gaat om de zones: Comines/Warneton, Haute-Meuse, Luik, Vesdre, Waver, Houille-Semois, Semois et Lesse, Ciney, Secova (2 commissariaten), Flemalle, Ottignies-Louvain-La-Neuve, Tournai, Binche, Mons-Quevy.

IN HET BRUSSELSE GEWEST

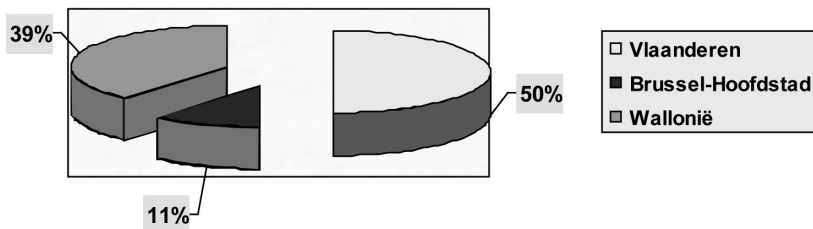
Brussel-West, commissariaat van Evere, Schaarbeek/St-Joost/Evere, commissariaat 5, Midi, en Brussel-Hoofdstad, commissariaat van Elsene.

Totaal van de bezochte plaatsen: 45

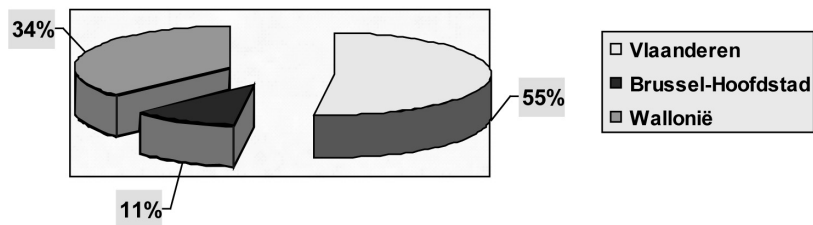
BIJLAGE III

VERDELING VAN DE BEZOCHTE PLAATSSEN PER GEWEST

TABEL 1: VERDELING VAN DE PLAATSSEN PER GEWEST IN 2002

TABEL 2: VERDELING VAN DE PLAATSSEN PER GEWEST IN 2005

BIJLAGE IV

MODEL VAN INSCHRIJVINGSFORMULIER IN EEN AANHOUDINGSREGISTER

Politie van	Nr.
OPSLUITING	
DATUM en tijdstip van opsluiting	:
IDENTITEIT	:
REDEN: -	
-	
TOESTAND VAN DE PERSOON	:
BEZOEK VAN EEN ARTS	: ja/nee
- vóór de opsluiting (datum en tijdstip)	:
- tijdens de opsluiting (datum en tijdstip)	:
verstrekke MAALTIJD(EN) (datum en tijdstip)	:
UITHALEN TIJDENS DE OPSLUITING	
- datum en tijdstip	:
- reden	:
- terug in de cel – datum en tijdstip	:
DATUM EN TIJDSTIP VAN VRIJLATING	:
DUUR VAN DE OPSLUITING	:
INVENTARIS VAN DE VOORWERPEN ONTNOEMEN AAN DE PERSOON VOOR ZIJN OPSLUITING	
	HANDTEKENING VAN DE PERSOON (weigering/onmogelijk: zie PV <i>infra</i>)
TERUGGAVE VAN DE VOORWERPEN AAN DE PERSOON BIJ ZIJN VRIJLATING	
	HANDTEKENING VAN DE PERSOON (weigering/onmogelijk: zie PV <i>infra</i>)
Naam en handtekening van de officier van bestuurlijke politie,	
KENNISGEVING AAN DE OVERHEID	
Verzonden op om	uur
Naam en handtekening,	
-----	(afscheurbare strook)

**PROCES-VERBAAL BIJ
ONTBREKEN**

Heden
Wij ondergetekende(n)
verklaren dat de voornoemde per-
soon
weigerde te tekenen/niet kon
tekenen
Reden:
Duur van de opsluiting
Waarvan akte,

**KENNISGEVING AAN DE
BESTUURLIJKE OVERHEID**

Heden
Wij ondergetekende(n)
brengen dhr. Burgemeester/ op de
hoogte van
de aanhouding van
Wegens:
Waarvan akte,

<p>Wie houdt er zich bezig met de overbrenging van en naar het justitiepaleis van gerechtelijk aangehouden personen?</p> <p>Welke formulieren dienen zij in te vullen?</p> <p>Voorbeelden: een gewone vordering getekend door een OGP/OBP; wordt er een specifiek formulier opgesteld dat onder andere de identiteit van de aangehouden persoon, het motief van de aanhouding, zijn fysieke toestand, de toegediende zorgen, de maaltijden, enz. bevat (een exemplaar vragen)</p>					
1.	Zijn er personen opgesloten?	Ja/nee			
2.	Om welke reden zijn ze opgesloten? (gerechtelijk of bestuurlijk)	1. 2. 3. 4.			
3.	Hebben er zich incidenten voorgedaan met een of andere gevangene? Welke?				
<p>Vaststelling betreffende de infrastructuur (zie eveneens het einde van het formulier van de vaststelling betreffende de opgesloten)</p>					
4.	Ligging van de cellen	(Kruis aan wat van toepassing is)			
		Kelder		Gelijkvloers	
5.	Ligging van de wachtdienst	(Kruis aan wat van toepassing is)			
		Kelder		Gelijkvloers	

6.	Aantal cellen		Speciale cellen voor minderjarigen? Ja/nee Zo ja, hoeveel?	Opmerkingen	
7.	Afmetingen in m² (bij benadering)		Opmerkingen		
8.	Toegangsdeuren tot de cellen	Volle deuren Ja/nee			
		Tralies Ja/nee			
9.	Verlichting van de cellen	Raam	Ja/nee	Lichtpunt	Ja/nee
10.	Verluchting	Ja/nee			
11.	Slaapplaats	Beschrijving: Deken: ja/nee Frequentie van reiniging van dekens:			
12.	Gevaren Gevaren vastgesteld in het ontwerp van de cellen: type? (bv. deur die naar binnen opengaat, scherpe kanten, enz.)				
13.	Toiletten in de cellen	Ja/nee		Type	
14.	Toiletten buiten de cellen		Ja/nee		
15.	Aanwezigheid van elementaire verzorgingsproducten zoals toiletpapier		Ja/nee		
16.	Intercom		Ja/nee		

17.	Bewakingscamera	Ja/nee
	Enkel beeld	Ja/nee
	Beeld en geluid	Ja/nee
	Wat filmt(en) de camera('s)? (cel, gang die naar de cellen leidt, enz.)	Ja/nee
	Is er een dode hoek (plaats waar de WC staat bijvoorbeeld)?	
	Registratie	Ja/nee
	Duur van bewaring van de registratie	
	Kennisgeving aan de Commissie voor de persoonlijke levenssfeer	Ja/nee
18.	Afficheren van het nummer van kennisgeving aan de Commissie in de opsluitingszone	Ja/nee
	Afficheren van een bericht om aan de opgeslotenen te melden dat ze worden gefilmd	Ja/nee
19.	18. Waar is (zijn) de monitor(en) geïnstalleerd? Is (zijn) deze zichtbaar voor het publiek dat zich aan het onthaal aanbiedt?	Ja/nee
	19. Wie bekijkt de monitor(en)? - een beambte die niets anders doet? - een planton die ook andere zaken doet?	Ja/nee Ja/nee
20.	Worden er in de cellen ook visuele controles verricht ter aanvulling van de camerabewaking?	Ja/nee
21.	Is er een beambte belast met het toezicht op de cellen en zo ja, moet deze geregeld de toestand van de opgeslotenen controleren?	Ja/nee Zo ja, met welke frequentie (elke x min of x uur)?

22.	Moet de beambte zijn rondes bijhouden in een register?	Ja/nee Zo ja, doet hij dit (register nakijken)?
23.	Beoordeling van de algemene staat van netheid van de cellen	
24.	Frequentie van het schoonmaken van de cellen? (ontsmetting?)	
25.	Is er een "overname- en afgiftesysteem" van opgeslotenen wanneer er een personeelsswissel (of een verandering van de officier met wachtdienst) is?	Ja/nee Zo ja, is er een register voorzien en ingevuld?
26.	<i>Quid</i> bij 'incidenten'? Wordt er een verslag opgesteld? Wordt dit ingeschreven in een register? Wordt er proces-verbaal opgesteld? Maakt men regelmatig een statistiek op van de incidenten (per maand, per jaar)?	Ja/nee – Zo ja, nakijken Ja/nee – Zo ja, nakijken Ja/nee – Zo ja, nakijken Ja/nee – Zo ja, nakijken
Controle van de genomen maatregelen bij aanhouding		
1. Register van de bestuurlijke aanhoudingen voorgeschreven door de wet op het politieambt (artikel 33)		
Is er een register?	Ja/nee	
Is het register goed ingevuld?	Ja/nee Opmerkingen (doorhalingen, geen handtekening van de opgeslotene voor/na zijn opsluiting, uren niet vermeld, enz.)	
Worden de gerechtelijke aanhoudingen bijgehouden in een register?	Ja/nee	
Wordt het ondertekend door een OGP of een OBP?	Ja/nee	
Wordt de kennisgeving aan de bestuurlijke overheid vermeld?	Ja/nee	

Wat doet men met 'verboden voorwerpen'?	
2. Richtlijnen	
Zijn er richtlijnen betreffende de kennisgeving aan de familie?	Ja/nee
Zijn er richtlijnen betreffende het oproepen van een arts vóór de opsluiting?	Ja/nee
Zijn er richtlijnen betreffende het verstrekken van eten en drinken aan de opgesloten?	Ja/nee Zo ja, welke?
Omzendbrief van 3 januari 2003 (B.S. van 28 januari 2003) Ontbijt: - 1,65 Middagmaal: - 3,25 Avondmaal: - 2,00	Zo nee, hoe gaat men praktisch te werk?
Worden de voorgeschreven richtlijnen uitgehangen?	
a. Voor de politieambtenaren?	Ja/nee
b. Voor de opgesloten?	Ja/nee
3. Kennisgeving aan opgesloten	
Wordt aan de opgeslotene een formulier overhandigd waarin zijn rechten zijn beschreven?	Ja/nee
Vaststelling betreffende de opgesloten	
Aantal opgesloten tijdens het bezoek?	
Is elke opgeslotene wel ingeschreven in het register?	
Toestand van de opgesloten? (zichtbare verwondingen, opwinding, duidelijke dronkenschap, enz.)	
Hoe zijn de opgesloten gekleed? (in hun ondergoed?)	
Beschikken ze over dekens?	Ja/nee Zo nee, is de cel voldoende verwarmd?

Interpellatie van opgesloten	
Deze interpellatie gebeurt door de afgerasterde deur van de cel of met openstaande deur (met politieambtenaren in de buurt)	
1. Waarom werd u aangehouden? (vergelijking met de verklaringen van de officier met wachtdienst)	
2. Wanneer werd u aangehouden? (vergelijking met de inschrijving in het register)	
3. Hoe is de fouillering vóór opsluiting verlopen?	
4. Heeft u iets kunnen eten?	Ja/nee Zo ja, wat?
5. Heeft u iets kunnen drinken?	Ja/nee Zo ja, wat?
6. Heeft men u gratis te eten en te drinken gegeven?	Ja/nee
7. Heeft u een naaste kunnen opbellen?	Ja/nee
8. ZONDER ENIGE SUGGESTIE, hebben de opgesloten opmerkingen te formuleren (omstandigheden van opsluiting, houding van de politieambtenaren, enz.)?	
Reacties indien wordt vastgesteld dat de opgesloten slecht worden behandeld	
Interpellatie van de officier met wachtdienst over de reden. Indien nodig, wordt hij verhoord.	
Indien nodig, wordt een arts opgeroepen.	
Er wordt een foto gemaakt van de zichtbare verwondingen.	
Er wordt een gerechtelijk proces-verbaal opgesteld.	

BIJLAGE VI: SAMENVATTENDE TABEL VAN DE AANBEVELINGEN EN VRAGEN OM INFORMATIE DIE HET CPT HEEFT GEFORMULEERD NAAR AANLEIDING VAN ZIJN VERSCHILLENDE PERIODIEKE BEZOeken IN BELGIË

Deze tabel bevat uittreksels uit de diverse rapporten die het Europees Comité ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing heeft opgesteld na afloop van zijn periodieke bezoeken in België in 1993, 1997 en 2001. Deze verslagen zijn enkel beschikbaar in het Frans en het Engels.

RECOMMANDATIONS DU CPT ¹⁵⁶		
Visite périodique 1993 ¹⁵⁷	Visite périodique 1997 ¹⁵⁸	Visite périodique 2001 ¹⁵⁹
A. Torture et autres formes de mauvais traitements :	A. Torture et autres formes de mauvais traitements :	A. Torture et autres formes de mauvais traitements :
Que les personnels d'encadrement de la police et de la gendarmerie indiquent sans ambiguïté à leurs subordonnés que les mauvais traitements des personnes placées en détention ne sont pas acceptables et seront sanctionnés sévèrement (para-graphes 22 et 64)	Que le Ministère de l'Intérieur rappelle aux membres des forces de l'ordre, par le biais d'une déclaration formelle, qu'ils doivent respecter les droits des personnes qu'ils détiennent et que les mauvais traitements de telles personnes feront l'objet de sanctions sévères. Dans cette déclaration, le rôle primordial des autorités hiérarchiques dans la mission d'encadrement et de contrôle de l'action policière, à tous les niveaux, devrait être mis en exergue (paragraphe 14);	

¹⁵⁶ Au moment de la rédaction du présent « cahier », le rapport de la dernière visite en date du CPT en Belgique (du 18 au 27 avril 2005) n'est pas encore disponible.

¹⁵⁷ Cf. Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) en Belgique du 14 au 23 novembre 1993, Strasbourg/Bruxelles, le 14 octobre 1994, CPT/Inf (94) 15. En ce qui concerne les conditions de détention dans les établissements des forces de l'ordre, le CPT avait visité les lieux de détention suivants : le commissariat central de police de Bruges ; la Brigade de gendarmerie de Bruxelles ; le commissariat central de police de Bruxelles ; l'Hôtel de police de Liège ; le commissariat central de police de Molenbeek ; et le détachement de sécurité de la gendarmerie à l'aéroport de Bruxelles-National (Zaventem).

Visite périodique 1993	Visite périodique 1997	Visite périodique 2001
	Rappeler sous une forme appropriée aux membres des forces de l'ordre qu'au moment de procéder à une arrestation, l'usage de la force doit être limité à ce qui est strictement nécessaire et que, dès lors qu'une personne est maîtrisée, rien ne saurait jamais justifier que des membres des forces de l'ordre la brutalisent (paragraphe 13);	Que soit rappelé aux membres des forces de l'ordre, sous une forme appropriée, qu'au moment de procéder à une interpellation, l'usage de la force doit être limité à ce qui est strictement nécessaire et que, dès lors qu'une personne est maîtrisée, rien ne saurait jamais justifier que des membres des forces de l'ordre la brutalisent (paragraphe 16).

158

Cf. Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) en Belgique du 31 août au 12 septembre 1997, Strasbourg, le 18 juin 1998, CPT/Inf (98) 11.

En ce qui concerne les conditions de détention dans les établissements des forces de l'ordre, le CPT a visité les lieux de détention suivants : les commissariats de la police communale d'Anvers (Lange Nieuwstraat et Noorderlaan); le commissariat central de la police communale d'Ixelles (rue du Collège); l'Hôtel de police de Liège (rue Natalis); les commissariats de la police communale de Schaerbeek (rue des Palaas et place Collignon); le commissariat de la police communale de Tournai (rue de l'Athénée); la brigade de gendarmerie à Anvers (Korte Vlierstraat); la brigade de gendarmerie et la brigade de surveillance et de recherche (BSR) à Bruxelles (rue de la Croix de fer); le service de gendarmerie auprès du palais de Justice de Bruxelles; la brigade de gendarmerie (rue du Rossignol) à Tournai; la brigade de gendarmerie à Wilrijk; et le détachement de sécurité et le service de rapatriement de la gendarmerie à l'aéroport de Bruxelles-National (Zaventem).

159

Cf. Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) en Belgique du 25 novembre au 7 décembre 2001, Strasbourg, le 17 octobre 2002, CPT/Inf (2002) 25. En ce qui concerne les conditions de détention dans les établissements des forces de l'ordre, le CPT a visité les lieux de détention suivants : le commissariat central de police de la Ville de Bruxelles; le commissariat de police de la commune de Saint-Gilles; l'Hôtel de police de Liège; le commissariat central de police de Namur; le poste de l'Unité Provinciale de Circulation de la police fédérale à Anvers; le Détachement de sécurité de la police fédérale à l'aéroport de Bruxelles-National (Zaventem); les cellules du palais de Justice de Bruxelles (palais, extension, tribunal de la jeunesse et Cour d'Assises); et les cellules du palais de Justice de Liège.

Visite périodique 1993	Visite périodique 1997	Visite périodique 2001
	Accorder une haute priorité à l'élaboration du Code de déontologie à l'intention des forces de l'ordre (paragraphe 15);	
	Faire de l'aptitude aux techniques de communication interpersonnelle un facteur essentiel de la procédure de recrutement des membres des forces de l'ordre et, en cours de formation, mettre l'accent sur l'acquisition et le développement de ces techniques (paragraphe 17);	
	Accorder une haute priorité à la formation professionnelle initiale et continue des membres des forces de l'ordre, à tous niveaux (paragraphe 17);	
	Insister sur le respect des principes énoncés au paragraphe 20 ¹⁶⁰ , par le personnel chargé des escortes de rapatriement (paragraphe 20);	

160

- Le CPT reconnaît que faire quitter le territoire d'un État à un ressortissant étranger qui fait l'objet d'un ordre d'éloignement et qui est déterminé à rester, se révélera souvent une tâche difficile. Les membres des forces de l'ordre peuvent, à l'occasion, être contraints de recourir à la force pour procéder à l'éloignement. Toutefois, la force employée devrait être limitée à la contrainte minimale nécessaire pour atteindre l'objectif poursuivi. Il serait totalement inacceptable que des personnes faisant l'objet d'un ordre d'éloignement soient agressées physiquement pour les persuader de monter à bord d'un moyen de transport ou pour les punir de ne pas l'avoir fait.

Visite périodique 1993	Visite périodique 1997	Visite périodique 2001
	Les autorités belges doivent faire preuve d'une vigilance et d'un contrôle accrus en ce qui concerne le traitement réservé aux personnes privées de liberté par les forces de l'ordre (paragraphe 12).	Que les autorités belges continuent de faire preuve de vigilance en matière de mauvais traitements des personnes privées de liberté par les forces de l'ordre (paragraphe 15).
<u>B. Conditions de détention dans les établissements des forces de l'ordre :</u>	<u>B. Conditions de détention dans les établissements des forces de l'ordre :</u>	<u>B. Conditions de détention dans les établissements des forces de l'ordre :</u>
Que les conditions de détention et le fonctionnement des services dans les établissements de police et de gendarmerie visités soient revus à la lumière des remarques figurant aux paragraphes 25 à 32 du rapport (relatifs aux dimensions, à l'équipement et à l'éclairage des cellules) (paragraphe 34);	Prendre les mesures nécessaires afin de remédier aux insuffisances constatées dans les établissements des forces de l'ordre visités. En particulier, chaque personne condamnée à passer la nuit en détention dans un établissement des forces de l'ordre doit disposer d'un matelas et de couvertures propres (paragraphe 31) ;	Que des mesures soient prises sans délai afin que des normes légales et réglementaires idoines, prenant en compte les critères énoncés par le CPT, soient établies et appliquées au niveau national, s'agissant des conditions de détention dans les établissements des forces de l'ordre et de l'Ordre Judiciaire (paragraphe 50) ;

Visite périodique 1993	Visite périodique 1997	Visite périodique 2001
<p>Que des mesures appropriées soient prises afin d'assurer que les conditions de détention dans tous les établissements de la police et de la gendarmerie respectent les critères indiqués au paragraphe 24 du rapport¹⁶¹ (paragraphe 34);</p> <p>Que des mesures soient prises, en ce qui concerne plus particulièrement l'alimentation des personnes détenues par les forces de l'ordre, afin que celles-ci reçoivent de quoi manger aux heures normales (dont au moins un repas complet par jour) (paragraphe 34).</p>	<p>Assurer que les personnes détenues par les forces de l'ordre bénéficient d'un accès approprié à l'alimentation et à l'eau potable (paragraphe 32);</p>	<p>Que les trois geôles grillagées, dites «cellules de transit» (de 1,7m² environ), du service de permanence au Commissariat central de police de la Ville de Bruxelles soient agrandies ou mises hors service (paragraphe 39) ;</p> <p>Que les boîtes d'attente d'environ 1,2 m² de la Cour d'Assises au Palais de Justice de Bruxelles soient agrandies ou mis hors service (paragraphe 40);</p>

161

• Toutes les cellules de police/gendarmerie devraient être d'une taille raisonnable eu égard au nombre de personnes qu'elles sont censées recevoir et bénéficier d'un éclairage (suffisant pour lire en dehors des périodes de sommeil) et d'une ventilation adéquates ; les cellules devraient, de préférence, bénéficier de la lumière naturelle. De plus, les cellules devraient être aménagées de façon à permettre le repos (par exemple, un siège ou une banquette fixe) et les personnes obligées de passer la nuit en détention devraient pouvoir disposer d'un matelas et de couvertures propres. Les personnes détenues par la police/gendarmerie devraient être en mesure de satisfaire aux besoins naturels au moment voulu, dans les conditions de propreté et de décence, et devraient disposer de possibilités adéquates pour faire leur toilette. Ces personnes devraient recevoir de quoi manger aux heures normales, y compris un repas complet au moins chaque jour (c'est-à-dire quelque chose de plus substantiel qu'un sandwich) ».

Visite périodique 1993	Visite périodique 1997	Visite périodique 2001
	<p>Dans tout établissement où se trouvent des personnes privées de liberté, il devrait y avoir en permanence (de jour comme de nuit) du personnel disponible pour assurer la prise en charge de ces personnes (paragraphe 30).</p>	<p>Qu'il soit immédiatement mis fin, au quartier cellulaire du palais de Justice de Bruxelles, à la pratique consistant à attacher chaque détenu venant consulter son dossier pénal avec une chaîne, par une cheville, à sa table de lecture (paragraphe 41);</p>
		<p>Que les deux cellules nues de moins de 2 m², dépourvues d'éclairage, utilisées comme «cellules de punition» pour les mineurs indisciplinés ou violents au Tribunal de la Jeunesse de Bruxelles soient mises hors service (paragraphe 42);</p>
		<p>Que les autorités belges remédient aux déficiences constatées à l'Hôtel de police de Liège, tant dans les cellules individuelles que dans le local de détention collective (paragraphe 44);</p>
		<p>Que les cellules de 0,72 m² du quartier cellulaire du Palais de Justice de Liège soient immédiatement agrandies ou, à défaut, mises hors service (paragraphe 47);</p>

Visite périodique 1993	Visite périodique 1997	Visite périodique 2001
<p><u><i>C. Garanties contre les mauvais traitements des personnes détenues :</i></u></p> <p>Que les personnes faisant l'objet d'une arrestation judiciaire aient le droit d'informer sans délai (soit directement, soit par l'intermédiaire d'un fonctionnaire) un proche ou un autre tiers de leur choix de leur détention (paragraphe 40) ;</p>	<p><u><i>C. Garanties contre les mauvais traitements des personnes détenues :</i></u></p> <p>Garantir expressément le droit pour une personne qui fait l'objet d'une arrestation judiciaire de pouvoir informer – dès le début de sa privation de liberté – un proche ou un tiers de son choix de sa détention (paragraphe 35);</p>	<p>Que les cellules de garde à vue du Commissariat de police de Saint-Gilles soient équipées d'un matelas, et que les cellules du Commissariat central de la police de Namur soient agrandies ou, à défaut, que les personnes dont la garde à vue est amenée à se prolonger la nuit soient placées dans d'autres locaux (paragraphe 49);</p> <p><u><i>C. Garanties contre les mauvais traitements des personnes détenues :</i></u></p>
<p>Que les personnes faisant l'objet d'une arrestation judiciaire aient le droit d'informer sans délai (soit directement, soit par l'intermédiaire d'un fonctionnaire) un proche ou un autre tiers de leur choix de leur détention (paragraphe 40) ;</p>	<p>Garantir expressément le droit pour une personne qui fait l'objet d'une arrestation judiciaire de pouvoir informer – dès le début de sa privation de liberté – un proche ou un tiers de son choix de sa détention (paragraphe 35);</p>	<p>Que le droit, pour une personne faisant l'objet d'une arrestation judiciaire, de pouvoir informer, dès le début de sa privation de liberté, un proche ou un tiers de son choix de sa détention soit expressément garanti (paragraphe 52);</p>

Visite périodique 1993	Visite périodique 1997	Visite périodique 2001
<p>Que toute possibilité de retarder exceptionnellement l'exercice de ce droit soit clairement circonscrite par la loi et fasse l'objet de garanties appropriées (par exemple, tout retard devrait être consigné par écrit avec les raisons qui l'ont motivé; l'aval d'un magistrat du parquet devrait être requis) (paragraphe 40);</p>	<p>Toute possibilité de retarder exceptionnellement la mise en oeuvre du droit d'une personne en arrestation judiciaire d'informer un proche ou un tiers de son choix de sa détention, doit être clairement circonscrite par la loi et faire l'objet de garanties appropriées (par exemple, tout retard devrait être consigné par écrit avec les raisons qui l'ont motivé ; l'aval d'un juge ou d'un magistrat du parquet devrait être requis) (paragraphe 35);</p>	<p>Que toute possibilité de retarder exceptionnellement la mise en oeuvre de ce droit soit clairement circonscrite par la loi et fasse l'objet de garanties appropriées (par exemple, tout retard devrait être consigné par écrit avec les raisons qui l'ont motivé ; l'aval d'un fonctionnaire supérieur de police n'ayant aucun lien avec l'affaire en question ou d'un magistrat du parquet devrait être requis) (paragraphe 52) ;</p>
<p>Que toute personne détenue par les forces de l'ordre ait le droit à l'accès à un avocat dès le début de sa détention. Le droit à l'accès à un avocat devrait comprendre le droit d'entrer en contact avec celui-ci et de recevoir sa visite (dans les deux cas dans des conditions garantissant le respect du caractère confidentiel des discussions) et, en principe, le droit de l'intéressé à bénéficier de la présence de l'avocat pendant les interrogatoires (paragraphe 44);</p>	<p>Garantir à toute personne détenue par les forces de l'ordre le droit à l'accès à un avocat dès le début de sa détention (paragraphe 36);</p>	<p>Que l'accès à un avocat, pour les personnes en garde à vue, soit garanti en droit belge, et ce dès le début de la privation de liberté par la police (paragraphe 54) ;</p>

Visite périodique 1993	Visite périodique 1997	Visite périodique 2001
<p>Que des dispositions soient adoptées au sujet du droit, pour les personnes détenues par les forces de l'ordre, d'avoir accès à un médecin. Ces dispositions devraient notamment stipuler :</p> <p>(1) qu'une personne détenue ait le droit d'être examinée, si elle le souhaite, par un médecin de son choix (en sus de tout examen effectué par un médecin désigné par les forces de l'ordre);</p> <p>(2) que tout examen médical soit effectué hors de l'écoute et – sauf demande contraire du médecin – hors de la vue des membres des forces de l'ordre ;</p> <p>(3) que les résultats de tout examen, de même que les déclarations pertinentes faites au médecin par la personne détenue et les conclusions du médecin, soient consignés par écrit par ce dernier et mis à la disposition de la personne détenue et de son avocat (paragraphe 47) ;</p>	<p>Reconnaître expressément aux personnes détenues par les forces de l'ordre, dès le début de leur privation de liberté, le droit à l'accès à un médecin, y compris de leur choix (paragraphe 37);</p>	<p>Que les autorités belges reconnaissent expressément aux personnes détenues par les forces de l'ordre, dès le début de leur privation de liberté, le droit à l'accès à un médecin, y compris de leur choix (paragraphe 55) ;</p>

Visite périodique 1993	Visite périodique 1997	Visite périodique 2001
<p>Qu'un formulaire exposant tous leurs droits soit distribué d'office aux personnes détenues par les forces de l'ordre au début de leur détention. Ce document devrait être disponible dans plusieurs langues. La personne concernée devrait également certifier qu'elle a été informée de ses droits (paragraphe 48) ;</p>	<p>Remettre systématiquement aux personnes détenues par les forces de l'ordre, au début de leur détention, un formulaire exposant l'intégralité de leurs droits, y compris ceux mentionnés aux paragraphes 35 à 37 du rapport¹⁶². Ce document devrait être disponible dans un éventail approprié de langues et il faudrait demander aux personnes concernées de signer une déclaration attestant qu'elles ont bien été informées de leurs droits (paragraphe 38);</p>	<p>Que des mesures soient prises afin de remettre systématiquement aux personnes détenues par les forces de l'ordre, au début de leur détention, un formulaire exposant l'intégralité de leurs droits, y compris ceux mentionnés aux paragraphes 52 à 55¹⁶³. Ce document devrait être disponible dans un éventail approprié de langues et les personnes concernées devraient être invitées à signer une déclaration attestant qu'elles ont bien été informées de leurs droits (paragraphe 56).</p>
<p>Qu'un code de conduite des interrogatoires pour la police/gendarmerie soit élaboré (paragraphe 49);</p>	<p>Élaborer un code de conduite des interrogatoires de police (paragraphe 39)</p>	

¹⁶² À savoir : le droit d'une personne en arrestation judiciaire d'informer un proche ou un tiers de son choix de sa situation ; le droit d'accès à un avocat ; et le droit à l'accès à un médecin.

¹⁶³ Idem.

Visite périodique 1993	Visite périodique 1997	Visite périodique 2001
<p>Que la possibilité d'introduire un système d'enregistrement électronique des interrogatoires de la police/gendarmerie soit examinée. Ce système devrait offrir toutes les garanties appropriées (par exemple, consentement de la personne détenue, utilisation de deux bandes dont l'une serait scellée en présence de la personne détenue et l'autre utilisée comme bande de travail) (paragraphe 50);</p>		
<p>Que la possibilité d'introduire un dossier individuel de détention unique et complet soit étudiée (paragraphe 53).</p>		

DEMANDES D'INFORMATIONS ÉMANANT DU CPT

Visite périodique 1993	Visite périodique 1997	Visite périodique 2001
<p><u>A. Torture et autres formes de mauvais traitements :</u></p> <p>Pour ce qui concerne 1992 et 1993: (1) le nombre de plaintes déposées contre des membres des forces de l'ordre pour mauvais traitements et le nombre de poursuites pénales/disciplinaires engagées suite à celles-ci; (2) un relevé des sanctions pénales et disciplinaires prononcées durant cette même période suite à des plaintes pour mauvais traitements (paragraphe 22).</p>	<p><u>A. Torture et autres formes de mauvais traitements :</u></p> <p>Les commentaires des autorités belges sur la question de l'imposition de sanctions appropriées suite à des plaintes pour mauvais traitements formulées contre des membres des forces de l'ordre ainsi que sur l'évaluation d'urgence du droit disciplinaire des services de police recommandée par le Comité Permanent P (paragraphe 16) ;</p>	<p><u>A. Torture et autres formes de mauvais traitements :</u></p> <p>Des informations détaillées sur les sprays lacrymogènes mis à disposition des fonctionnaires de police, ainsi que copie de la réglementation en précisant les règles d'usage (paragraphe 16) ;</p>
	<p>Les mesures préventives et de soutien mises en oeuvre pour les membres des forces de l'ordre, eu égard à la constatation que l'exposition permanente à des situations de tension, voire de violence, peut entraîner des réactions psychologiques et comportementales disproportionnées (paragraphe 18).</p>	<p>Copie de l'arrêté royal relatif à la déontologie des fonctionnaires de police (paragraphe 17);</p>

Visite périodique 1993	Visite périodique 1997	Visite périodique 2001
		<p>Les commentaires des autorités belges à propos de certains extraits (pp. 20, 44, 52 et 76)¹⁶⁴ du rapport du Comité P, portant sur l'année 2000, ainsi que des informations sur toutes mesures qui auraient été prises dans ce contexte par la Commission spéciale chargée de l'accompagnement parlementaire du Comité P (paragraphe 18);</p>

164

- *« (...) le CPT a pris connaissance des extraits suivants du rapport du Comité P, portant sur l'année 2000: s'agissant des dossiers judiciaires connus du Comité P et de son Service d'Enquêtes, « la plupart des fonctionnaires de police poursuivis restent longtemps sans nouvelles de l'enquête à leur charge, ainsi que le service de police en tant que tel, qui ne reçoit pas la moindre information quant au fonctionnement de ses fonctionnaires de police au sein du Corps, avec toutes les conséquences que cela implique pour le fonctionnaire concerné et le fonctionnement interne du service de police » (page 44);*
- *« il n'est pas à exclure » que dans certains services de police, le recours au Parquet, par la voie de l'établissement systématique d'un procès verbal (pour la moindre faute policière), constituerait une tactique, soit pour avoir un moyen de pression sur l'autorité disciplinaire, soit pour éluder le traitement de certains incidents sur le plan disciplinaire » (page 20);*
- *« dans le même contexte, le Comité P « propose une dernière piste de réflexion à propos de laquelle de nombreuses vérifications s'imposent encore. En effet, il est apparu au Comité Permanent P et à son Service d'Enquêtes que très souvent, les services de contrôle interne dressent procès-verbal de plaintes et de dénonciations qui leur sont faites, ainsi que de certains contrôles internes et attendent simplement, mais assez souvent longtemps, que les autorités de police judiciaires prennent position à propos de l'affaire. Dans un cas récent, finalement examiné par la justice compte tenu de la gravité des faits, nous avons dû constater que pour les exactions d'un ancien fonctionnaire de police de Saint-Gilles, il en fut ainsi durant plus de dix ans » (page 76) ;*
- *« enfin, concernant le déroulement de la procédure judiciaire, le Comité P conclut que « peu d'infractions à charge de membres de services de police dans l'exercice de leurs fonctions font l'objet d'un jugement ou d'un arrêt à la suite de l'enquête pénale. Concrètement, une condamnation est rarement prononcée concernant des faits posés par des fonctionnaires de police, qualifiables d'infractions et portant atteinte aux droits et libertés ou à la dignité des citoyens, lorsqu'ils ont été portés à la connaissance des autorités judiciaires ou qu'ils leur sont connus » (page 52) ».*

Visite périodique 1993	Visite périodique 1997	Visite périodique 2001
<p>En ce qui concerne le dépôt communal du commissariat de la police de Bruxelles: (1) les catégories de détenus qui sont placés dans les cellules pour personnes agitées, ainsi que les mesures particulières de surveillance/d'assistance prises à leur égard; (2) la fréquence/durée d'utilisation des cellules pour personnes agitées pour les douze derniers mois; (3) des informations analogues en ce qui concerne les cellules pour mineurs (paragraphe 28).</p>	<p><u>B. Conditions de détention dans les établissements des forces de l'ordre :</u> Les résultats de l'enquête sur les conditions de détention dans les établissements des forces de l'ordre envisagée par le Comité P (paragraphe 33).</p>	<p>Les commentaires des autorités belges sur la possibilité de généraliser l'installation de systèmes de vidéosurveillance dans les couloirs d'accès aux cellules dans les quartiers cellulaires des forces de l'ordre (paragraphe 19); Copie du premier rapport annuel de l'Inspecteur Général de la police fédérale et de la police locale, une fois celui-ci établi (paragraphe 20).</p>
<p><u>B. Conditions de détention dans les établissements des forces de l'ordre :</u></p>	<p><u>B. Conditions de détention dans les établissements des forces de l'ordre :</u></p>	<p><u>B. Conditions de détention dans les établissements des forces de l'ordre :</u></p>

Visite périodique 1993	Visite périodique 1997	Visite périodique 2001
<u>C. Garanties contre les mauvais traitements des personnes détenues :</u>	<u>C. Garanties contre les mauvais traitements des personnes détenues :</u>	<u>C. Garanties contre les mauvais traitements des personnes détenues :</u>
Des clarifications sur les circonstances dans lesquelles un fonctionnaire de police serait en droit de refuser son approbation quant au choix de la personne à avertir fait par une personne qui fait l'objet d'une arrestation administrative (paragraphe 37) ;	En temps utile, les conclusions auxquelles les autorités belges sont parvenues en matière d'enregistrement électronique des interrogatoires de police (paragraphe 40) ;	Des informations mises à jour sur l'état d'avancement des travaux concernant l'élaboration d'un code de conduite des interrogatoires (paragraphe 57).
Des contrôles des mesures de détention, aux lieux mêmes de leur exécution, sont-ils assurés par les autorités administratives/judiciaires compétentes (paragraphe 54)?	L'état d'avancement de l'étude menée par les autorités belges sur l'introduction d'un dossier individuel de détention (paragraphe 41);	
Des informations sur le Comité de contrôle des services de police qui aurait été récemment mis en place (paragraphe 55).	Les commentaires des autorités belges sur les remarques formulées au paragraphe 43 ¹⁶⁵ concernant le Comité Permanent P et son Service d'Enquêtes (paragraphe 43).	

¹⁶⁵

Portant d'une part, sur les potentialités du Comité P en tant qu'organe de contrôle en matière d'inspection de locaux de détention des forces de l'ordre et, d'autre part, sur la représentation des membres des forces de l'ordre au sein du Service d'enquêtes P.